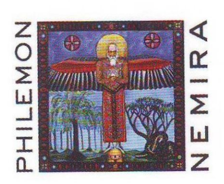
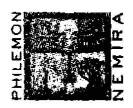

Marie-Louise von Franz

Pisica

O poveste despre răscumpărarea femininului

Povestea Pisicii • Călătoria Fecioarei Maria • Pisica în mitologie • Împărățiile • Palatul Pisicii • Întoarcerea • Exteriorizarea vocii interioare • Pânza destinului • Copacul alchimistului • Depășirea tabuului

Colecţie coordonată de Lavinia Bârlogeanu

De același autor la Editura Nemira:
Visele și moartea
Problema Puer Aeternus

MARIE-LOUISE VON FRANZ (1915–1998) se numără printre cei mai importanți psihanaliști jungieni. În 1919, s-a mutat din Germania în Elveția, împreună cu familia. A locuit la Zürich, unde avea să-l cunoască, în anul 1933, pe Carl Gustav Jung, cu care avea să lucreze până la moartea acestuia, survenită în anul 1961. A studiat inițial filologia clasică la Universitatea din Zürich, dedicându-se apoi psihanalizei.

De-a lungul anilor, a publicat peste 20 de volume de psihologie analitică, fiind preocupată în primul rând de universul basmelor și de vis (a interpretat, după cum a afirmat ea însăși, peste 65 000 de vise), temă pe care a cercetat-o în studii care au făcut-o celebră în lumea academică. S-a aplecat și asupra alchimiei, pe care a abordat-o din perspectivă jungiană, și asupra imaginației active. A tradus manuscrise alchimice, a fost cofondator al Institutului C.G. Jung din Zürich, a înființat mai multe centre de studii jungiene, a susținut conferințe în numeroase țări. Printre cărțile sale se numără *An Introduction to the Interpretation of Fairy Tales* (1971), *C.G. Jung. Sein Mythos in Unserer Zeit* (1972), *Alchemical Active Imagination* (1979), *Träume* (1985), *Der ewige Jüngling. Der Puer Aeternus und der kreative Genius im Erwachsenen* (1987), *Psychotherapie. Erfahrungen aus der Praxis* (1990), *Archetypische Dimensionen der Seele* (1994).

Marie-Louise von Franz

Pisica

O poveste despre răscumpărarea femininului

Povestea Pisicii • Călătoria Fecioarei Maria • Pisica în mitologie • Împărățiile • Palatul Pisicii • Întoarcerea • Exteriorizarea vocii interioare • Pânza destinului • Copacul alchimistului • Depășirea tabuului

Traducere din limba engleză
Sanda Roșescu

NEMIRA

Coperta: Cristian FLORESCU, Dana IONESCU
Ilustrația copertei: William Blake, *The Great Red Dragon and the Woman Clothed with Sun*, 1805 (detaliu)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FRANZ, MARIE-LOUISE VON
Pisica / Marie-Louise von Franz; trad.: Sanda Roșescu. – București: Nemira Publishing House, 2016
ISBN 978-606-758-725-8

I. Roșescu, Ruxandra (trad.)

159.964.2

Marie-Louise von Franz
THE CAT: THE TALE OF FEMININE REDEMPTION

Redactor: Georgiana PARASCHIV
Tehnoredactor: Alexandru CSUKOR
Lector: Ecaterina DERZSI

Tiparul executat de FED PRINT S.A.

ISBN 978-606-758-725-8

PREFAȚĂ

Basmele se studiază astăzi din multe perspective: din perspectiva istoriei literaturii, din perspectiva literaturii folclorice, a etnologiei, a sociologiei și, nu în ultimul rând, a psihologiei abisale. O analiză prin prisma psihologiei abisale propune și acest volum, care urmărește să arate cum putem recunoaște și folosi materialul arhetipal din perspectiva psihologiei jungiene.

Vreau să-i mulțumesc doamnei Alison Kappes, care a transcris versiunea originală de pe casetele pe care au fost înregistrate seminarele. Îi mulțumesc nespus și lui Dr. Vivenne Mackrell, fără al cărei ajutor cartea de față nu ar fi existat, căci ea a fost mai mult decât redactor.

Marie-Louise von Franz și C.G. Jung prin 1960

1

INTRODUCERE

În practica analitică, observăm că pacienții au deseori vise arhetipale importante pe care nu le recunosc ca atare. Câteodată, unele persoane se trezesc profund zguduite dintr-un vis arhetipal și nu trebuie să le mai spunem ceva despre vis. Simt și știu ele însele că li s-a întâmplat ceva esențial. Toată emoția transformatoare a visului le-a fost transmisă. Dar, alteori, întâlnim vise ce conțin elemente arhetipale foarte importante, pe care pacienții ni le povestesc pe un ton ușuratic. Nu realizează deloc că există în ele ceva mai mult decât de obicei. Singura reacție pe care o au e aceea că în loc să fie zguduiți sunt puțin descumpăniți. Râd scurt și spun: „Am avut un vis caraghios azi-noapte – genul de vis pe care nu-l pot lega de nimic cunoscut."

În acest caz, dacă nu îți dai seama că e vorba despre un vis arhetipal, dacă nu îi sesizezi profunzimea, îți scapă o mare ocazie, întrucât, așa cum a arătat Jung, în terapie, experiența arhetipală este singurul factor de vindecare. Toate tehnicile pe care le utilizăm au rolul de a-i ajuta pe oameni să se deschidă unei experiențe arhetipale. Dar numai inconștientul ne poate trimite această experiență și acesta este un act de grație pe care nu îl putem forța; putem doar să-l așteptăm, să pregătim analizantul în vederea lui și să sperăm că se va produce. Dacă nu se produce, nu poți să faci mare lucru.

Marie-Louise von Franz la Bollingen

Poți să favorizezi un oarecare progres prin sfaturi sau ceva de acest fel, dar asta nu va duce la o adevărată vindecare, nu va fi de un ajutor real. Câteodată, evenimentul arhetipal ajutător apare într-un mod nebănuit într-un vis fugitiv pe care indivizii ți-l povestesc cu un zâmbet stânjenit, dar când îi întrebi: „Ce asociații faceți?" ei îți răspund „Niciuna" sau îți spun un lucru pe care îl cunosc deja de multă vreme. Acestea sunt lucruri de care trebuie să fim conștienți.

Văd din ce în ce mai des persoane care nu au învățat cum să caute asociațiile corecte. Mulți pacienți au tendința de a sări direct la interpretare în loc să facă o asociație. Au un vis și își spun „Oh, sunt din nou cuprins de un complex matern negativ" sau ceva de acest fel. Trebuie să renunțați la acest obicei. Aceasta e o opinie conștientă: ea ar putea fi adevărată, dar în 95% dintre cazuri e falsă. Și este chiar o tentativă a conștientului de a înlătura problema zicând „O, toate astea le știu", ca să o arunce la gunoi. Așa încât, trebuie spus pacientului: „Nu, așteaptă. Uită-te puțin. Ce asociezi cu..." ceva din vis. Veți descoperi atunci că oamenii care nu au fost zguduiți de visele lor arhetipale fac, de regulă, foarte puține asocieri sau fac asocieri banale și sărace. „Focul?", îi întrebi tu. „Focul arde", spun ei, „Am văzut odată un incendiu" sau ceva banal de felul ăsta. Cu alte cuvinte, conținutul experienței arhetipale nu i-a atins, și în acest caz, ca analiști, trebuie să cunoașteți voi înșivă profunzimea și greutatea emoțională a ceea ce se petrece în ei și să o puteți exprima într-un fel.

În schimb, nu are rost să-i copleșiți pe analizanți cu asociații mitologice. Trebuie să le cunoașteți voi, ca analiști, dar nu trebuie să-i bombardați pe pacienți cu ele. Trebuie să le cunoașteți pentru a fi voi înșivă surprinși și impresionați de ele, de tema lor, și atunci, într-un fel sau altul, veți găsi cuvintele potrivite sau contextul convenabil pentru a exprima ceea ce simțiți. Iar aceasta se va petrece în focul momentului, nu veți putea învăța dinainte cum să procedați. Dar ceea ce puteți învăța e cum să vă apropiați de materialul arhetipal, cum să-l recunoașteți, cum să îi apreciați profunzimea; în acest fel veți fi pregătiți pentru a reacționa corect. În acest scop practicăm noi interpretarea basmelor.

Basmele sunt mult mai greu de interpretat decât povestirile de tip saga în care eroul sau eroina sunt ființe obișnuite. Într-o saga, de exemplu, un om se duce noaptea într-un castel în ruină și deodată se ridică din pământ un șarpe cu o coroană de aur care cere să fie sărutat, și atunci se preschimbă într-o fată frumoasă etc. El este un om obișnuit, ca mine sau ca tine. Și firul poveștii urmărește toate reacțiile lui, cum ar fi, de pildă, că se gândește: „Nu, nu vreau să sărut un animal cu sânge rece atât de scârbos", și tremură de frică, sau că apoi își spune „Oh, la urma urmei, e și el o biată ființă" sau altceva. Sunt descrise toate emoțiile lui. Eroul unor astfel de legende are reacții umane.

Folcloristul Max Lüthi a scris o carte despre diferențele dintre un basm și o saga, pe care le-a separat foarte clar[1]. Se poate spune că saga este povestea unei persoane care a avut o experiență numinoasă a inconștientului. Experiența numinoasă – întâlnirea cu un șarpe cu o coroană de aur – e prezentată ca și cum ar fi reală, însă acest lucru se datorează faptului că toată mitologia îi descrie pe zei, pe fantome și pe demoni ca fiind la fel de reali ca noi. În saga există întotdeauna un ego uman care trece pragul altei lumi în care întâlnește ceva șocant, neobișnuit, excitant, dramatic, apoi se produce ori un eveniment fericit, ori o înfrângere/ încercare periculoasă; eroul trebuie să lupte ca să scape, apoi se întoarce acasă.

Aș spune că și în zilele noastre mai trăim experiențe de acest fel. În societățile primitive și agricole, oamenii au încă experiențe numinoase. În viața noastră așa-zisă civilizată alungăm nălucile cu lumina electrică și credem că suntem „luminați", că suntem protejați interior și exterior de lucruri sumbre, dar când locuim la țară și ne plimbăm noaptea, când copacii freamătă, e întuneric beznă și am băut un pahar sau două în plus, ele prind viață la fel ca în trecut. Așadar, în saga, întâlnirile cu inconștientul sunt povestite exact așa cum s-au petrecut. Când sunt excitante sau interesante, oamenii vorbesc tot timpul despre ele.

---

[1] *Volksmärchen und Volkssagen*, ed. a 2-a, Franck Verlag, Berna–München, 1966.

„A fost odată un om în satul nostru și s-a dus noaptea chiar la moara aia părăsită, și când s-a apropiat a văzut lumină, a auzit zgomot și a intrat" etc.

Basmele însă, după descrierea lui Lüthi, sunt abstracte. Ceea ce înseamnă că nu există un ego uman care intră în contact cu lumea inconștientului. Sunt povești imaginare în care ființe imaginare sau imagini arhetipale ale inconștientului au de-a face unele cu altele. Acesta ar fi un mod de a le defini. Pe când într-o saga, lumina conștientului e întotdeauna prezentă: eroul merge undeva și întâlnește una sau mai multe figuri arhetipale. Există întotdeauna această trecere de prag în inconștient și câteodată o întoarcere speriată în lumea noastră.

În basme există un povestitor – acesta e un ego uman – care ne vorbește despre ceea ce aș numi „dansul" arhetipurilor din inconștient. Eroul din basme nu este o ființă normală și nu are reacții umane. Nu îi e frică în momentul când întâlnește balaurul. Nu o ia la fugă atunci când un șarpe începe să îi vorbească. Nu îngheață de spaimă când prințesa apare noaptea în patul lui și începe să-l tortureze, sau orice altceva i s-ar întâmpla. El este când inteligent, când nătâng, un băiat prostuț, un nătărău. Este curajos, ager sau, dimpotrivă, nărod, dar într-un mod foarte schematic. Și acționează în poveste potrivit naturii lui. Dacă e curajos, îi învinge pe toți. Dacă e năzdrăvan, îi păcălește pe toți. Nu are nicio psihologie. E o figură schematică. Dacă îl privim atent, ne dăm seama că e vorba despre o figură pur arhetipală.

Singurul ego uman din povești este cel al povestitorului, care apare câteodată la început și uneori la sfârșit, dar nu întotdeauna. În unele basme, de pildă, în cele românești, povestitorul ar putea începe printr-un fel de formulă convențională de genul: „A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi nu s-ar povesti, un rege..." sau „La capătul lumii, după șapte munți, trăia...". Și povestitorul spune aceeași scurtă introducere de fiecare dată. Aceasta reprezintă un fel de *rit de intrare* în poveste, și când povestea s-a sfârșit, este rostit un *rit de ieșire*, precum: „M-am dus la nuntă și m-am furișat în bucătărie și am furat niște carne și vin, dar bucătarul mi-a tras un picior în fund, și așa am ajuns aici și v-am spus povestea asta."

Sau, de pildă, țiganii spun: „A fost o nuntă nemaipomenită și toți au mâncat și au băut până au căzut pe jos, numai eu, bietul de mine nu am avut parte de nimic" și apoi se plimbă printre oameni cu pălăria în mână, cerșind câte ceva. Acesta e *ritul de ieșire*. La început, povestitorul ne arată că acum pătrundem într-o altă lume, iar la sfârșit, cumva în glumă, ne arată că am ieșit din ea. Și între aceste două momente, aflăm ceva ce s-a întâmplat pe celălalt tărâm. De aceea, când interpretăm aceste povești, nu trebuie să proiectăm asupra lor propria noastră psihologie și experiență. Trebuie să le studiem așa cum studiază un naturalist peștii sau copacii – într-un mod cât se poate de obiectiv.

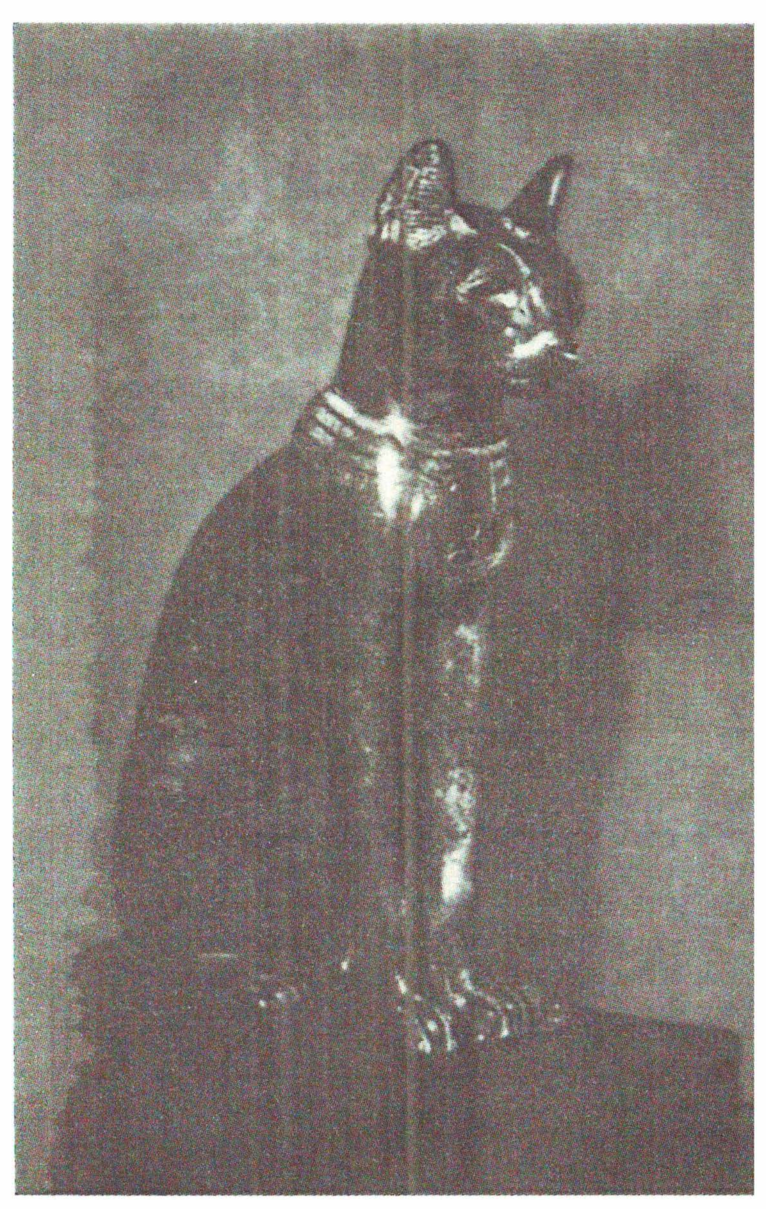
Este foarte important să învățăm acest lucru, întrucât atunci când te confrunți, ca analist, cu visele pacienților, există întotdeauna pericolul să proiectezi asupra lor propria ta părere. De exemplu, când un tânăr efeminat neînsurat, care încă locuiește cu mama lui intră în cabinetul tău, poți trage concluzia, care, de altminteri, s-ar putea dovedi adevărată: „O, este băiatul mamei." Apoi el visează că e înghițit de un șarpe enorm și tu îți spui: „Are un complex matern." Dar aceasta nu e deloc o interpretare, ci o proiecție. În realitate, nu ai făcut decât să proiectezi în imaginea din vis exact ceea ce crezi tu. Dacă ai o intuiție bună, poate că ceea ce crezi e adevărat, dar, de regulă, acest mod de a proceda e foarte periculos, întrucât inconștientul, procesul de vindecare a inconștientului, nu se desfășoară niciodată în linie dreaptă. Face întotdeauna cele mai uimitoare ocoluri.

Îți spui, de pildă, în cazul de mai sus: „E cineva care ar trebui să se detașeze de mamă", dar el ar putea reveni cu niște vise care, dimpotrivă, îl împing să-și îmbunătățească relația cu mama. Și în acest caz trebuie să fii în același timp și agil, și obiectiv, pentru a-ți mărturisi: „E bizar, nu se potrivește deloc cu ceea ce cred, dar dacă într-acolo se îndreaptă inconștientul, să îl urmăm." Însă nu poți face asta decât atunci când nu îți proiectezi propria ta opinie. În cele din urmă, inconștientul va lua o întorsătură inteligentă, și atunci vei înțelege că în tot acest timp el a încercat să-l detașeze pe băiat de mamă, dar printr-un ocol atât de neașteptat, încât nu puteai să îl prevezi tu însuți.

De aceea, trebuie să încerci să fii obiectiv și să nu te grăbești să tragi concluzii pripite. Poți învăța acest lucru din basme. Poți să citești totul despre psihologie, dar într-un basm e de ajuns să urmărești ce se întâmplă și să te întrebi: „Ce spune această poveste e altceva decât ceea ce cred eu?" Acesta este lucrul crucial pe care trebuie să-l înveți și să-l practici.

Am avut odată un pacient care avea un complex matern negativ. Visa mult și era deseori într-o stare depresivă, negativă. Nu era pesimist de felul său, ci doar când era posedat de anima. Venea la ședința de analiză cu o față tristă și spunea: „Inconștientul m-a criticat din nou." Și eu răspundeam: „Bine, hai să vedem ce spune!" Și el îmi citea un vis foarte bun, doar cu câteva elemente negative. Le alegea doar pe cele negative. „Îmi spune că sunt un nimeni, că sunt pierdut, că sunt pe panta rea" și continua pe acest ton. De fiecare dată trebuia să dau toate astea deoparte și să-i spun: „Gata, hai să o luăm de la început. Nu-ți lăsa anima să-și verse negreala ei înainte de a vedea mai bine despre ce e vorba."

Așadar, pacientul însuși poate să te împingă uneori să distorsionezi materialul visului în sensul proiecțiilor tale. În fond, obiectivitatea nu e decât o noțiune aproximativă. Când citim o poveste, ne proiectăm oricum în ea într-un anumit fel: vedem lucrurile care ne atrag și le omitem pe cele care nu ne corespund. De aceea, chiar și o așa-numită interpretare obiectivă e departe de a fi complet obiectivă. Dar putem încerca să luptăm împotriva unui mod de proiecție primitiv și să perseverăm în acest sens.

Pisică sacră din Egipt, anul 30 î.Hr. (British Museum, nr. 64391)

2

POVESTEA PISICII

Am ales o poveste culeasă în România, *Pisica*[1], pentru a vedea cum ne pot ajuta motivele arhetipale să înțelegem psihologia individuală atunci când încercăm să le privim într-un mod obiectiv :

A fost odată ca niciodată un împărat care era atât de bogat, încât nu știa ce să mai facă cu bogățiile lui. Cu toate astea, nu era fericit, fiindcă nu avea copii. Într-o zi a întrebat-o pe nevasta lui:

– De ce ești supărată?

– Dragul meu soț, aș vrea să mă sui în caleașcă și să mă plimb prin împărăție.

– Așteaptă, i-a spus împăratul, am să-ți construiesc o corabie.

Și a dat pe loc poruncă să i se construiască cea mai frumoasă corabie din lume. La soare te puteai uita, dar la o asemenea minune, ba.

Când totul a fost gata, i-a spus împărătesei:

---

[1] MDW, *Zigeuner Märchen,* Nr. 41, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf–Köln, 1962. [Abrevierea MDW se referă, aici și în continuare, la culegerea *Die Märchen der Weltliteratur* („Basme din literatura lumii").

– Mâine poți să pleci, corabia e pregătită. Dar dacă nu rămâi însărcinată, să nu te mai întorci și să nu mai cutezi vreodată să apari dinaintea ochilor mei, a adăugat el.

Împărăteasa și cele două slujitoare ale ei au pornit într-o lungă călătorie pe mare în timpul căreia nu au văzut alte corăbii sau insule, ci doar apă nesfârșită. Într-o noapte însă s-a lăsat o ceață groasă urmată de o furtună care a zgâlțâit corabia din toate încheieturile, iar dimineața, când ceața s-a risipit și furtuna s-a liniștit, împărăteasa a văzut în depărtare un palat imens ce se înălța din ape. Cele două slujitoare i s-au alăturat, s-au minunat și ele, și întrucât nu mai aveau prea multe merinde pentru drum, s-au hotărât să se oprească puțin la palat. Când au ajuns acolo, împărăteasa le-a trimis înainte pe slujitoare, iar când s-au întors, le-a întrebat:

– Cine locuiește în palatul ăsta?

Ele i-au răspuns că Maica Domnului locuiește acolo și, auzind asta, nu au mai îndrăznit să intre.

Atunci împărăteasa le-a împins la o parte și a intrat ea. În curte a văzut un măr minunat cu fructe de aur și a fost deodată cuprinsă de pofta de a mânca un măr. Le-a spus slujitoarelor:

– Dacă nu mănânc pe loc unul din merele astea, am să mor.

Slujitoarele au încercat să se apropie de pom, dar nu au reușit să culeagă nici un măr. Între timp, împărătesei i s-a făcut rău, așa încât slujitoarele s-au dus din nou la pom, au reușit să fure unul și apoi au fugit cât de repede au putut ca să i-l dea împărătesei. Împărăteasa a mușcat din măr și a vomitat pe loc. Se simțea, dintr-odată, de parcă ar fi fost însărcinată în șase luni. Nespus de fericită, le-a spus însoțitoarelor ei:

– Să ne întoarcem repede acasă, căci acum dorința mea a fost împlinită.

Dar în acel moment, Maica Domnului s-a trezit și a văzut că din pomul ei lipsea cel mai frumos măr.

– Cine a îndrăznit să-l fure? a întrebat ea, și a rostit blestemul următor: Dacă din acest măr se va naște o fată, ea va străluci ca un soare. Dar la șaptesprezece ani, se va preface în pisică. Dumnezeu o va face să fie pisică. Atât pe ea, cât și pe toți

servitorii ei, și așa vor rămâne, până în ziua când un fiu de împărat îi va tăia capul. Atunci își vor recăpăta cu toții chipul uman. Dar până atunci va rămâne pisică.

Când împărăteasa s-a întors acasă însărcinată, împăratul s-a bucurat nespus. Când i-a venit sorocul, ea a născut o fetiță încântătoare și toată lumea a fost fericită. A crescut ca un copil obișnuit, dar în ziua când a împlinit șaptesprezece ani, pe când prânzea cu părinții ei, s-a prefăcut dintr-odată în pisică și a dispărut în pădure cu toți servitorii ei.

Altundeva, într-o țară îndepărtată, trăia un împărat care avea trei fii. Nevasta lui murise, iar el a căzut în patima băuturii. Și voind să scape de fiii săi, i-a chemat la el și le-a spus:

– Vă poruncesc să-mi aduceți o pânză de in atât de fină, încât să poți sufla prin ea și să o poți trece printr-o gaură de ac, și pe lângă asta, fiecare dintre voi să-mi aducă câte un dar. Așa voi afla care dintre voi e cel mai bun.

– Bine tată, să fie precum spui, i-au răspuns fiii și s-au dus într-un palat în pădure unde au chefuit și au petrecut împreună pentru ultima dată.

Au băut și au mâncat trei zile și trei nopți, apoi s-au despărțit făgăduindu-și că se vor întâlni din nou într-un an.

Fratele cel mare a ales drumul pe care el flămânzea, dar calul lui avea ce mânca. Singurul lucru pe care l-a întâlnit a fost un cățel frumos.

Fratele mijlociu a luat drumul pe care el avea ce să mănânce, dar calul rămânea flămând și a găsit o bucată de in care trecea printr-o gaură de ac mai gros, dar numai dacă trăgeai de ea cu putere.

Mezinul a ajuns într-o pădure întunecată, și deodată s-a pornit o ploaie atât de deasă că nu se mai vedea nimic. Era deznădăjduit. Trei zile și trei nopți a plouat fără încetare. Era întuneric beznă. A treia zi dimineața, a început să tune și să fulgere, iar în lumina fulgerelor a văzut în fața lui un palat. Fiul cel mic și-a spus: „Nu pot să merg mai departe, mă opresc la palat. Fie ce-o fi, mă duc acolo." Dar când a ajuns la palat, poarta era închisă și zidul din jurul palatului se înălța

până la cer. „Mor de foame!" a strigat el disperat, dar nu l-a auzit nimeni. Deodată a văzut o bucată de carne agățată deasupra porții și și-a spus: „Mă sui să o iau. Mi-e atât de foame, nu am mâncat nimic de-atâta vreme!" Dar această bucată de carne nu era făcută din carne, ci din pietre prețioase. S-a cățărat pe zid să o apuce, însă când a atins-o cu piciorul, nu și l-a mai putut desprinde de acolo.

Deodată a auzit răsunând un clopot și, de spaimă, a căzut la pământ. Atunci poarta s-a deschis, dar nu a văzut pe nimeni, doar mâna care o deschidea. A trecut pragul spunându-și: „Ei bine, intru, fie ce-o fi!"

S-a uitat în jur, nu era nimeni. În cele din urmă, a văzut într-o cameră o masă pe care era o lumânare și un pat. „Am să intru să mă usuc, sunt ud până la piele", și-a spus el. Dar cum s-a așezat pe pat, au apărut deodată zece mâini fără corp, care au început să-l bată și să smulgă hainele de pe el. Mezinul nu știa ale cui sunt aceste mâini, nu vedea pe nimeni. În disperarea lui, a început să strige: „O Doamne! Cine mă bate în halul asta?" Când a rămas gol-goluț, mâinile s-au retras. Atunci a văzut pe masă bucate îmbelșugate și veșminte frumoase și s-a ospătat, apoi s-a îmbrăcat cu hainele primite. Acum se simțea mai bine. A doua zi, a intrat în altă cameră, întrebându-se ce i s-o mai întâmpla. Dar totul s-a petrecut așijderea. Mâinile l-au despuiat și l-au bătut, apoi i s-a dat de mâncare. A treia zi, împărăteasa pisicilor a dat poruncă slujitorilor ca el să fie adus în sala mare, unde totul era făcut din aur curat, și acolo i s-au dat veșminte de aur. După ce le-a îmbrăcat, o sută de pisici s-au pornit să cânte cu glasul și la felurite instrumente, iar fiul cel mic a fost așezat pe un tron de aur curat. Și când își spunea „Nu pricep deloc cine domnește aici", a văzut lângă el o pisicuță foarte frumoasă așezată într-un coș de aur.

Împărăteasa pisicilor l-a desfătat pe tânăr cum a știut ea mai bine. Apoi, într-o noapte, după o sărbătoare, a ieșit din coșul ei și a anunțat întregii adunări:

– De acum înainte eu nu mai sunt stăpâna voastră. Stăpânul vostru va fi acest tânăr!

Și atunci toate pisicile s-au înclinat în fața lui.

Împărăteasa pisicilor l-a luat pe prinț de mână, l-a sărutat și l-a întrebat:

– Spune-mi, dragul meu, de ce ai venit aici?

– Draga mea pisică, nebănuite sunt căile Domnului, a răspuns el. Tatăl meu m-a trimis în căutarea unei pânze de in care să fie atât de fină, încât să poți sufla prin ea și să o poți trece prin urechea acului și am venit aici ca să o găsesc.

În timpul ăsta, cei doi frați ai lui se întorseseră acasă. Au așteptat ei cât au așteptat, dar când au văzut că fratele lor nu mai vine, s-au întors la tatăl lor. Fiul cel mare i-a adus în dar câinele, și tatăl lui s-a bucurat. Fiul cel mijlociu i-a adus o pânză de in ce putea trece prin urechea unui ac mai gros. Atunci împăratul a întrebat:

– Unde e fiul meu cel mic?

– De când ne-am despărțit, nu l-am mai văzut, i-a răspuns fiul cel mijlociu. Cred că nu se va mai întoarce.

Atunci s-au întristat și au plâns cu toții, crezându-l mort.

Dar fiul cel mic trăia fericit în palatul pisicii. Într-o bună zi, pisica l-a întrebat:

– Dragul meu, nu ți-ai dori oare să te întorci acasă? Trebuia să te întâlnești cu frații tăi într-un an, și anul a trecut.

– Nu, nu vreau să mă mai întorc acasă. Ce să mai fac acolo? Sunt fericit aici și aici vreau să rămân până la sfârșitul zilelor.

– Așa nu e bine. Dacă vrei să rămâi aici, trebuie mai întâi să te întorci acasă și să-i duci tatălui tău ceea ce i-ai făgăduit, i-a răspuns pisica.

– Unde să găsesc o țesătură de in atât de fină? a întrebat-o el.

– Nu-ți face griji pentru asta, i-a răspuns pisica.

– Spune-mi, draga mea pisică, să fie oare adevărat că trei zile petrecute lângă tine sunt cât un an?

– Ba chiar mai mult, i-a răspuns ea. Nouă ani au trecut de când ai plecat de acasă.

Mezinului nu i-a venit să creadă:

– Cum ar putea un an să fie cât nouă? Și dacă-i așa, cum mă voi întoarce la tatăl meu? Nouă ani mi-ar trebui să ajung la el.

Atunci pisica i-a spus:

– Dă-mi biciul ăla care e agățat de perete, biciul de foc.

Apoi a pocnit din bici în trei direcții și a apărut un car de fulgere.

[Nu se explică ce înseamnă un „car de fulgere", mai târziu el va fi numit în poveste „car de foc".]

S-au urcat în car, carul a pornit, apoi ea a pocnit din nou din bici, și carul a coborât.

– Acum poți să te duci la tatăl tău.

Ajunseseră deja la palat. Dar înainte de a intra, pisica i-a dat o nucă:

– Ia cu tine nuca asta, dar nu o spargi decât atunci când tatăl tău îți va cere pânza de in.

Când au văzut carul de foc coborând din cer, tatăl și frații săi s-au înspăimântat.

– Ai ceva pentru mine, fiule? Mi-ai adus pânza de in?

– Da, tată, i-a răspuns el, și atunci a spart nuca.

Înăuntru se afla un grăunte de porumb, și când l-a spart, a găsit un bob de grâu.

Atunci s-a înfuriat. „Mâța asta afurisită și-a bătut joc de mine", și-a spus, și apoi a strigat cu voce tare:

– S-o ia dracu' pe mâța asta!

Dar în momentul în care a rostit aceste cuvinte, a simțit cum niște gheare invizibile îi zgâriau mâinile și a văzut sângele țâșnind. A zdrobit atunci bobul de grâu, dar în el se afla o sămânță de buruiană. A spart-o și înăuntru se aflau zeci și zeci de metri de pânză de in, pe care i le-a dat tatălui său. Atunci împăratul a spus:

– Fiule, a ta va fi împărăția, tu mi-ai adus inul cel mai fin!"

Fiul cel mic s-a împotrivit:

– Nu tată, eu am destule bogății. Am împărăția mea și vreau să mă întorc la ea.

– Nu te întoarce, mai întâi vreau să văd cu cine vă însurați. Fiecare dintre voi trebuie să-și găsească o mireasă. Voi lăsa împărăția celui care o va aduce pe cea mai frumoasă, a spus împăratul.

– Așa vom face, i-au răspuns fiii săi.

Mezinul s-a urcat în carul de foc și s-a întors acasă. Când a ajuns, pisica l-a întrebat:

– Ia spune, cum a fost?

Și el i-a povestit. Și a adăugat că nu știe unde să-și găsească o mireasă. Pisica l-a ascultat cu atenție, dar nu a spus nimic.

După mai multă vreme, pisica l-a întrebat:

– Nu ai vrea să te întorci acasă?

– Nu, i-a răspuns fiul cel mic. Nu am ce să mai caut acolo.

Cu timpul, au prins drag unul de celălalt. Într-o zi, fiul cel mic a întrebat-o pe pisică:

– Cum se face că ești pisică?

– Nu mă întreba acum. Întreabă-mă altă dată. Urăsc această lume. Hai să ne întoarcem împreună la tatăl tău.

Ea i-a luat iar biciul, l-a pocnit în trei direcții, carul de foc a apărut și au plecat din nou la împărat.

Când i-a văzut, împăratul și-a întrebat fiul:

– Nu ai nevastă? Nu te-ai însurat? Unde ți-e nevasta?

Iar fiul cel mic i-a arătat pisica tolănită în coșul ei de aur:

– Uite-o, ea e nevasta mea!

Împăratul a început să strige:

– Dumnezeule, ce să faci cu o pisică? Nici măcar nu poți vorbi cu ea.

Auzind una ca asta, pisica a fost cuprinsă de furie. A sărit din coș, s-a dus într-o cameră, s-a dat peste cap și s-a preschimbat într-o tânără atât de frumoasă, încât văzând-o, fiul cel mic s-a dus la ea și a sărutat-o. Tatăl și ceilalți doi frați au rămas încremeniți. Atunci împăratul i-a spus fiului său cel mic:

– Cu adevărat nevasta ta e cea mai frumoasă și a ta va fi împărăția.

– Nu, tată, eu am deja o împărăție și o coroană, dă-i împărăția ta fratelui meu cel mare, i-a răspuns el.

În acest răstimp, tânăra s-a dat peste cap, s-a prefăcut din nou în pisică și s-a băgat în coșul ei. Împăratul i-a dat atunci coroana fiului cel mare.

Fiul cel mic și pisica s-au întors din nou acasă, dar, pe drum, el a întrebat-o de ce s-a transformat din nou în pisică și nu a rămas frumusețea de fată pe care o văzuse.

– Îți voi spune mai târziu de ce trebuie să rămân pisică. Asupra capului meu atârnă un blestem.

Apoi au continuat să-și vadă de viața lor ca înainte.

Într-o zi pisica a ascuțit trei iatagane. Când tânărul erou s-a întors de la vânătoare, ea s-a prefăcut că e bolnavă:

– Sunt foarte bolnavă, i-a spus ea. Dacă mă iubești și vrei să faci ceva pentru mine, taie-mi, rogu-te, coada. E prea groasă și prea grea, nu mai pot să o târăsc după mine.

Fiul cel mic s-a întristat nespus și i-a spus:

– Nu vreau să mori, aș prefera să mor eu în locul tău. Am o alifie cu care te pot vindeca.

Dar cum pisica a stăruit să-i taie coada, el i-a tăiat-o. Și atunci ea s-a preschimbat în femeie, dar numai până la brâu, în partea de sus a rămas pisică. El a fost foarte fericit de această schimbare, dar pisica nu s-a oprit aici și i-a spus:

– Urăsc viața. Nu mai vreau să trăiesc. Te rog, taie-mi capul și toată împărăția mea va fi numai a ta.

– Cum poți să-mi ceri așa ceva? Nu pot să fac asta! a răspuns fiul cel mic.

– Dacă mă iubești cu adevărat, trebuie să-mi tai capul, a spus ea, și atât s-a rugat de el, încât, în cele din urmă, tânărul a luat un iatagan și i-a tăiat capul.

Atunci ea s-a preschimbat pe de-a-ntregul într-o fată frumoasă și toate pisicile din palat și-au recăpătat înfățișarea umană, iar orașul a redevenit așa cum fusese înainte.

Fiul cel mic și-a sărutat prințesa și amândoi erau nespus de fericiți. Atunci prințesa pisică i-a spus:

– De acum înainte ești soțul meu. Am fost blestemată de Maica Domnului să rămân pisică până în ziua în care fiul unui împărat îmi va tăia capul. Acum, hai să mergem la tatăl tău, dar păzește-te de frații tăi. Vor să te omoare.

Și s-au întors la palatul bătrânului împărat care a fost robit de frumusețea prințesei. S-a gândit chiar să-și omoare fiul, pentru a o păstra pentru el. Într-o zi și-a trimis fiul la vânătoare, fiindcă ar avea poftă să mănânce puțin vânat. Când tânăra soție a rămas singură, împăratul s-a dus în camera ei, dar pe drum, o pisică i-a tăiat calea. I-a cerut norei sale să-l iubească, dar ea i-a ars o palmă, strigând:

– Ce vrei, bătrân nerușinat?

Când soțul său s-a întors, ea i-a povestit tot ce s-a întâmplat, apoi i-a spus:

– Trebuie să plecăm imediat de aici. Hai să ne întoarcem acasă.

Fiul cel mic s-a dus la tatăl său prefăcându-se că nu știe nimic din toate astea și i-a spus:

– Îți mulțumesc că ai stat de vorbă cu nevasta mea.

Dar tatăl l-a amenințat:

– Dacă nu mi-o dai pe nevasta ta, te spânzur!

– Orice ai face, n-ai să reușești, nevasta mea nu mă va lăsa să mor! i-a răspuns el.

Atunci împăratul a poruncit ca amândoi să fie aruncați în închisoare. Mezinul i-a spus tatălui său:

– Nevasta mea te va pedepsi, și asta se va întâmpla foarte curând!

Apoi a fugit cu prințesa pisică la palatul lor. Acolo, au strâns o armată numeroasă și au declarat război împăratului. Ce mai putea să facă împăratul? A trebuit să se lupte cu armata pisicilor și în trei zile și-a adunat trupele. Dar armata lui a fost nimicită până la ultimul om. Doar el a mai rămas în viață. Când s-a văzut singur și fără nicio putere, i-a spus fiului său:

– Iartă-mă! Nu am făcut niciun rău în viața mea. Judecă-mă cu dreptate, și vei conduce împărăția într-un mod înțelept.

Și-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa.

Să aruncăm mai întâi o privire asupra dansului arhetipurilor din această poveste în care împăratul și împărăteasa sunt sterpi, nu au copii. Și în altă parte, un alt împărat, cu trei fii. Nevasta lui a murit, și el a căzut în patima băutului. Apoi, cel mai tânăr dintre fiii săi

se însoară cu prințesa pisică. Despre părinții pisicii nu vom mai auzi nimic. În final, împăratul alcoolic este învins de fiul său cel mic și în momentul în care armata lui este nimicită, îi cere iertare. Și putem presupune că eroul i-a spus doar: „Piei din ochii mei!" și nu l-a ucis. Fiul cel mare a devenit împărat. Soarta acestei împărății rămâne în cele din urmă sub semnul întrebării. Nu e limpede ce s-a întâmplat cu ea, dacă a fost sau nu a fost integrată în împărăția pisicii ori lăsată fiului cel mare care fusese desemnat să ia coroana. Ce s-a întâmplat cu fiul mijlociu nu se știe. Toată situația rămâne complet nesatisfăcătoare. La final, îl regăsim doar pe erou alături de prințesa pisică, în palatul ei. Așadar, tema principală a acestei povești este uniunea contrariilor, *coniunctio.*

Dacă sunteți familiarizați cu basmele, știți că diferitele regate sau țări descrise au de regulă un destin foarte bine precizat. Ce era sterp devine rodnic; sau ce era exclusiv feminin se unește în final cu ce e exclusiv masculin, ori ceva de acest tip, așa încât, într-un fel, putem înțelege ce reprezintă aceste țări și care este destinul lor. Povestea de față este atipică, nu se știe ce se întâmplă cu cele două împărății. Nu rămâne, în final, decât un fel de preafericire în doi în împărăția pisicii. Ceilalți au dispărut complet din cadru.

Să vedem mai întâi ce reprezintă în termeni psihologici un împărat și o împărăteasă, ce înțeles au cele două împărății, care este rolul lor și de ce se desfășoară povestea într-un mod atât de ciudat.

Până la sfârșitul Primului Război Mondial Transilvania, locuită majoritar de români, făcea parte din Imperiul Habsburgic, Imperiul Austro-Ungar. În basmele românești e vorba întotdeauna de un împărat, niciodată de un rege. În concepția acestor povești, regele este un împărat, și așa e și numit, deci înțelesul lui simbolic e același ca acela al regelui obișnuit din povești. Faptul că e împărat reprezintă doar o particularitate românească. Putem, așadar, vorbi aici despre două regate: unul în care femininul e steril și altul în care femininul a murit.

Să ne oprim puțin asupra simbolismul regelui sau împăratului. În *Mysterium coniunctionis,* Jung a prezentat pe scurt semnificația

regelui în Egipt și în alchimie[1], dar aceasta nu este valabilă decât în cazurile particulare în care aceeași interpretare se dovedește a fi exactă peste tot. Dacă vreți să consultați mai întâi materiale mai simple și mai vechi, citiți J.G. Frazer, *Creanga de aur*[2]. Veți găsi acolo o colecție nesfârșită de povestiri despre rolul sfânt, sacru al șefului în triburile primitive și despre înțelesul magic al regelui. La unele triburi, șeful de trib nu atingea pământul cu picioarele pentru a nu se pângări, el era întotdeauna purtat. Sau vasele utilizate pentru mâncarea șefului de trib erau apoi distruse pentru a nu fi profanate prin refolosire. Ori i se pregătea o mâncare specială și haine speciale, ori trebuia să respecte alte tabuuri etc.

Sănătatea și buna funcționare atât psihologică, cât și fiziologică a șefului de trib (potența lui sexuală, de pildă, era foarte importantă) garantau bunăstarea tribului. Și de aceea, orice încălcare a tabuului, orice boală sau comportament necuvenit al șefului de trib erau semne de rău-augur pentru întreaga colectivitate. Șeful de trib era individul unic, centrul vieții tribului. La unele triburi, când se îmbolnăvea, era eliminat, de regulă, sacrificat, și înlocuit cu un altul. La altele, era ales doar pentru o perioadă limitată: după un an, cinci sau zece, era sacrificat. Cei aleși să devină șefi de trib știau că într-o zi vor fi uciși, uneori într-un mod foarte crud, de pildă, închiși într-o colibă și lăsați să moară de foame sau executați.

Aceste practici arată în mod evident că șeful de trib reprezenta ceea ce noi numim din punct de vedere psihologic *Sine*, centrul vieții sau nucleul psihicului colectiv. El era un simbol al Sinelui. Acest simbol și-a păstrat semnificația în cazul faraonului, în Egipt.

---

[1] *Misterium Coniunctionis,* CW 14, capitolul IV. [Abrevierea CW se referă, aici și în continuare, la *The Collected Works of C.G. Jung* (Bollingen Series XX), 20 volume, trad. în lb. engleză de R.F.C. Hull, ed. de H. Read, M. Fordham, G. Adler și Wm. McGuide, Princeton University Press, Princeton, 1953–1979.] [În limba română, seria *Opere complete* a început să fie publicată de Editura Trei din 2003 (n. tr.).]

[2] St. Martin's Press, New York, 1966. [În limba română, vezi J.G. Frazer, *Creanga de aur*, 5 volume, Editura Minerva, București, 1980 (n. tr.).]

În China, împăratul juca același rol, dar într-un mod mult mai spiritualizat – puteți găsi materiale foarte interesante despre acest subiect în cărțile lui Needham[1] sau Marcel Granet[2]. Nu potența sexuală sau starea lui de sănătate hotărau soarta imperiului, ci faptul că el se afla sau nu în Tao. Când împăratul era furios, când făcea ceva greșit, când își pierdea echilibrul interior, chinezii din vechime credeau că întregul imperiu era în dezordine. În perioadele de secetă sau când se produceau catastrofe, când râul Yangtze inunda satele, sau altceva de acest fel, împăratul trebuia să-și cerceteze într-un fel sufletul să descopere unde a greșit, apoi trebuia să postească și să se căiască pentru a readuce imperiul pe drumul cel bun.

Interesant în această versiune chinezească a simbolului este caracterul lui complet psihologic. Nu starea fizică a împăratului avea importanță, și nici ce făcea. Nu avea obligații fizice. Împăratul Chinei antice nu trebuia să administreze, să dea ordine sau să facă ceva. Desigur, câteodată trebuia să vorbească, să vegheze ca legile și tradițiile să fie respectate, dar trebuia mai ales să se ocupe de propriul său echilibru interior. Era așadar mai mult un preot rege sau un preot împărat, întrucât factorul esențial care garanta bunăstarea Chinei era ca el să fie în Tao. De aici reiese limpede faptul că el reprezenta Sinele.

Sacrificarea sau exilarea regelui după un anumit timp era un rit răspândit peste tot. În Egiptul târziu, această practică a fost umanizată. Faraonul, care îl întruchipa pe zeul soare, nu a mai fost sacrificat, dar trebuia să se supună în mod periodic ritualului simbolic de sacrificare și regenerare al festivalurilor Sed. În ritualul de regenerare se spunea: „Ești reînnoit, te-ai revigorat, ești din nou tânărul faraon" etc.

Uciderea ritualică a regelui a fost transformată astfel într-un ritual de sacrificiu și renaștere psihologică. Motivul sacrificiului regelui, al detronării sau al regenerării lui simbolice se regăsește pretutindeni,

---

[1] Joseph Needham, *Science and Civilisation in China*, Cambridge University Press, Cambridge, 1954.

[2] Marcel Granet, *La Pensée Chinoise*, Albin Michel, Paris, 1968. [În limba română, vezi *Gândirea chineză*, trad. Mircea Iacobini, Ed. Herald, București, 2006 (n. tr.).]

începând cu triburile primitive până la civilizațiile complexe precum China și Egiptul.

Acest ritual demonstrează, după cum explică Jung, că simbolurile Sinelui, simbolurile colective ale Sinelui, se învechesc. Religiile, convingerile, adevărurile, toate îmbătrânesc. Orice concepție despre care s-a vorbit prea mult, orice sistem de gândire pe care omenirea l-a utilizat un timp prea îndelungat ajung să fie deficitare fiindcă îmbătrânesc. Devin mecanice, prea bine cunoscute, devin o posesie a conștientului. Oamenii cred că atunci când cunosc un adevăr îl stăpânesc. Și acest lucru afectează mai ales valorile înalte, întrucât lucrurile mici se schimbă de-a lungul timpului fără mari consecințe. Dar dacă valorile cele mai înalte sunt uzate, dacă își pierd caracterul lor numinos tainic și înspăimântător, situația devine primejdioasă. Respectarea tabuurilor, de pildă, degenerează într-o respectare formală a unor reguli fără niciun înțeles. Oamenii nu mai sunt impresionați de mitul care se află în spatele fiecărui tabu. „Oh, iar povestea asta, am auzit-o de o mie de ori. Și ce?" Această reacție decurge și dintr-o însușire negativă a conștiinței umane care o face să-și piardă interesul și să creadă că stăpânește adevărul. Or, dacă tu ești în stare să stăpânești adevărul, dacă nu adevărul te stăpânește, ci tu îl stăpânești pe el, totul se dă peste cap, și nu e bine. Așadar, îmbătrânirea simbolurilor Sinelui se datorează, pe de o parte, deficienței conștiinței omenești, iar pe de altă parte, faptului că situațiile omenești sunt supuse schimbării. Acestea sunt rațiunile interioare ale necesității de regenerare a unui regat sau a unei monarhii.

Există, desigur, și motive exterioare. Viața oamenilor ori condițiile cărora un trib sau un regat trebuie să le facă față se transformă neîncetat sub efectul modernizărilor sau al influențelor provenite din exterior. În zilele noastre, spre exemplu, lumea occidentală este influențată de spiritualitatea Orientului, iar Orientul e influențat la rândul lui de programele noastre industriale. În astfel de situații, e nevoie de o reajustare. Nu mai putem continua pe aceeași cale. Întregul univers s-a transformat, și acestei transformări trebuie să i se răspundă printr-un nou adevăr. Așadar, motivele exterioare contribuie și ele la faptul că regatele și regii îmbătrânesc, și odată cu ei, normele și

valorile care îi susțin, ceea ce implică valorile religioase. Religia determină o anumită concepție politică, o anumită concepție juridică, ca și anumite cutume sociale și prejudecăți. Fiecare mare civilizație este un bloc unit de un spirit, și acest unic spirit este simbolizat de rege. Destrămarea acestei unități în mai multe componente e ceea ce explică, în basme, existența mai multor regate.

Aici avem două regate, regatul pisicii, și cel al tatălui bețiv. În povestea lui Grimm *Pasărea de aur*[1], sunt chiar patru regate – eroul merge de la unul la altul și, în final, le unește pe toate. Mai întâi trebuie să ne întrebăm ce reprezintă aceste regate? Existența mai multor regate indică, de regulă, un dezechilibru. De pildă, într-unul din regate sunt numai fete, iar în celălalt, numai feciori – e cazul cel mai obișnuit – și ei trebuie să se căsătorească, întrucât ambele regate sunt incomplete. În general, unul din regate are atribute compensatoare celor ale celuilalt regat. Dar acest lucru exprimă deja o situație în care civilizația nu mai reprezintă un tot unitar, în care principiul de guvernare, pe care Jung îl numește „principiul dominant al conștientului colectiv", s-a fragmentat.

În cultura occidentală, de pildă, timp de două mii de ani, dominanta conștientului colectiv a fost figura lui Christos. Cei mai mulți dintre regi au fost reprezentanți ai civilizației creștine. Ei trebuiau să vegheze ca în imperiul sau în regatul lor legile creștine să fie respectate. Ei întrupau aceste legi, ca să spunem așa. (Cu toate acestea, în Evul Mediu s-a iscat acea luptă dintre papă și regi pentru putere și pentru a hotărî cine îi întronează, sau nu, pe regi, *Sacerdotium versus Imperium* – chestiune care nu a fost niciodată soluționată pe deplin, dar aceasta e o situație aparte.)

În zilele noastre, imperiul creștin are o formă viciată și ar avea mare nevoie de sacrificiu și de reînnoire; fragmentarea și compartimentarea lui reies din faptul că unele domenii de viață au ieșit de sub dominația spiritului religios, sunt considerate ca fiind în întregime laice. De exemplu, legile noastre sunt încă bazate în mare parte pe idei creștine, dar și aici lucrurile sunt în curs de schimbare.

---

[1] *The Complete Grimm's Fairy Tales,* Pantheon Books, New York, 1944, p. 272.

Se pretinde înlocuirea unora dintre principiile creștine cu idei de justiție care să fie întemeiate pe o concepție mai modernă și mai luminată. Educația a ieșit deja aproape complet de sub autoritatea creștină. Doar în școlile private se mai spun dimineața rugăciuni, ori lucruri de acest fel. În școlile de stat, toate acestea nu se pot aplica, elevii fiind de religii și proveniențe diferite.

Deci anumite zone ale vieții colective nu mai fac parte din imperiu. Ele sunt mici imperii în interiorul unui imperiu mai mare. Există subimperii pretutindeni. Este o situație periculoasă care indică întotdeauna că simbolul dominant al Sinelui nu funcționează așa cum ar trebui. Ideile religioase centrale ale civilizației noastre nu mai au puterea să asigure unitatea imperiului. Un simbol al Sinelui presupune întotdeauna o unitate, iar regele sau împăratul au de regulă un rol unificator. Mai regăsim câteva urme din toate astea în Regatul Unit al Marii Britanii, unde figurile regelui și reginei mențin încă laolaltă țările din Commonwealth, cu toate că ele sunt independente. Aceste țări nu se vor supune niciodată parlamentului englez, dar regele și regina sunt simboluri, și oamenii se supun unui simbol. Aici se vede importanța simbolului: el reprezintă mai mult decât niște simple chestiuni de drepturi și rațiuni politice. Reprezintă o idee arhetipală a Sinelui, a unității. Am fost foarte amuzată să constat că analizanții elvețieni o visează în mod constant pe regina Angliei. Inconștientul tânjește cu atâta disperare după un simbol, încât împrumută o regină dintr-o altă țară. Aceasta ne arată care este puterea unui simbol.

Așadar, în narațiunea de față, prezența acestor două împărății indică o compartimentare a vieții colective. Să aruncăm o privire asupra caracteristicilor lor. Într-una împăratul nu are copii, iar în cealaltă nu are soție. Să ne oprim mai întâi la împăratul fără copii.

În basme, înainte ca eroul să se nască, se vorbește despre o lungă perioadă de sterilitate sau de dificultatea de a avea copii. Această temă apare la începutul multor povești. De pildă, în povestea austriacă *Prințesa neagră*[1], regele și regina își doresc de multă

[1] MDW, *Deutsche Märchen aus dem Donaulände*, Eugen Diederichs Verlag, Jena, 1926, p. 150.

vreme un copil. Regina trece peste un pod și se duce să se roage crucifixului lui Christos. Fiindcă ruga nu îi e ascultată, își spune „Dacă-i așa, bine!..“ și atunci se roagă diavolului. Atunci dorința ei e împlinită, dar, mai târziu, asupra copilului va apăsa un blestem. Este o temă paralelă cu cea din povestea noastră. Când prințesa împlinește șaisprezece ani, ea spune dintr-odată: „Tată și mamă, nu am vorbit până acum și nu voi mai vorbi niciodată. Îngropați-mă în biserică într-un sicriu“ și se preschimbă pe loc într-un demon răufăcător. Lângă sicriu stau oameni de gardă pe care ea sare și îi bate în fiecare noapte, până când apare eroul care o salvează de soarta ei întunecată. Regăsim aici tema părinților care multă vreme nu pot avea copii. Iar bunicul prințesei negre este diavolul.

Există de asemenea o poveste norvegiană despre o regină care nu poate să facă copii[1]. O bătrână cu puteri magice o sfătuiește să arunce apa în care s-a spălat sub pat și îi spune că din apă vor crește două flori: una neagră și alta albă. Ea va trebui să o mănânce pe cea albă. Dar regina, lacomă, le mănâncă pe amândouă și, firește, nu face doar un copil, ci doi, un copil negru și un copil alb. Și așa mai departe.

Așadar, în basme, simplul enunț al faptului că regina nu poate avea copii conduce întotdeauna la nașterea eroului poveștii. Ce ar putea însemna acest lucru din punct de vedere psihologic? De ce trebuie să existe o perioadă de sterilitate atât de îndelungată înainte ca eroul să se nască?

Munca creativă este de obicei precedată de o perioadă de depresie, de vid, de blocare. Cu cât această stare se prelungește, cu atât se poate presupune că în inconștient se acumulează mai multă energie. Pentru ca un rezultat important să apară, e nevoie de această perioadă în care în conștient nu se întâmplă nimic. Remarc acest lucru de fiecare dată când am de scris un articol. Dacă mă apuc de scris gândindu-mă că e un subiect interesant, la final nu iese decât un fel de vorbărie superficială. Dar dacă trec mai întâi printr-o perioadă de depresie în care nu pot să scriu nimic, cu cât

---

[1] MDW, *Norwegische Volksmärchen*, Nr. 32, „Zottelhaube“, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf–Köln, 1967.

ea va dura mai mult, cu atât rezultatul va fi mai bun. Așa încât, dacă nu am avut în prealabil o depresie, nu prea am încredere în ceea ce scriu. Știu că e superficial, ieftin, că nu e ceva cu adevărat „visceral": pentru ceva profund trebuie să cobori un anumit timp în adâncuri. Aceasta poate să ia forma unei depresii sau doar a unei stări în care nu ți se întâmplă nimic: viața merge înainte, te scoli, mănânci, pleci la lucru, nu ai niciun vis interesant și ești extrem de plictisit. O sterilitate totală.

Odată, când eram într-o astfel de stare care nu se mai sfârșea, mi-am spus: „Ei bine, ăsta mi-e sfârșitul. Am îmbătrânit. Sunt terminată." Atunci am văzut în vis *o tăietură transversală în pământ și apoi a urmat o explicație, o explicație foarte științifică despre felul cum se formează un izvor. Vedeam mai întâi iarba, dedesubtul ei un strat de pământ, și sub el, o argilă solidă. Cădeau stropi de ploaie foarte mari. Apoi cineva îmi explica faptul că ploaia ajunge aici, se acumulează și după o vreme izbucnește deodată un izvor.* Aceasta era explicația din vis. Mi-am spus: „Foarte bine. Acum știu de ce trebuie să aștept ploaia." A fost o experiență extraordinară. Mă culcasem adresându-mă inconștientului: „Nu am vise, nu se întâmplă nimic. Viața mă plictisește. Trimite-mi te rog un vis să înțeleg ce mi se întâmplă."

Altă dată, am visat că *mă duceam la gară unde se făceau manevre, și un om cu chipiu roșu tocmai se băgase dedesubtul trenului și unea două vagoane între ele. Apoi a ieșit, mi-a zâmbit și mi-a spus: „E nevoie de mult timp pentru ca o nouă compoziție să poată ieși din gară."* După cum vedeți, inconștientul nu poate să producă ceva la comandă. În inconștient se petrece un proces lung, ca și cum își adună și își echilibrează forțele. Dacă socotim psihicul un sistem auto-regulator, ar părea că energiile trebuie să fie toate la locul lor înainte ca acel ceva nou să se producă.

În povestea noastră, împărăteasa e nefericită. Vrea să plece să se plimbe, dar împăratul spune să nu se suie într-o caleașcă, ci să se îmbarce pe o corabie. Și adaugă: „Dar dacă nu rămâi însărcinată, să nu mai vii înapoi și să nu mai cutezi vreodată să apari dinaintea ochilor mei."

În mod vădit, ceva nu merge bine în mariajul lor. Probabil este plictisită, că altfel de ce ar pleca de lângă el? Împăratul nu e nici el fericit cu ea, pentru că îi spune să nu se mai întoarcă dacă nu rămâne însărcinată. S-ar zice că relația de cuplu a împăratului și împărătesei, respectiv a principiului masculin și a celui feminin, deși nu e conflictuală, e lipsită de armonie. Între ei pare să existe un fel de pact: sunt politicoși unul cu celălalt, dar nu se iubesc cu adevărat. Relația lor e sterilă. Iar ea ar vrea să plece să se plimbe, ceva neobișnuit în povești. De obicei, regina se mulțumește să stea în palatul ei și să aștepte ca vulpea, sau bătrâna cu puteri magice, sau oricine altcineva să vină să-i dea un sfat bun. E ceva neobișnuit și nefiresc ca ea să vrea să părăsească palatul și să înceapă să hoinărească. Trebuie așadar să ne întrebăm ce neajunsuri întâmpină femininul în această poveste. Ar părea că împărăteasa se simte închisă în palat, ceea ce înseamnă că, în această împărăție, principiul feminin nu se „simte în largul său" și atunci începe să se neliniștească. Împărăteasa cere o caleașcă, dar împăratul îi răspunde: „Nu, îți voi construi o corabie."

Să ne întoarcem acum la situația inițială din cealaltă împărăție, unde se află un împărat cu trei fii care și-a pierdut nevasta și a început să bea. Ce nu merge bine în acest compartiment? Nu știm când a apărut povestea, dar putem presupune că, în acele timpuri, în Țările Române, civilizația creștină era compartimentată. Nu cred că e o poveste prea veche, poate din secolul al XIV-lea sau al XV-lea, nu mai devreme.

În această a doua împărăție, femininul a dispărut. Să vedem cum arată o civilizație din care femininul a dispărut.

Dacă mergeți în locuri care aparțin unor organizații exclusiv masculine ca acelea ale francmasonilor sau ale armatei, vă veți da seama cum ar arăta lumea dacă bărbații ar trăi numai între ei. În școlile de băieți, de pildă, se conturează o anumită tendință de a stabili o ierarhie. Deseori, e pur intelectuală. În armată, ierarhia e întemeiată mai ales pe criterii obiective, nu intelectuale. În armată nu există considerente subiective: legile trebuie respectate conform legilor. Nu sunt niciodată legate de persoane și bărbații sunt foarte mândri de acest lucru. Femeile tind să fie mai subiective; dacă iubesc un bărbat,

îl ridică deasupra legii, dacă nu, aplică regulile într-un mod strict. Fiindcă are o față atrăgătoare, legile nu i se mai aplică. Lumea feminină e îndeobște mai flexibilă, în timp ce lumea masculină e mai rigidă. Khomeini a fost un exemplu viu al voinței de a restaura o lume pur masculină. Am văzut unde poate să ducă ea. Dar aceste două lumi au calitățile lor. Dacă vreți să vedeți cum arată o societate de femei fără bărbați, uitați-vă în școlile de fete, în mănăstirile de maici sau într-un spital plin de infirmiere. În Elveția avem o școală de fete supranumită „Cușca Maimuțelor". Fetele își petrec timpul cu feste răutăcioase, bârfe, intrigi, scrisori de dragoste și chicoteli, și nu cu ierarhii sau lupte agresive, așa cum o fac băieții. Firește, dorința de putere e la fel de prezentă, dar se manifestă prin venin, nu prin brutalitate sau agresivitate. Prin înțepături, gelozii și lucruri de acest gen. Lumea feminină nu e lipsită însă de un oarecare realism. Dacă ne uităm, spre exemplu, la un grup de doctori și un grup de infirmiere care discută despre un pacient, doctorii spun ceva de felul: „E un cancer foarte interesant. Nu am mai văzut așa ceva până acum", pe când infirmierele fac observații de genul: „Nu mi-e simpatic omul ăsta, dar cred că e nefericit acasă. Am văzut-o pe nevastă-sa când a venit în vizită și nu cred că... etc." Femeile sunt interesate să pună un diagnostic la nivel personal, ceea ce e la fel de justificat, iar bărbații la un nivel obiectiv. Prea mult într-un sens sau altul este, în opinia mea, nociv. Ele sunt lumi complementare destinate să se unească.

În împărăția noastră, femininul a murit, așa încât putem trage concluzia că masculinitatea era, sub o formă sau alta, dominantă. Urmează apoi acel detaliu specific, și anume faptul că după moartea nevestei sale împăratul a început să bea. Nu am întâlnit niciodată un rege care să bea. E singurul basm în care apare această temă.

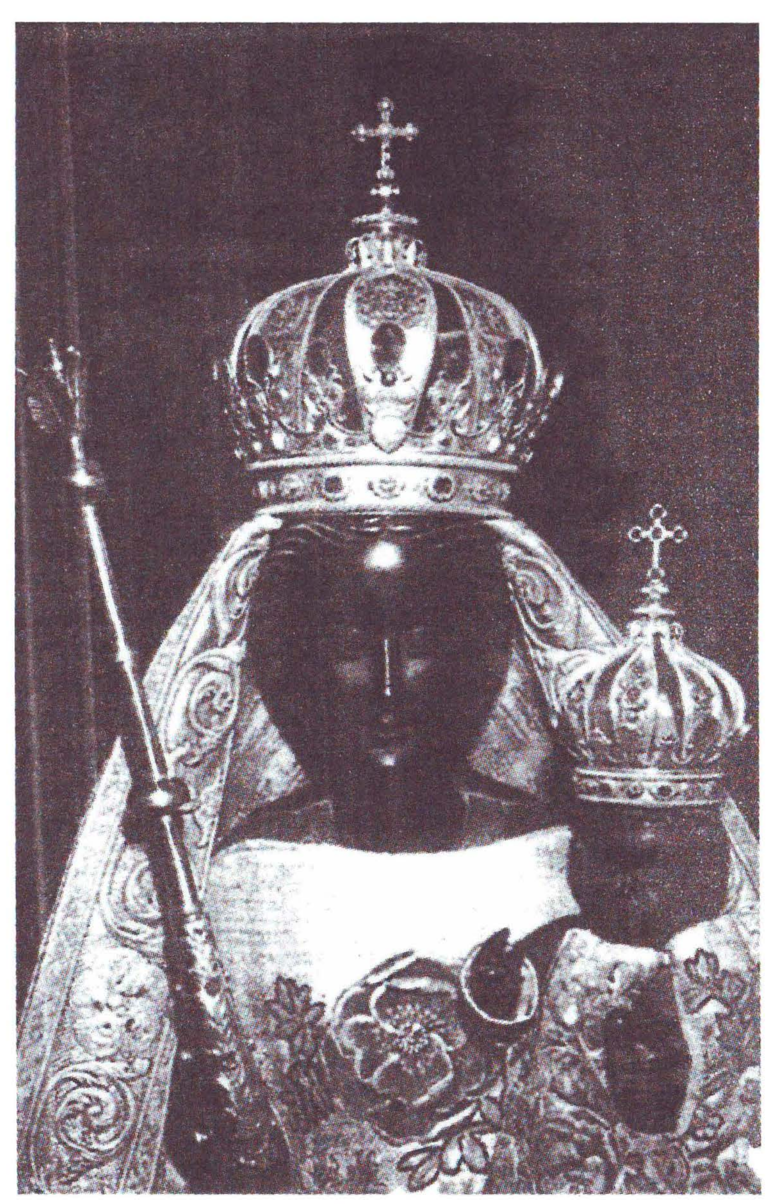
Alcoolismul corespunde sindromului bine cunoscut al abandonului. Multe dintre cazurile de alcoolism sunt datorate unui abandon real sau imaginar. Orice alcoolic se consideră lipsit de dragoste, singur și așa mai departe, chiar și atunci când nu este adevărat. Câteodată există persoane care se ocupă de ei, dar aceștia continuă să se simtă părăsiți. Însă alții au fost părăsiți cu adevărat și beau din acest motiv. Întrucât sentimentul de abandon însoțește întotdeauna

alcoolismul, pacientul necesită o atenție specială. Așa se explică succesul unei organizații precum Societatea Alcoolicilor Anonimi. Grija personală față de pacient este absolut necesară pentru ca el să poată depăși acest sindrom. Pentru ca persoana în cauză să se simtă într-o stare de securitate afectivă, cineva trebuie să aibă grijă de el tot timpul. Dacă nu o face, nu îl poate ajuta.

Aș spune că, în linii mari, alcoolismul este cauzat de o problemă de dragoste, de partener, de eros. În cazul femeilor alcoolice, în general, se poate vorbi despre o problemă legată de bărbat, iar în cel al bărbaților, despre o problemă legată de anima, de eros, de femeie. Relația lor cu anima nu funcționează bine, ei nu sunt în contact cu anima lor. Și la femeile alcoolice e invers, contactul cu animusul lor e insuficient. Drumul spre inconștient fiind blocat, apare nevoia unei experiențe extatice religioase, iar neîmplinirea ei conduce la alcoolism și la droguri. De regulă, adicția ascunde în fundal aspirația spre o stare extatică, deoarece viața e tristă, absurdă și plictisitoare. Serviciul îl plictisește ori acasă are parte de o atmosferă rece și neplăcută. Și atunci tânjește după o stare extatică. Această uscăciune nu se datorează însă doar circumstanțelor exterioare, uneori se află chiar în individ. Am întâlnit cazuri în care persoanele nu aveau acces la propriile lor emoții. Altfel spus, erau rigide, închise într-o atitudine rațională din care nu puteau ieși și nu se puteau exprima. Iar într-unul dintre cazuri, o femeie normală, dar foarte timidă, se apucase să bea, deoarece asta o ajuta să relaționeze și ei îi făcea plăcere să-și exprime emoțiile și să stea de vorbă cu alții. Pentru ea, alcoolul constituia o punte spre inconștient.

Vedem așadar că împăratul nu e separat doar de feminin, ci și de inconștient. E o stare de uscăciune care arată că această țară e stăpânită de o civilizație care și-a pierdut inspirația și sentimentul, și unde religia pare să fi devenit un fel de îndatorire de rutină; atunci apare aspirația compensatoare spre o experiență extatică. Iar în cealaltă împărăție nu mai există nici urmă de dragoste și de fertilitate și de aceea femininul se agită neliniștit în căutarea unei soluții.

Acțiunea din această poveste se desfășoară grație elementului feminin. Împărăteasa pleacă pe mare, iar după aceea, pisica e cea care decide. Pisica îi spune eroului când să se ducă la tatăl lui sau când să se întoarcă acasă, pisica îi arată ce trebuie să facă pentru a o salva de soarta ei. Ea conduce toate evenimentele. Toate acțiunile sunt puse în mișcare de feminin. Bărbații nu fac decât să urmeze deciziile luate de femei. Povestea ne arată că, devenind activ, femininul aduce o compensație reparatoare unei situații conștiente prea patriarhale. Trebuie să înțelegem că asemenea povești apar pentru a compensa dezechilibrul atitudinii conștiente dominante dintr-o țară anume.

Fecioara Neagră de la Einsiedeln, Elveția

3

CĂLĂTORIA LA MAICA DOMNULUI

Să ne întoarcem la începutul basmului. Împăratul și împărăteasa nu aveau copii și împărăteasa voia să plece într-o călătorie. Atunci împăratul îi construiește o corabie, o corabie cum nu mai era alta mai frumoasă pe pământ: „La soare te puteai uita, dar la ea ba", atât era de strălucitoare. Când corabia a fost gata, împăratul i-a spus împărătesei: „Poți să pleci mâine, dar dacă nu rămâi însărcinată, să nu te mai întorci..." Și împărăteasa s-a urcat în corabie și a ajuns la palatul Fecioarei Maria.

Corabia este un vas în general considerat de genul feminin. Corabia este deseori asociată cu luna și cu zeița lunii, dar câteodată și cu soarele, ca, de pildă, în Egipt, unde barca transporta soarele pe cer. Barca facilitează comunicarea, comerțul și schimbul cultural, ceea ce îi conferă din nou calități feminine, deoarece creează legături și aduce împreună oameni de nații diferite. Barca este un simbol care are la bază concepția omenească; e o invenție a oamenilor care le permite să ajungă acolo unde nu pot ajunge cu piciorul, dincolo de ape. Aceasta este calitatea fundamentală și, într-un fel, miraculoasă a bărcii. Forma ei de „pântec" o asociază cu simbolul arhetipal al femininului, cu luna și cu fertilitatea.

Consider că barca înțeleasă ca sistem religios –, spre exemplu, legea budistă, dharma, iudaismul, să ne amintim de Arca alianței

și de Arca lui Noe sau creștinismul etc. – este unul dintre cele mai importante și mai profunde simboluri, întrucât și aceste sisteme sunt concepute de oameni. Invențiile străvechi – carul, barca, uneltele agricole, plugul, toate aceste prime invenții au avut întotdeauna un înțeles magic pentru om. Inventatorii lor aveau sentimentul că ele se bazau pe o revelație. Ei nu vedeau lucrurile așa cum le vede un inventator modern: „Eu, datorită inteligenței mele, am inventat acest mecanism." Inventatorii din vechime erau încredințați că zeii le-au revelat sau inspirat acel lucru miraculos. Deci toate invențiile tehnice, podul, barca, carul au avut la origine un înțeles sacru. Se credea că ele au fost dăruite oamenilor de către zei.

Una dintre cele mai frumoase legende despre invențiile omenești povestește cum au descoperit australienii arcul și săgeata. Legenda spune că Omul-Curcubeu, o ființă originară arhetipală din Timpul mitic al Viselor, a coborât cândva pe pământ într-o strânsă îmbrățișare cu nevasta lui care își ținea mâinile înlănțuite de gâtul lui. Omul-Curcubeu era arcul, și nevasta lui coarda. Coborând pe pământ și arătându-se ei înșiși în această poziție, au permis aborigenilor invenția arcului. Omul-Curcubeu și nevasta lui au dispărut în adâncuri, dar, de atunci, australienii au folosit arcul și săgeata[1]. E o frumoasă ilustrare a felului în care au simțit oamenii primitivi această invenție. Invențiile au fost întotdeauna magice. Topirea fierului, fabricarea săbiilor erau de asemenea însoțite de ritualuri magice și au fost întotdeauna considerate sacre, divine, miraculoase[2].

Așadar, corabia prezintă caracteristica de a fi o invenție omenească miraculoasă, o invenție care vine de la zei și care a fost inspirată de revelația formei unei zeițe, o formă pe care omul a redat-o întocmai, cu ajutorul minții sale. De aceea, acest vas mai păstrează încă un caracter numinos.

---

[1] Povestea a fost spusă într-o conferință a lui John Layard.

[2] Vezi Mircea Eliade, *The Forge and the Crucible*, capitolele I și II, trad. Stephen Corbin, University of Chicago Press, Chicago, 1978. [În limba română, vezi *Făurari și alchimiști*, Ed. Humanitas, București, 2008 (n. tr.).]

Corabia navighează pe apele inconștientului. Apa este, de regulă, un simbol al inconștientului colectiv, deci corabia simbolizează tot ceea ce ne menține la suprafață și ne permite să nu fim înghițiți de inconștient. Orice filozofie, orice învățătură religioasă sau tradiție culturală sunt pentru noi o corabie, un vas protector. Dacă pătrundem în inconștient fără să fim pregătiți, ne scufundăm.

Psihologia jungiană este o altă corabie de acest fel. Bazându-se pe propriile sale experiențe, Jung a construit o corabie de care te poți agăța atunci când ești dezorientat și îți pierzi reperele. Concepte psihologice ca acelea ale lui Jung îi pot fi de un mare ajutor individului care e pe cale să se scufunde în inconștient, să cadă pradă unui sindrom nevrotic, să fie posedat sau înghițit de un afect. Analistul poate să îl avertizeze spunându-i, de exemplu: „În momentul de față sunteți într-o stare de inflație", sau, grație interpretării viselor, să încerce să se mențină atât pe el, cât și pe pacient deasupra valurilor. Într-un fel, toate învățăturile și tradițiile au meritul de a ne feri de o dezorientare totală, efect tipic al intrării în contact cu inconștientul: atunci ești complet dat peste cap și te scufunzi.

În povestea noastră, împărăteasa ar vrea să plece la drum într-o caleașcă, aceasta reprezentând un simbol similar. Carul, caleașca au și ele un înțeles feminin: carul e asociat cu soarele și cu luna și există multe culturi în care soarele, luna și stelele traversează cerul într-o barcă sau într-un car. În Grecia antică întâlnim carul-barcă: căruța lui Thespis, în care Dionysos s-ar fi arătat el însuși la Atena, era o barcă, o barcă cu roți care a fost introdusă în oraș. E interesant că împărăteasa și-ar dori să se suie într-o caleașcă, dar împăratul nu o lasă și construiește special pentru ea o corabie. Am văzut în poveste că împărăteasa părea cuprinsă de o agitație ciudată. Când o femeie rămâne însărcinată, ea simte de obicei nevoia să stea liniștită, dar aici împărăteasa vrea să plece într-o călătorie. Spuneam că se simțea, pesemne, prizonieră și trebuia să plece să caute ceva. Parcă ar fi fost împinsă de un impuls inconștient de a pleca în „căutare". În realitate, a întreprins legendara „traversare nocturnă

a mării"[1]. Ea ar fi vrut să se plimbe pe pământ, însă împăratul o convinge să se urce într-o corabie. Ce ar putea să însemne acest lucru?

Călătorind pe pământ, împărăteasa ar fi rămas în domeniul conștientului, unde suntem „cu picioarele pe pământ", e un teren cunoscut. Așadar, dacă vrea să se plimbe în caleașcă înseamnă că vrea să rămână în aria cunoscută a conștientului. Dar împăratul are o intuiție mai bună. El simte că e nevoie de ceva mai mult, că ceva din inconștient trebuie să se ridice la suprafață. E o idee ciudată să-ți trimiți nevasta cu corabia pe mare, pentru că e mult mai periculos. Împăratul își asumă deci un risc mai mare. Ba chiar îi spune că trebuie să se întoarcă însărcinată! Am vorbit deja despre acest lucru. Poate că el voia să scape de ea, nu știm, dar în orice caz, atitudinea lui față de ea e ambivalentă. El simte că împărăteasa ar avea nevoie de un remediu mai puternic, de o călătorie nocturnă pe mare, pentru ca ceva să țâșnească din inconștient.

Marea este plină de monștri și de zei, te poartă pe tărâmuri legendare, pe insule necunoscute unde trăiesc zei și demoni. Împăratul pare, așadar, să aibă o premoniție. Avem nevoie să pătrundem într-un alt domeniu al realității, cel al numinosului, al necunoscutului, dacă vrem să fim regenerați și reînnoiți, întrucât un copil de rege simbolizează întotdeauna posibilitatea unei renașteri.

Înainte de a încheia interpretarea simbolului corabiei, aș vrea să-l asociez cu simbolul următor, palatul Maicii Domnului. Fecioara Maria locuia în Galileea, la Nazareth. Documentele istorice din primul secol nu vorbesc nimic despre familia ei. În tinerețe, a devenit soția lui Iosif și mama lui Iisus; un pasaj din Evanghelia după Matei (1:25) lasă să se înțeleagă că ea ar fi avut și alți copii. Scripturile

---

[1] Jung scrie: „Călătoria nocturnă pe mare este ca un fel de *descensus ad inferos*, o coborâre în Hades, și o călătorie în țara spiritelor, deci într-o «lume de dincolo» a acestei lumi, adică a conștiinței, prin urmare și o scufundare în inconștient." („The Psychology of the Transference" în *The Practice of Psychotherapy,* CW 16, par. 455). Vezi și *Symbols of Transformation,* CW 5, par. 308 și urm. (n. ed.). [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete,* vol. 16, *Psihologia Transferului*, par. 455, Ed. Trei, București, 2013 (n. tr.).]

spun însă că, mai târziu, Fecioara Maria l-a urmat pe Iisus. A fost prezentă la crucificare, unde Iisus i-a încredințat-o apostolului Ioan (*Ioan*, 19:26-27), căci Iosif murise probabil între timp. Fecioara Maria este menționată în *Faptele Apostolilor* (1:14) alături de cei ce au continuat să se roage cu apostolii la Ierusalim între Înălțare și Rusalii. În Noul Testament nu se menționează data și locul în care a murit.

Se pare că doctrina pururei feciorii a Mariei nu a fost importantă pentru evangheliști și nu există nicio dovadă că această doctrină ar fi fost propovăduită în cadrul bisericii creștine din primele trei secole. Dimpotrivă, pentru a combate dochetismul, Tertulian a susținut căsătoria Mariei cu Iosif după nașterea lui Christos ca argument în favoarea realității întrupării Domnului, iar Origen s-a sprijinit pe nașterea lui Iisus. Doctrina veșnicei feciorii a Mariei, deși foarte veche, este necanonică, nu face parte în realitate din canonul biblic. După *Protoevanghelia lui Iacob*, scrisă în secolul II, așa cum s-a admis, și pe care s-au bazat scrieri apocrife ulterioare precum *Liber de Infantia Mariae et Christi Salvatoris* și *Evangelium de nativitate Mariae*, tatăl Mariei se numea Ioachim. De la trei la doisprezece ani „Maria rămase în templu curată ca o porumbiță și a primit zilnic hrană din palma unui înger". Când a atins vârsta căsătoriei, preoții au căutat pentru ea un ocrotitor printre văduvii din Israel, de frică „ca nu cumva să pângărească locul de rugăciuni"[1]. Iosif, care era bătrân și avea mai mulți fii, a fost desemnat prin semne divine drept ocrotitorul ei. Bunavestire s-a petrecut mai târziu.

Când s-a descoperit că Maria a rămas însărcinată, a fost chemată împreună cu Iosif dinaintea marelui preot. Deși amândoi și-au apărat cinstea cu toată sinceritatea, au fost achitați numai după ce li s-a dat să bea „apa încercării Domnului" (*Num.*, 5:2). Fecioria fizică a Mariei nu a devenit importantă pentru părinții bisericii decât din secolul IV. Sf. Ambrozie, de exemplu, a văzut

---

[1] *Book of James*, p. 42, viii, 1 & 2, în *The Apocryphal New Testament*, trad. M.R. James, Clarendon Press, Oxford, 1945.

în textul lui Ezechiel (*Ezechiel,* 44:1:3) o prorocire profetică de mare taină[1].

Dacă cea mai mare parte a textelor apocrife ale sectelor celor mai vechi o descriu în repetate rânduri pe Maria ca fiind „fără pată în fața lui Dumnezeu" și par să încurajeze doctrina absenței absolute de păcat, pot fi citate multe pasaje din scrierile Părinților Bisericii care atestă că această doctrină era, la origine, complet ignorată de catolicism.

În secolul IV, relația particulară a Mariei cu Dumnezeu, care îi permite să intervină în favoarea oamenilor, începe să fie menționată în mod frecvent; o întâlnim la Eusebiu, Atanasie, Didymus și Grigorie al Nissei. Dacă această calitate a fost mai întâi scoasă în evidență din dorința de a sublinia caracterul divin Cuvântului Întrupat, fără îndoială că, mai târziu, expresia avea să fie asociată în mod direct cu Fecioara însăși.

Ne referim la prima omilie rostită de Proclu la Constantinopol în anul 430, sau la predica pe care Chiril al Alexandriei a ținut-o în biserica Sfânta Fecioară Maria la deschiderea Sinodului Ecumenic de la Efes, în 431. În cea dintâi, Proclu vorbește despre „Fecioara sfântă și maică" drept „vasul cel de mult preț și fără de întinăciune al feciorie; cel ce a lucrat unirea celor două firi... roabă și maică, fecioară și cer, singur pod al lui Dumnezeu către oameni". Chiril al Alexandriei o salută pe Maria „ca Maică și Fecioară (...) prin care Sf. Treime e slăvită și adorată, crucea mântuitorului înălțată și slăvită, prin care cerul triumfă, îngerii se veselesc, demonii sunt alungați și ispititorul învins, iar creatura căzută urcată până la cer."[2]

---

[1] *De Institutione Virginis:* „Quae est haec porta nisi Maria?...per quam Christus intravit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu et genitalia virginitatis claustra non solvit" („Ce reprezintă această poartă, dacă nu pe Maria?... prin care Christos a intrat în această lume când a venit dintr-o naștere neprihănită").

[2] Labbé, Ph., *Concilia III*, 51. Fragmente relevante în Augusti, *Denkw., Iii*; vezi și Millman, *Lat. Christ*. I, 185, care califică textul „un labirint sălbatic de metafore intraductibile".

După decizia Sinodului din Efes care o declară pe Maria, *Theotokos*, Născătoare de Dumnezeu, cultul Mariei s-a răspândit cu repeziciune. Justinian cel Mare o numea într-unul din decretele sale avocata Imperiului și i-a înscris numele pe altarul principal al noii biserici Sfânta Sofia. Generalul bizantin Narses își îndrepta ochii spre ea pentru a primi directive pe câmpul de luptă. Împăratul Heraclius și-a pus imaginea ei pe drapel. Ioan Damashinul o numea „Suverana căreia întreaga facere i s-a supus prin Fiul ei". Episcopul Petru Damiani o considera cea mai nobilă dintre toate creaturile și i se adresa precum unei zeițe investite cu toate puterile în cer și pe pământ, care nu și-a uitat însă obârșia umană. Într-un cuvânt, devoțiunea populară s-a dezvoltat treptat într-un sistem de doctrine și de practici.

Există o divergență flagrantă între textele biblice, în care Fecioara Maria nu apare decât în ocazii rare, și enorma dezvoltare a cultului ei de mai târziu. Aceasta s-a produs în mod treptat. La început a fost declarată la Efes *Theotokos,* Născătoare de Dumnezeu, apoi a urmat dogma Imaculatei Concepții, și pe urmă, definirea dogmatică a Înălțării cu trupul la cer a Sfintei Fecioare. Deși credința urcării Mariei la cer exista încă din secolul al XI-lea sau al XII-lea, dogma catolică nu a fost promulgată oficial decât în 1950 de către Papa Pius al XII-lea.

Dacă ne gândim la caracterul strict patriarhal al învățăturilor creștine originale, această evoluție pare surprinzătoare. În fond, porumbița Mariei era pasărea zeiței Venus. Dar pe parcurs au existat, desigur, multe ezitări. Erau secte care credeau că Sfântul Duh e feminin și că în cer se află o familie normală compusă din tată, mamă și fiu. Aceste credințe au fost însă reprimate foarte repede de biserică, iar în sinodurile ecumenice s-a decis că Sfântul Duh trebuie considerat ca fiind masculin. După cum subliniază Jung în eseul său despre Trinitate[1], această perspectivă privilegiază reflecția în raport cu experiența: în cer nu există o familie naturală – tată, mamă, fiu –, ci o construcție intelectuală: tatăl, fiul și o forță

---

[1] „A Psychological Approach to the dogma of the Trinity" în *Psychology and Religion,* CW 11. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete,* vol. 11, II, *Încercare de interpretare psihologică a dogmei Trinității,* Ed. Trei, București, 2010 (n. tr.).]

misterioasă care le unește. Așadar, avem pe de o parte o evoluție care insistă pe masculin și vede Trinitatea ca pe o triadă masculină, și pe de alta, o dezvoltare în creștere a cultului Fecioarei. După cum știți, în multe țări latine, în viața de zi cu zi a oamenilor, Sfânta Fecioară joacă un rol mai mare chiar decât Dumnezeu Însuși.

În arta religioasă, primii creștini nu au creat decât rareori noi reprezentări. După cum era obiceiul în Antichitate, le-au preluat pe cele existente. Pentru îngerii pictați sau sculptați a fost preluată reprezentarea lui Nike, zeița victoriei. Pe sicriele primilor creștini se pot vedea ființe înaripate care depun o coroană pe capul unui om așezat între ele: scena îl reprezintă pe mort primind după moarte coroana victoriei. Acest motiv a reprodus sau a copiat imaginea lui Nike încoronându-i pe câștigătorii jocurilor olimpice. Și astfel, în acest fel, toate temele creștine au fost „trase", ca să spunem așa, „după clișeele" tipice ale antichității.

Cea mai veche reprezentare a Fecioarei Maria care a fost găsită este o simplă copie a lui Isis cu fiul său Horus. Arheologilor le-a fost dificil să decidă dacă nu cumva era vorba chiar despre o statuie a zeiței Isis, și e foarte posibil să fi fost una, pe care biserica a recuperat-o pentru a o reprezenta pe Fecioară. Astfel, în domeniul artistic, și chiar în domenii mai profunde, Fecioara Maria a moștenit trăsăturile principale ale zeiței egiptene care a jucat un rol atât de important în Imperiul Roman târziu. Misteriile isiace erau legate de misteriile mithraice. Pe lângă imaginile mithraice, numeroase sanctuare închinate lui Mithra conțineau deopotrivă reprezentări ale misteriilor isiace. Iar în *Măgarul de aur* al lui Apuleius[1], în care Lucius e inițiat în misteriile lui Isis, se poate vedea că cele două culte s-au contopit într-un singur cult.

Isis a fost îndeosebi asociată cu bărcile și cu navigația. În *Măgarul de aur* e descris festivalul de primăvară pe parcursul căruia bărcile trase pe uscat în timpul iernii sunt repuse pe apă. La această sărbătoare Isis era adorată ca protectoare a bărcilor și a navigatorilor. În roman, Lucius e inițiat în misterii după marea procesiune în onoarea zeiței. Fecioara

---

[1] M.L. Von Franz, *The Golden Ass of Apuleius*, Shamabala Publications, Boston, 1992, capitolul 12.

Maria a moștenit în întregime tot „pachetul” acestui simbolism. De aceea, în folclor și de multe ori și în liturghie Maria e numită *Stella Maris*, steaua mării: precum Isis, Fecioara Maria e protectoarea vaselor și a marinarilor.

Putem observa că imaginea religioasă oficială a Fecioarei pune cu precădere accentul pe aspectul ei spiritual – Imaculata Concepție, înălțarea la cer, intrarea ei în thalamos-ul ceresc al camerei nupțiale. Dar Isis avea o semnificație mult mai complexă. Isis era considerată drept cel mai înalt spirit divin, însă era deopotrivă venerată ca zeiță a lumii subpământene, stăpână a morților, a spiritelor și a nopții – a fantomelor și a răului. Isis era o zeiță neagră, nu numai într-un sens nefast, ci și în sensul aspectului ei nocturn, terestru. În tradiția egipteană târzie, Isis a fost asimilată cu zeița-leoaică Sekhmet și cu zeița-pisică Bastet. Isis era o zeiță-mamă care conținea în ea, sau în imaginea ei, spiritualitatea cea mai înaltă – ca mamă a zeului-soare Horus și soție a lui Osiris reînviat –, dar și aspectele htoniene cele mai întunecate ale Marii Mame. Ea le reunea pe toate. Isis a moștenit – sau a preluat – trăsăturile altor zeițe-mame mediteraneene, precum Derceto-Atargatis și Anat, devenind astfel marea zeiță-mamă a Antichității târzii. Fecioara Maria a moștenit toate aceste trăsături, dar în religia creștină oficială nu au fost păstrate decât cele sublime și spirituale, precum puritatea, sfințenia și așa mai departe. Aspectele legate de fertilitatea pământului și de latura ei sumbră nu au fost recunoscute niciodată.

Cu toate acestea, în rândurile populației rurale din regiunile agricole, toate aceste trăsături care nu au fost acceptate în cultul oficial al Fecioarei au rămas cât se poate de vii. Când oamenii sunt tămăduiți de vreun sfânt sau de Fecioara Maria, ei obișnuiesc să fabrice un mic *ex voto*, o reprezentare, spre exemplu, a piciorului sau a brațului rupt, pe care o atârnă în fața statuilor acestora ca semn de recunoștință pentru vindecare. În Bavaria există chiar o Fecioară a broaștelor râioase, căci ele simbolizează uterul.

Să agăți un uter de ceară ar fi însă de prost gust și de aceea femeile însărcinate, drept mulțumire pentru faptul că vor avea un copil, depun la picioarele Fecioarei mulaje de broaște râioase. Se credea că

madonele negre, precum cea de la Einsiedeln sau Riedern din cantonul Uri, le ajută pe femei la naștere și pe femeile sterile să aibă un copil. Această credință mai dăinuie și azi, și pare să fie la fel de eficace.

Așadar, se observă că în asemenea rituri locale, Fecioara Maria a preluat sau a păstrat (nu știm care e varianta reală) toate însușirile zeiței htonice a fertilității, zeița pământului, zeița sumbră a naturii. Modurile în care sunt justificate aceste madone negre sunt cât se poate de amuzante. La Einsiedeln, se spune că statuia madonei s-ar fi înnegrit în urma unui incendiu, dar dacă te uiți la statuie, este evident că nu poate fi vorba de așa ceva, nu există nicio urmă de arsură pe ea. Incendiul este doar o scuză a faptului că madona este neagră, dar așa a fost ea de la origine. Madona neagră a preluat trăsăturile lui Isis sau chiar a înlocuit statuia lui Isis, întrucât, de regulă, pe locurile unde altă dată se înălța un sanctuar dedicat lui Isis, primii creștini construiau o biserică dedicată Fecioarei. La Einsiedeln, este evident că neagră a fost de la început și neagră a rămas, pentru a păstra continuitatea.

Cultul lui Isis s-a implantat oriunde s-a extins Imperiul Roman, și madonele negre se pot, mai mult sau mai puțin, întâlni, în aceste zone. Creștinii nu au făcut mare caz de ele: le-au tolerat și s-au mulțumit să născocească o explicație despre culoarea lor. A spune că s-au înnegrit când mănăstirea a ars e un mod de a da acestui fapt un aspect inofensiv și tolerabil. Madonele negre au corespondențe interesante, spre exemplu, în America de Sud, unde o întâlnim pe Fecioara de Guadalupe, care a moștenit într-un mod foarte clar toate atributele zeiței mame indiene a fertilității.

Oriunde s-au răspândit misiunile catolice și cultul Fecioarei, Fecioara a copiat sau a preluat caracteristicile locale ale zeițelor fertilității. De aceea, la nivel folcloric, ea nu este doar preacurată, spirituală și înălțată la cer, ci deopotrivă marea mamă a pământului, protectoarea naturii.

Fecioara Maria e legată și într-un alt mod de lumea obscură, prin aceea că îi protejează pe păcătoși. În multe țări catolice din Europa pot fi întâlnite reprezentări ale Fecioarei sub mantia căreia se adăpostesc multe personaje mici – păcătoșii care se roagă –, iar deasupra

se înalță Dumnezeu tatăl, cu fața mânioasă, care îndreaptă spre ei un arc cu săgeți. Ceea ce înseamnă că, în mânia sa, Dumnezeu ar fi gata să-i distrugă, dar Maria intervine în favoarea lor. Îi acoperă cu mantia ei, părând să spună: „Nu te supăra pe ei, Doamne, nu sunt chiar atât de răi." Ea se interpune între El și ei. De aceea Fecioara este mijlocitoarea dintre oameni și Dumnezeu, și oamenii o roagă să intervină pentru ei. E socotită mai indulgentă față de greșelile oamenilor, ceea ce este o trăsătură tipic feminină: într-o familie în care tatăl e autoritar, mama intervine în favoarea copiilor. E același tipar.

Dar în povestea noastră, Maica Domnului are un caracter ambiguu, fiindcă îl blestemă pe viitorul copil al împărătesei. Dacă încercăm să găsim corespondențe, singurele personaje care acționează astfel în povești sunt vrăjitoarele. Nu întâlnim figuri de zeițe care să blesteme o fată, doar vrăjitoarele sau zânele rele o fac. Așadar, în povestea noastră, Fecioara Maria joacă rolul unei zâne rele sau al unei vrăjitoare. Imaginea creștină a Fecioarei fiind incompletă, povestea îi aduce compensația necesară. Acesta e unul din motivele pentru care e important să cunoaștem folclorul și poveștile; e ca și cum am cunoaște, într-un fel, viața onirică compensatoare a unei civilizații. Când studiați o civilizație, studiul cărților sau al învățăturilor sacre vă dezvăluie tradiția conștientă. Dar trebuie întotdeauna să vă întrebați care e folclorul ei, întrucât în el veți descoperi compensația inconștientă a acestei tradiții colective. Prin compensație nu înțeleg doar conținutul opus, întrucât, de multe ori, compensarea reprezintă o complementaritate, o umplere a golurilor existente în învățătura oficială. Iar în unele civilizații există o mare prăpastie între învățătura oficială și folclor.

Spre exemplu, în Grecia antică, religia oficială a zeilor din Olimp era foarte îndepărtată de aceea a oamenilor simpli. Ei aveau un cult al naturii mai animist, mai primitiv, foarte diferit de mitologia pe care o învățăm la școală. Religia greacă oficială era doar religia castei sacerdotale și a elitei locuitorilor din oraș. Asemenea ierarhii există în toate civilizațiile: o elită care continuă tradiția spirituală – învățământul din școli și instituții predat sub o formă tradițională, altfel spus, structura conștientă – iar pe de altă parte, un curent subteran

de fantasme inconștiente complementare. Observăm acest lucru în visele indivizilor, dar și atunci când studiem o civilizație și îi întrebăm pe oamenii simpli de pe stradă ce cred, ce gândesc și ce iubesc. Omul de pe stradă își exprimă fantasmele într-un mod neinhibat.

Știți cu toții ce gândesc catolicii despre sexualitate: să nu ai relații sexuale înainte de căsătorie etc. Am fost foarte amuzată de un mic cântec bavarez foarte răspândit care spunea: „Am întrebat-o pe mama dacă pot să sărut o fată, și mama mi-a spus «Dacă o săruți, e un păcat». Atunci m-am dus la preot și l-am întrebat: «Pot să sărut o fată?» și preotul mi-a spus că «Dacă o săruți, ajungi direct în iad». Atunci m-am dus la Însuși Dumnezeu și l-am întrebat: «Pot să sărut o fată?» și Dumnezeu a izbucnit în râs și a spus: «Bineînțeles! Pentru băieți le-am făcut pe fete»". Tinerii repetă cu multă impertinență aceste cântece vechi. Ei sunt buni catolici și se duc la mesă în fiecare duminică, dar cântă acest refren și pun în practică ceea ce spune el, nu ce spun povețele catolice. Putem vedea aici aceleași atitudini compensatorii, corectoare ale oamenilor simpli ca acelea pe care le regăsim în povești, unde oamenii își permit să povestească lucruri despre Sfânta Fecioară care l-ar înspăimânta pe un preot, dacă le-ar lua în serios. Aceasta e unul dintre marile merite ale poveștilor.

Acum putem interpreta simbolul corabiei cu mai multă precizie. Corabia a fost construită de împărat. El a înțeles că pentru a depăși această situație de sterilitate era nevoie de ceva supranatural, miraculos, că trebuia ca necunoscutul, tărâmul transcendental de dincolo de apele inconștientului să se manifeste. Avea mai multă intuiție decât nevasta lui. Atunci a îmbarcat-o într-o structură, într-un sistem, într-un vas feminin care a purtat-o într-o călătorie nocturnă pe mare dincolo de apele inconștientului, până la palatul Maicii Domnului. Și aici ne întâlnim cu o geografie foarte ciudată.

În povestea noastră, Maica Domnului nu trăiește acolo unde ar trebui, adică în cer. După cum am spus, deși urcarea ei cu trupul la cer nu a fost recunoscută oficial de biserica catolică decât în 1950, credința că ea sălășluiește în ceruri exista încă din secolele XI sau XII, sau chiar dinainte. Dar în povestea noastră ea nu locuiește acolo, ci într-un palat care se ridică din mare. Ea nu e nici pe pământ, nici în

cer, lângă Sfânta Treime. Ce ar putea însemna faptul că Maica Domnului locuiește într-un palat? În asemenea locuri trăiesc boierii și cei care guvernează. În limbajul poveștilor, numai regele și regina sau oamenii foarte bogați locuiesc în palate, nu Dumnezeu. Palatul subliniază, așadar, o caracteristică aparte: nu Maica Domnului a bisericii oficiale locuiește în acest palat, întrucât locul ei nu poate să fie decât într-o biserică sau într-o capelă.

Trebuie să ne punem în pielea unui țăran român. Pentru cineva ca el, în palat trăiau Habsburgii, care domneau în Austria. Erau regi în fața cărora trebuia să te înclini, erau puternici, aveau un cuvânt greu de spus și conduceau mersul lumii. Aș vrea să subliniez faptul că în povestea noastră nu se face nicio aluzie la biserică. Maica Domnului a fost scoasă complet din contextul său religios. E mai degrabă o domnitoare, o regină a unui tărâm necunoscut. Nu e regina pământului, și nici regina cerului, așa cum e ea socotită în mod oficial. Ea domnește pe suprafața mării, adică în necunoscutul inconștientului; reprezintă un principiu dominant care nu a prins rădăcini nici în realitatea conștientă, nici în ceruri, loc în care oamenii își proiectează ideile religioase. Ea e proiectată, ca să spunem așa, într-o a treia lume necunoscută. Acest detaliu mi se pare interesant, întrucât el arată că, în această poveste, arhetipul Fecioarei Maria continuă să evolueze.

Arhetipurile evoluează de-a lungul secolelor, au o istorie. Jung a vorbit despre istoria arhetipală a creștinismului în eseul său despre Iov[1]. Din studiul său reiese că arhetipurile se formează, se dezvoltă, îmbătrânesc și suscită apariția opusului lor; e un joc care se desfășoară de-a lungul a sute și sute de ani. Și se poate spune că unele arhetipuri regresează. Au jucat un rol important, apoi pălesc. Oamenii nu le mai acordă atenție. Ele nu mai sunt active în inconștientul colectiv, sunt uitate. Atunci apar alte arhetipuri care se formează în mers, ca să spunem așa, urcând spre realizarea lor conștientă.

---

[1] „Answer to Job", în *Psychology and Religion,* CW 11. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete*, vol. 11, IX, „Răspuns lui Iov", Editura Trei, București, 2010 (n. tr.).]

Acest fenomen creează efervescență, aduce idei noi. Atâta timp cât fantezia populară amplifică imaginea arhetipală înseamnă că ea se află încă în stadiul de formare. Procesul spontan de amplificare scoate la iveală fără încetare trăsături noi, pe când atunci când arhetipul regresează sau îmbătrânește, se vorbește în continuare despre ceea ce e deja cunoscut. Arhetipul nu mai e fecund, nu mai inspiră nimănui idei noi.

Faptul că în povestea noastră Maica Domnului se află atât de departe în inconștientul colectiv, că trăiește într-un palat și că e prezentată ca o domnitoare care inspiră respect, dar și sentimente ambigue dovedește că arhetipul se află încă într-o fază de evoluție, că el continuă să urce din inconștient spre orizontul conștiinței. E interesant de observat, de pildă, că după ce Papa a promulgat dogma Înălțării la cer a Fecioarei au apărut numeroși preoți catolici care voiau să se însoare și femei care cereau să li se permită să devină preotese. E amuzant de constatat că niciunul dintre ei nu s-a referit la dogma Înălțării, deși, pentru un psiholog, era evident că reacția lor era consecința directă a acestui eveniment.

De ce oare preoții nu și-ar putea spune: „În momentul în care Maria a intrat în camera nupțială, în cer, a avut loc o căsătorie. Doar nu se intră degeaba în camera nupțială." Preoții vor să se însoare, ceea ce e în acord cu arhetipul, iar femeile declară: „Acum, vrem să devenim preotese, vrem să fim admise în Sfânta Sfintelor." Există o corelație psihologică evidentă între aceste fapte, chiar dacă nimeni nu o menționează, și acest lucru dovedește cât de activ e arhetipul, chiar dacă e ignorat. Preoții nu știu de ce își doresc dintr-odată să se însoare, și nici femeile de ce vor să devină preotese. În realitate, e arhetipul feminin care iese din inconștientul colectiv și își continuă evoluția ascendentă. Și deodată, oamenii au reacții ciudate fără să știe de ce.

Dacă priviți aceste lucruri în ansamblul lor, puteți observa că ele sunt în deplin acord cu ceea ce se petrece în inconștientul colectiv. Mișcările feministe se supun aceluiași proces. Între aceste domenii diferite există o legătură, deși par să aibă puține lucruri în comun. Dar, încă o dată, dacă studiați aceste procese profunde care se

desfășoară în inconștientul colectiv, veți înțelege dintr-odată ce se întâmplă dedesubt și nu veți mai fi atinși de valurile iscate de polemicile cu privire la dreptul femeilor la preoție sau al preoților catolici la căsătorie. Toate acestea nu sunt decât valuri de suprafață provocate de o mișcare care se produce în adâncurile oceanice ale inconștientului colectiv. Important este faptul că această imagine feminină vrea să urce la suprafață. Studiind basmele și poveștile, veți putea descifra ce se petrece în mod real în fundalul acestor fenomene.

Așadar, Maica Domnului trăiește în acest palat, ceea ce arată că basmul a apărut probabil în epoca ulterioară Evului Mediu și că reflectă un proces din inconștientul colectiv care continuă și în zilele noastre.

Împărăteasa noastră ajunge la palat, și cineva le spune slujitoarelor ei că acolo locuiește Maica Domnului. Slujitoarele nu îndrăznesc să intre, așa că împărăteasa se duce ea însăși. Vede un măr cu mere de aur și vrea neapărat să mănânce unul. Spune: „Dacă nu mănânc pe loc unul din merele astea, am să mor." Slujitoarele ei încearcă să fure unul, dar nu izbutesc. De poftă, împărătesei i se face rău. Atunci slujitoarele încearcă din nou să apuce un fruct, reușesc, și i-l aduc. Ea îl mănâncă și vomită pe loc. Și deodată se simte de parcă ar fi fost însărcinată în șase luni.

Această temă e unică în povești. De obicei, în basme, când eroina mănâncă un măr atât de sacru rămâne însărcinată pe loc. Dar în povestea noastră, nu mărul de aur o face să rămână însărcinată. Mușcând din el, ea nu face decât să descopere sau să-și dea seama că e însărcinată, și că e deja în a șasea lună. Așadar, copilul e probabil cel al împăratului, și din punct de vedere social, lucrurile sunt în ordine, e un copil legitim. Dar împărăteasa nu știa că era însărcinată. Era, și nu era însărcinată, în același timp. Și-a dat seama că era însărcinată doar în momentul când a mâncat mărul și a vomitat, când cea mai mare parte a perioadei de sarcină se scursese. Însă înainte de a aborda această temă ciudată și unică în povești – nu i-am găsit nicăieri o corespondență – aș vrea să vorbim despre meri.

Paralela cea mai evidentă din mitologia noastră este cea a pomului cunoașterii răului și binelui din Grădina Edenului, care în Biblie nu e descris în mod specific ca fiind un măr, dar așa susține legenda

creștină. Eva a furat un măr, oferind umanității posibilitatea accesului la conștiință și certitudinea morții. Viața nu devine reală decât atunci când e delimitată de moarte.

Un alt măr important din mitologie este cel din grădina Hesperidelor, care face fructe de aur. Și acestea trebuiau furate. Grădina Hesperidelor era situată la apus, la asfințit, în direcția morții și a intrării în inconștient. Spre deosebire de pomul din rai, pomul Hesperidelor face mere de aur, precum cele din povestea noastră. După unele versiuni, acest pom i-ar fi fost oferit Herei de către Gaia, Mama Pământului, drept cadou de nuntă. Furatul acestor mere de aur a reprezentat a unsprezecea muncă a lui Hercule și singura în care s-a folosit de inteligența lui. Ca să reușească, Hercule l-a păcălit pe Atlas să le culeagă pentru el. Mărul aduce așadar conștiență și cunoaștere prin moarte și renaștere. În mitologia nordică, zeița Iduna deține merele de aur ale tinereții care îi întineresc pe zei și le asigură o viață eternă. Avallon, care este de asemenea insula merelor (cuvântul englez „apple" – măr, provine din cuvântul breton „aval"), este locul în care regele Arthur se retrage la sfârșitul vieții. După cum se vede, este locul unde ne ducem și nu acela din care venim.

Conflictul și moartea sporesc gradul de conștiență. Am realizat pentru prima oară acest lucru grație mărului din Olimp. Zeița discordiei și a luptei, Eris, nu a fost invitată de zei la banchetul de nuntă al zeiței Thetis. Atunci ea a aruncat un măr de aur ce purta inscripția: „Celei mai frumoase" pe care l-au revendicat Hera, Atena și Afrodita. Zeus s-a eschivat de la această alegere și i-a transferat-o lui Paris, fiul lui Priam, care fusese trimis să păzească oile pe munte, deoarece Priam fusese avertizat că Paris ar putea pune Troia în pericol. Hera i-a oferit lui Paris putere, Atena, biruință în războaie și Afrodita, pe cea mai frumoasă femeie din lume. Paris a ales-o pe Afrodita, care l-a ajutat să o răpească pe soția lui Menelau, Elena, ceea ce a condus, după cum știm, la războiul troian. În acest conflict, diferitele aspecte ale feminității se diferențiază, și grație mărului, conștiența sporește.

Ceea ce aș vrea să subliniez în primul rând este relația ciudată care există între măr și tărâmul morții. Raportul dintre barcă și moarte este subînțeles prin existența riturilor funerare de înmormântare în bărci.

Faptul că, precum barca, mărul are o conotație simbolică aparte legată de moarte apare acum mai clar. Această problemă are de-a face în mod evident cu fertilitatea, cu maternitatea, cu dorința femeii de a avea un copil – atunci începe moartea să dea târcoale!

Când aveți femei însărcinate în analiză, descoperiți că multe dintre ele au fantasme de moarte și sunt bântuite de frica morții. Firește, nu trebuie uitat că până la începutul secolului al XIX-lea, mare parte dintre femei mureau la nașterea copilului, iar când citim biografii din secolele XVI, XVII și XVIII, vedem că bărbații aveau în medie cam cincisprezece copii și trei neveste, pentru că nu existau mijloace anticoncepționale: femeile nășteau fără oprire și adesea mureau născând, sau de epuizare după atâtea sarcini. Nașterea și moartea erau așadar pentru ele evenimente arhetipale și, în același timp, probleme foarte concrete. În zilele noastre, multe femei sunt cuprinse de frică și au fantasme de moarte, în special la primul lor copil. Dar aceste spaime sunt valurile de suprafață ale unor procese mai profunde. Chiar dacă nașterea copilului a decurs perfect, chiar dacă nu există niciun pericol și totul este bine, în visele lehuzelor continuă să apară imagini ciudate de moarte. E ca și cum fecioara sau femeia liberă, nemăritată, ar trebui să moară – un aspect al femeii trebuie să moară. Pentru o femeie, nașterea copilului este de asemenea o renaștere a ei înseși. Devenind mamă, ea se schimbă. Nu mai e aceeași femeie. S-a transformat. A trecut simultan atât printr-un pericol de moarte concret, cât și printr-un proces de moarte și renaștere simbolic.

Mai există un motiv în visele lor, dar care prezintă un caracter atât de mistic, încât s-ar putea să vă stârnească râsul, dar trebuie totuși să îl menționez. Femeile gravide visează adesea că pe lumea cealaltă sunt puse deoparte lucruri pentru ele – ca, de pildă, țesături sau fire de țesut –, iar acestea pătrund în ele pentru a forma copilul. Dacă am vrea să interpretăm acest lucru într-un mod rațional, am putea spune: „Este în mod evident vorba de substanța genetică a strămoșilor morți, a stră-stră-străbunicului, care țese copilul în burta femeii. Substanța genetică, ADN-ul corpurilor milioanelor de strămoși dispăruți, țese un copil în corpul ei din celulele care au supraviețuit."

Asta s-ar putea spune dacă privim lucrurile într-un mod reductiv și strict biologic.

Dar mie mi se pare totuși că toate acestea au un echivalent psihologic. Pentru hindușii care cred în reincarnare, e simplu. După ce mor, ei trec în Bardo, starea intermediară și apoi se reincarnează. Nu mi-am format nicio părere despre reincarnare, nu știu dacă se produce sau nu. Pot doar să spun că am fost surprinsă de visele femeilor gravide în care copilul e într-un fel conceput, țesut sau fabricat pe tărâmul morții, cel al strămoșilor, și apoi își face apariția pe lume prin uterul femeii. E ca și cum femeia e instrumentul care permite ca din lumea morților ceva să revină la viață, într-un sens mai larg decât cel al unei simple explicații biologice.

De pildă, la eschimoși, când se naște un copil, sunt chemați bunicii și se observă căruia dintre bunici îi zâmbește copilul: atunci i se dă numele acestuia. Dacă bunicii sunt morți, i se dă numele unuia dintre ei, dar în cazul în care copilul nu se bucură și începe să plângă, i se dă numele altui strămoș și așa mai departe, până când părinții simt că i se potrivește. Acesta e strămoșul care renaște în copil. Dacă el e în viață, copilul este continuarea lui. Regăsim aici ideea că ceva din trecut este transmis copilului. Femeia gravidă e vasul acestui proces secret, ea poartă în ea acest mister. De aceea se apropie, în fantasme și în anumite stări, atât de mult de moarte. La început, când analizam femei însărcinate, mi se făcea frică. Mă gândeam că ceva era în neregulă cu sarcina lor, că vor apărea complicații. Dar acum, după ce m-am confruntat de atâtea ori cu asemenea stări care erau de fapt urmate de nașteri perfect sănătoase, mi-am spus: „Nu, această proximitate cu moartea are cu siguranță un alt înțeles." Este proximitatea cu lumea de dincolo, cu această sursă necunoscută de unde provine viața și unde se întoarce ea după moarte, ca să exprim toate acestea într-un mod mai poetic.

Caracteristica mărului de a crea tensiune, conflict și conștiență apare și în povestea noastră. Dacă împărăteasa nu ar fi mușcat din măr, nimic din intriga principală – prefacerea prințesei în pisică și salvarea ei de această soartă – nu s-ar fi produs. Deci mărul conduce și aici la catastrofă. Paralela cea mai apropiată este, firește,

cea din Grădina Edenului. Dumnezeu e singurul care cunoaște binele și răul, dar mâncând mărul devenim asemenea Lui: cunoaștem binele și răul. Există deci ideea de a deveni conștient de conflictul divin, de contrariile din sânul divinității. Nu putem aprofunda acest subiect decât atunci când vom studia simbolismul pisicii, pentru că vom vedea – și aici anticipez puțin – că pisica întruchipează fața obscură a Maicii Domnului.

Mușcând din măr, Adam și Eva au devenit așadar conștienți de prezența în Dumnezeu a luminii și a umbrei, de conflictul dintre bine și rău existent în divinitate. La fel se petrece și în povestea noastră: acest conflict iese la iveală atunci când împărăteasa mușcă din măr. Aspectul sumbru al Maicii Domnului, latura întunecată a femininului răbufnește dintr-odată, cu tot conflictul care rezultă din ea. Între aceste două teme există deci un paralelism evident.

În studiile sale alchimice, Jung a vorbit despre arborele filozofic al alchimiștilor care face mere de aur și de argint, sau de multe ori, numai de aur[1]. Fabricarea aurului alchimic avea uneori drept reprezentare plantarea și îngrijirea unui astfel de arbore; arborele crește încet și dă mere de aur, iar aceste mere de aur sunt echivalentul pietrei filozofale. În acest context, aurul înseamnă reîntinerire. Reîntinerirea este o altă formă de imortalitate, este menținerea eternă a vieții. Prin urmare, aurul este asociat cu ceea ce e nemuritor, etern și incoruptibil. În alchimie, aurul reprezintă cu precădere substanța incoruptibilă.

Pare ceva ciudat că mâncatul acestei substanțe incoruptibile poate să aducă pe lume moartea și conflictul. Conflictul, moartea și incoruptibilitatea sunt intim legate. Ele sunt înrudite. E un adevăr psihologic penibil pe care trebuie să îl acceptăm. Iar faptul că arborele din povestea noastră este un arbore al cunoașterii, al dezvoltării conștiente este exprimat chiar în text, întrucât, mușcând din măr, împărăteasa realizează că era gravidă. Ea nu *rămâne* însărcinată, ci devine

---

[1] „The Philosophical Tree", în *Alchemical Studies,* CW 13. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete*, vol. 13, *Studii despre reprezentările alchimice*, Teora, București, 1999 (n. tr.).]

conștientă că *era* deja. Așadar, mărul are cu adevărat funcția de a spori conștiența.

În acest pasaj mai există un detaliu interesant: pofta nestăvilită a împărătesei, care o face să cadă bolnavă și să declare că va muri dacă nu va mânca un astfel de măr. Aceasta le face pe slujitoarele ei să fure unul pentru ea. Întâlnim o paralelă a acestei teme în cunoscutul basm al fraților Grimm, *Rapunzel*[1]. Basmul ne spune că un om cu nevasta lui locuiau într-o casă în spatele căreia se afla grădina unei vrăjitoare. În grădina ei creștea o plantă numită *Rapunzel*: era un fel de salată cu patru foi, frunzele erau dispuse într-o cuaternitate. Nevasta însărcinată spune că dacă nu va mânca din salata asta o să moară. E un fapt real, și nu mitologic, că femeile gravide au câteodată pofte bizare. În tradiția populară se mai spune că atunci când o femeie gravidă are mare poftă de ceva, atunci să-l mănânce pe săturate. Corespunde pesemne unei nevoi fiziologice – ele caută instinctiv ceea ce le lipsește. Dar tot în folclor se mai spune că, prin astfel de pofte, femeile gravide își atrag loviturile soartei asupra lor. În *Rapunzel*, de pildă, bărbatul se duce și fură lăptuca, femeia o mănâncă și naște o fată. Când împlinește doisprezece ani, vrăjitoarea revendică fetița, o ia la ea și o închide într-un turn. Mai târziu, va apărea prințul care o va salva din ghearele vrăjitoarei.

Există o paralelă strânsă între aceste două povești. Însă, printr-o ciudată întorsătură, în basmul românesc, rolul vrăjitoarei îl joacă Maica Domnului. Dar soarta și-a atras-o împărăteasa cu pofta ei, ceea ce a provocat blestemul Maicii Domnului. Dacă împărăteasa ar fi rămas gravidă mâncând mărul, am fi găsit în folclor numeroase paralele. Sunt multe povești în care regina nu poate avea copii, și atunci trebuie să mănânce ceva special, de pildă două flori care cresc sub pat. Sau o broască îi spune ce să mănânce și așa mai departe. Și doar după ce le-a mâncat rămâne însărcinată.

În aceste povești, tema este cea a fecundării supranaturale a femeii, a nașterii supranaturale, pe care, cu tot respectul cuvenit, o putem compara cu nașterea lui Christos. Copilul născut astfel,

---

[1] *The Complete Grimm's Fairy Tales*, p. 73.

ca mulți alți eroi din povești, este de origine divină. Dar fetița din povestea noastră este specială prin aceea că nu este nicidecum o ființă supranaturală. Ea este, în mod vădit, copilul unor oameni, al împăratului și împărătesei, elementul supranatural nu face decât să se adauge la natura ei. Nu are, precum Christos, o mamă muritoare și un tată divin. Spre deosebire de mulți eroi din povești care au câte un părinte care nu e om sau care e pe jumătate om – pe jumătate broască, copac ori fruct, prințesa noastră este în esența ei o făptură umană normală la fel ca oricare alta. În ea prevalează aspectul omenesc; aspectul divin sau supraomenesc nu îi este adăugat decât mai târziu. Nu am putea deloc să o privim așa cum îl privim în tradiția noastră pe Christos, ca fiind cu adevărat Dumnezeu și cu adevărat om. Prințesa e cu adevărat o făptură umană, dar o făptură căreia îi este dat să poarte un destin divin. Forma divină i-a fost impusă mai târziu, ceea ce o diferențiază de alte eroine, cât și de acei eroi din povești a căror naștere și aspect supraomenesc sunt în general subliniate. Asemenea ființe sunt în cea mai mare parte apropiate de spectre sau de arhetipuri. Dar fata-pisică nu e nici fantomatică, nici arhetipală. Ea este chiar, sub unele aspecte, un animal domestic și comportamentul ei reflectă acest lucru.

Când în contextul general al unei povești, eroul este o ființă umană, aceasta înseamnă că problema nu e prea îndepărtată de conștiință. E aceeași situație ca în vise: dacă umbra voastră apare sub forma unei pantere înseamnă că ea se află destul de departe de domeniul conștient. Dar în cazul în care umbra e întruchipată de o persoană, puteți fi aproape siguri că veți înțelege la ce vă corespunde. Când umbra feminină sau anima unui bărbat apar sub o formă omenească, insist, de obicei, spunând: „Ar trebui să știți despre ce e vorba" sau întrebând: „Unde se situează această persoană înlăuntrul dumneavoastră?", întrucât cred că analizandului i se oferă prilejul să o vadă. Când un conținut apare sub o formă omenească, el se află deja pe tărâmul realizării lui conștiente. Dar când apare sub alte forme înseamnă că e încă foarte îndepărtat de conștient și că necesită unele exerciții teoretice, ca să spunem așa, pentru a-l găsi acolo unde se află. În acest caz, persoana în cauză

ar putea răspunde: „Intepretarea dumneavoastră e foarte interesantă, dar nu mi se potrivește. Nu o simt deloc", și atunci, nu trebuie să insistați. Așteptați ca acest conținut să ajungă mai aproape. Așadar, în povestea de față, problema nu e foarte departe de conștient. E ceva despre care românii aveau deja o oarecare intuiție.

Până acum am insistat asupra faptului că împărăteasa încalcă tabuul mărului, comițând, precum Adam și Eva, păcatul de a deveni conștientă. Ea face un pas pe calea conștienței, în special cea a conștienței feminine, a comportamentului feminin și a domeniului de viață feminin. Primul rezultat este acela că își dă seama că era însărcinată de o bună bucată de timp.

În societățile primitive, venirea copilului pe lume reprezintă unul din misterele religioase ale tribului în care sunt inițiate fetele. În general, la pubertate, la prima menstruație, ele sunt supuse, ca și băieții, unor ritualuri de inițiere, dar sunt inițiate mai ales în misterele nașterii copilului, ceea ce conferă perioadei prenatale un cadru religios. Nașterea unui copil nu este pentru primitivi ceva banal, biologic, lăsat în afara religiei, așa cum este în creștinism. În creștinism, spre exemplu în biserica catolică, sexualitatea nu e nici interzisă, nici socotită negativă, dar e considerată drept o concesie făcută naturii: trebuie să dăm corpului și naturii ceea ce li se cuvine. Împreunarea trupească trebuie trăită într-un mod ordonat, în căsătorie, în unicul scop de a procrea; a face copii e un lucru minunat și lipsit de păcat atât timp cât ei au fost concepuți în cadrul căsătoriei, dar faptul în sine nu are nicio semnificație religioasă. În ochii bisericii, situația optimă e să te călugărești și să nu faci copii; acest mod de viață e apreciat ca fiind superior căsătoriei.

Întrucât aceste experiențe sunt excluse din domeniul religios, nu există ritualuri de binecuvântare a sarcinii ori a femeii care naște. Dacă ea moare în timpul nașterii, i se face o slujbă, dar altfel, nu există niciun ritual. Ceea ce arată că a aduce pe lume un copil nu reprezintă pentru creștini o problemă religioasă. Nașterea e socotită un act profan în afara religiei. O atare atitudine sustrage perioadei prenatale din viața femeii întreaga ei profunzime psihologică și importanță. E privită drept un fapt banal, biologic, chiar și de către femeile moderne.

Am întâlnit femei care erau mândre că pot continua să lucreze fiind însărcinate, cu copilul „pe lângă” ele, după cum spuneau, și care nu făceau din asta o problemă. Și acest lucru merge până acolo încât chiar funcționează! Copilul se naște normal, dar aceste mame se privează de imense realizări profunde, religioase, sacre, arhetipale, de care nu devin niciodată conștiente. Copilul nu este decât un „plus” banal pe care și l-au dorit în viața lor.

Sunt sigură că, pentru copil, nu e bine să vină pe lume în aceste condiții. Nu e primit așa cum ar trebui. Mai mult decât atât, când analizezi femei însărcinate, îți dai seama că inconștientul lor acordă sarcinii o valoare importantă, arhetipală, chiar numinoasă, aș putea spune. Și femeile însărcinate au, după cum am văzut, o relație importantă cu moartea, cu lumea arhetipală, au vise misterioase despre originea omului sugerând reincarnarea spiritelor strămoșești. Toate aceste vise arată că există mistere, mistere psihologice și poate arhetipale, realizări lăuntrice legate de naștere, de care, în cultura noastră, multe femei sunt private. Această situație se datorează tradiției noastre patriarhale și faptului că imaginea femeii a fost lipsită, am putea spune, de jumătatea sa inferioară, biologică și naturală.

Împărăteasa a devenit conștientă, ceea ce impietează asupra domeniului sacru al Maicii Domnului; atunci, furioasă, ea blestemă copilul ce se va naște. Nu am găsit paralele la această temă. Am studiat nenumărate povești, însă nu am întâlnit niciuna în care Sfânta Fecioară să blesteme un copil. Există basme în care Maica Domnului reacționează cu o oarecare răceală, ceea ce reprezintă, în mod firesc, o compensație a rolului exclusiv compasional pe care i-l acordă învățătura creștină oficială. Dar blestemul copilului nu l-am întâlnit. Tema blestemului este însă frecventă în povești ca, de pildă, în basmul *Rapunzel*, mai susmenționat: o femeie însărcinată are poftă, precum împărăteasa, să mănânce ceva special, ceea ce va atrage asupra copilului blestemul vrăjitoarei. Dar în povestea noastră, Maica Domnului e cea care se comportă în acest fel, ca și cum aspectul ei de vrăjitoare ar țâșni deodată în prim plan pentru a arunca un blestem.

Bastet, zeița-pisică
(bronz, epoca ptolemeică, British Museum, nr. 25565)

4

PISICA ÎN MITOLOGIE

În continuare, vom studia tema pisicii și amplificările ei, atât în mitologie, cât și în realitate. Una dintre principalele caracteristici ale simbolului pisicii este ambivalența lui. Precum al șarpelui, simbolul ei oscilează între un pol binefăcător și unul răufăcător.

În plan istoric, pisica a fost învestită cu o putere arhetipală în momentul în care a început să fie venerată în Egipt ca animal sacru. Zeificarea ei însemna că ea a fost purificată în mod virtual de aspectele întunecate ale naturii sale și conectată la viața spirituală a ființei umane. În Egipt, pisica a fost de la început consacrată lui Isis. Dar la a XXII-a dinastie, marea zeiță pisică Bastet, fiică a lui Isis și Osiris, a început încet, încet să se ridice deasupra celorlalte zeițe. Era cunoscută drept „Doamna din Bubastis", căci templul ei înconjurat de apă se ridica în mijlocul orașului cu acest nume.

Bastet a fost uneori identificată cu tatăl ei, Ra. (Ca toți zeii Egiptului, Ra, Osiris și Horus erau în mod frecvent contopiți.) Legenda spune că pisica, identificată cu Ra, se arunca în fiecare noapte într-o luptă de amploare cosmică cu Apofis, șarpele întunericului. În acest fel, pisica și-a câștigat un loc printre eroii solari din toate mitologiile care au luptat sub diferite forme împotriva răului.

Dar pisica era de asemenea venerată ca zeitate lunară. Se credea că în timpul nopții, când razele soarelui devin invizibile pentru

oameni, ele se reflectă în ochii fosforescenți ai pisicilor așa cum soarele se răsfrânge pe lună. Regăsim aici calitatea conștienței feminine despre care am vorbit.

În Egiptul târziu, Bastet a fost identificată cu Artemis, zeița vânătorii, zeița virgină a naturii, a fertilității și a nașterii copiilor. Într-unul din miturile ei se povestește că atunci când zeii olimpieni au fugit în Egipt ca să scape de Typhon, Artemis s-a transformat în pisică și s-a refugiat sub această formă pe lună. Și zeița Hecate s-a transformat în pisică. Carul zeiței Freya, zeița teutonă a fertilității și soția soarelui, era tras de două pisici. Hecate simbolizează latura negativă a feminității, vrăjitoarea, aspectul teribil, cel al obsesiei și nebuniei zeiței-mame.

În fine, în Evul Mediu creștin, pisica a început să fie socotită unealta diavolului. Se spunea că unele femei aveau puterea să-și întrupeze sufletul în pisici negre. Acestea erau socotite vrăjitoare, femei supuse duhurilor întunericului, diavolului, și nu celor sfinte. Disocierea creștină de instincte, de sexualitate și în general de elementul feminin, este probabil strâns legată de evoluția imaginii pisicii într-un astfel de simbol feminin instinctiv distructiv. În ultimă instanță, se poate spune că pisica reprezintă latura întunecată a Fecioarei Maria și proiecția unei dorințe inconștiente de revanșă față de biserică. Așadar, putem vedea, într-un mod foarte schematic, cum s-a exprimat polaritatea arhetipului pisicii. Să ne oprim acum, pe scurt, asupra unora dintre caracteristicile asociate cu aspectele întunecate și luminoase ale pisicii.

Pisica e strâns legată de conștiență și de toate procesele creative. Orgiile sexuale ale zeiței Bastet erau menite să sporească fertilitatea plantelor, animalelor și a oamenilor. În schimb, orgiile satanice medievale ale pisicilor negre ce se desfășurau în nopțile fără lună erau, virtual, rituri de sterilitate. Sexul cu diavolul, care lua adesea înfățișarea unui motan, nu făcea ca fructele să rodească, ci aducea grindină, furtuni, distrugerea recoltelor, moartea animalelor și sterilitatea sau impotența ființelor omenești. Se credea însă că pisica albă tămăduia și ocrotea. Anihila efectul otrăvii, combătea boala și îi ajuta pe oameni să se însănătoșească. Coada pisicii albe

vindeca orbirea și, în general, puterea pisicii pare să fi fost localizată în coadă, socotită un organ al echilibrului. La extrema opusă, pisica neagră otrăvea spiritul oamenilor, le transmitea boli și îi orbea pe cei ce o atingeau. Diavolul întrupat în pisică își întrebuința coada ca să-i vrăjească pe oameni și să îi supună voinței lui.

În basme și povești, pisica albă îi eliberează pe cei oprimați și îi sprijină pe tinerii săraci și umili. Ea se folosește de viclenia și de inteligența ei plină de resurse pentru a combate cu dârzenie puterile întunericului; pisica albă aduce bunăstare, putere și onoare. Pisica neagră este îndeobște un semn de rău augur, aducător de sărăcie și de lipsuri. Ea chinuie și torturează, e trădătoare și hoață. Pisica albă, solară, luminoasă stă la picioarele lui Christos, pe când pisica diavolului stă la picioarele lui Iuda.

Sub aspect pozitiv, pisica, precum șarpele, e asociată cu nemurirea. Se face colac și se spune că are nouă vieți. Dintr-un unghi negativ, încolăcitul ei ar putea fi privit drept „un cerc vicios". Faptul că nu clipește și că vede în întuneric i-au adus imaginea pozitivă de clarvăzătoare. Sub aspect negativ, ochii pisicii sugerează puterea de a fascina, puterea de a-și imobiliza victima. Prin independența și libertatea ei, pisica a fost asociată cu Sfânta Fecioară, dar, așa cum am văzut, și cu vrăjitoarele. Apreciată pentru că ocrotește și slujește oamenii, le protejează casa de rozătoare și de șerpi, pisica a fost în mod egal temută ca aducătoare de nenoroc, ca vrăjitoare sau ca vampir.

Acum ne vom opri puțin asupra pisicii clarvăzătoare, calitate ce o plasează între cele două poluri extreme pe care le-am descris până acum. După gnostici, paznica copacului vieții și a cunoașterii binelui și răului din Grădina Edenului era o pisică. La fel la egipteni, unde pisica era asociată cu arborele Persea, socotit de asemenea un arbore al vieții și al conștienței. Într-o legendă celtică se povestește că, într-o cavernă anume, sanctuarul oracolului era ocupat de o pisică firavă întinsă pe un pat de argint. Era, așadar, socotită clarvăzătoare. Pisica creează așadar o punte între bine și rău, întrucât le cunoaște pe amândouă. Ea joacă un rol de mijlocitoare între aceste două extreme, precum și între lumea interioară și cea exterioară, între Dumnezeu sau puterile supranaturale și om. Pentru că

are acces în ambele sfere și se simte în fiecare dintre ele în largul ei, pisica ne poate transmite înțelepciunea ei profetică și ne poate învăța cum să menținem echilibrul între aceste valori conflictuale. Ca simbol al conștienței, pisica reprezintă o entitate psihică ce cunoaște drumul – cu condiția să avem încredere în ea, să o onorăm și să o urmăm acolo unde ne călăuzește ea.

Și acum, o scurtă remarcă despre sacrificiile de pisici. Motivul acestor sacrificii pare să fi fost dorința de a distruge proiecțiile umane asupra acestui animal, oricum ar fi fost ele, experiențe psihice sumbre sau luminoase. Sacrificiul pisicilor reprezenta compensarea evidentă a unei stări de prea mare inconștiență. Constituia o tentativă de a se elibera de toate formele de posedare ale acestui arhetip. Întâlnim sacrificii rituale de pisici în Franța catolică, precum și în Anglia sau în alte părți. Dar o întâlnim pe pisica albă la picioarele Crucii, unde, ca simbol de lumină, de vindecare și de salvare, ea îl reprezintă pe Christos Însuși, și asemenea Lui, trebuie sacrificată pentru a renaște.

Când e asociată cu soarele, pisica e în general de sex masculin. Motanul îl ajută pe eroul din povești, așa cum se vede în *Motanul încălțat*, și dacă am încerca să-l definim, am putea spune că el are calități mercuriale. În acest tip de povești, el e cel ce cunoaște drumul, el e ghidul sufletului. Precum Mercur, e întotdeauna asociat cu soarele, ajută soarele, ceea ce îl diferențiază de pisică, mai degrabă legată de lună, de fertilitatea zeiței Bastet și așa mai departe.

Pisicile sunt originare din Egipt. În ultimă instanță, toate pisicile au o descendență egipteană. Nu existau înainte. În Egipt, pisicile erau animale sacre, și se pare că mai sunt considerate benefice și azi. Agatha Christie, al cărei al doilea bărbat, arheolog, a luat-o cu el în Egipt, a scris cu mult umor despre ele în autobiografia sa[1]. În Egipt, locuiau într-o cabană mică, dar erau atâția șoareci și șobolani, încât, după ce au pus otravă și au încercat prin toate mijloacele să scape de ei fără niciun rezultat, s-au gândit serios să plece din Egipt.

---

[1] *An Autobiography*, Collins, Londra, 1977. [În limba română, vezi Agatha Christie, *Autobiografia*, RAO, București, 2013 (n. tr.).]

S-au plâns șeicului, care le-a răspuns: „Oh, asta e ceva simplu!" În seara următoare, șeicul a apărut cu o pisică enormă și le-a spus: „Iată cine va aranja lucrurile." Au auzit toată noaptea bufnituri și chițăituri, și după trei zile nu mai era nici urmă de șoareci. Agatha Christie a fost uimită de ajutorul concret pe care pisicile îl aduc omului, ceea ce ne face să înțelegem de ce acest animal a fost atât de venerat. Noaptea, în întuneric, când oamenii sunt fără apărare, pisica îi protejează. De aceea, dintre toate caracteristicile pisicii pe care le-am evocat până acum, le voi reține numai pe cele lunare și protectoare.

În Egipt, zeița Bastet nu avea nicio trăsătură de vrăjitoare. Reprezentarea ei întunecată era legată de lumea morților și de lună (care tot lumea morților este), dar ea nu avea însușiri diabolice. Bastet este o figură arhetipală extrem de pozitivă, asociată cu fertilitatea, cu sărbătorile populare și cu muzica. Sistrul, instrumentul muzical al zeiței Isis, a fost întotdeauna asociat pisicii, iar excavațiile arheologice din Egipt au scos la iveală nenumărate mumii de pisici cu sistre. Explicația acestui fapt se datorează cântecelor expresive de dragoste pe care aceste animale le cântă noaptea, cu toate că ele nu sunt chiar perfect adaptate urechilor noastre. Bastet a fost întotdeauna socotită o muziciană.

La festivalul anual organizat în onoarea ei, participanții coborau Nilul în bărci, iar femeile din bărci își ridicau fustele și întorcându-se cu spatele își arătau posteriorul mulțimii de pe mal în aplauzele ei. Era genul de divertisment practicat în onoarea zeiței. Din cultul zeiței făceau parte riturile de fertilitate, riturile sexuale și chiar o anumită lascivitate, dar sub aspectul lor pozitiv. Bastet nu avea trăsăturile întunecate ale vrăjitoarei. Și după cum am văzut, în mitologia germană, pisica era asociată cu Freya, care era, la rândul ei, o zeiță cât se poate de benefică.

Aspectul diavolesc al pisicii, cel de vrăjitoare, nu a ieșit la suprafață decât în timpul creștinismului. Acest lucru trebuie pus în relație cu suprimarea patriarhală a umbrei feminine. Atunci devine pisica un animal al vrăjitoarelor, o unealtă a diavolului și un vampir. Au existat ritualuri de spânzurare ale pisicilor, analoage persecuțiilor vrăjitoarelor. În mod evident, se credea că astfel răul este

înlăturat; dar răul fusese mai întâi proiectat asupra animalului, care era apoi spânzurat.

Pisicile sunt animale foarte rezistente. Rezistă la accidentele cele mai uimitoare, și de multe ori, fără să pățească nimic. Pot să cadă de la înălțimi mari aterizând în picioare. Sunt pline de vitalitate. Am crescut cu câini și pisici. Mergeam deseori cu câinele la veterinar, dar niciodată cu pisica. Pisicile sunt capabile să supraviețuiască în situațiile cele mai teribile.

O altă caracteristică a pisicii pe care trebuie să o menționăm este independența ei. Câinele a devenit un prieten sensibil și sentimental al omului cât se poate de fidel. Majoritatea câinilor abandonați pier sau ajung într-o stare mizerabilă, în timp ce pisicile sunt capabile să se readapteze mai ușor la viața în sălbăticie. Pisica nu s-a apropiat niciodată de om atât de mult cât a făcut-o câinele. În tinerețe, mă amuza întotdeauna să constat cât de lingușitoare devenea pisica atunci când voia ceva. Când îi era foame sau voia să fie mângâiată, venea să se frece de mine cu coada ridicată, și uneori, când eram ocupată îi spuneam: „Pleacă de aici, am de citit." Pisica răspundea: OK, și începea să se frece de un scaun ca și cum ar fi spus: „Dacă nu vrei să mă mângâi, o fac singură, e la fel de agreabil." Un câine s-ar fi arătat în schimb jignit până în adâncul sufletului și v-ar fi privit cu reproș. Nu ați putea proceda așa cu un câine, dar o pisică nu pretinde atât de mult. Nu își pune sufletul în mâinile voastre. E prietenoasă, dar rămâne independentă.

Femeile dependente, cele care sunt atașate cu prea mult devotament câinesc de bărbații și de copiii lor, visează deseori pisici; acestora le sugerez comportamentul pisicii. O pisică știe întotdeauna ce vrea, face ce vrea și merge pe drumul ei. Apare în momentul în care vrea să mănânce și atunci se arată foarte afectuoasă. Dar când vrea să plece, miorlăie, și trebuie să o lăsați să iasă. E o cruzime să ții o pisică închisă, pentru că are nevoie de independență, are nevoie să se plimbe și să-și ducă viața ei. Dacă pisicile se reîntorc la viața sălbatică și se înmulțesc, sunt periculoase. Devin o plagă. Când sunt în număr mare, sunt distructive. Acest aspect negativ al pisicii înclină puternic în sensul persecuției pisicilor ca vrăjitoare.

Ar trebui deci să ne punem întrebarea: „Ce avea de-a face Fecioara Maria cu persecuția vrăjitoarelor?" Jung a explicat acest lucru în studiul său, *Tipuri psihologice*[1]. Înainte de apariția și răspândirea cultului Fecioarei, exista fenomenul dragostei curtenești și a așa-numitelor „curți de dragoste". Dragostea curtenească oferea bărbaților prilejul să înnoade o relație personală cu femeile, și femeilor cu bărbații: acesta a fost începutul relației individuale de dragoste cu celălalt sex. După cum știți, cavalerul își alegea o doamnă și îi dedica toate marile sale fapte. Doamna aleasă era probabil, în mod obișnuit, o femeie de tip anima. Numele unora dintre aceste doamne remarcabile ne-a rămas până azi. Și firește, aceste amoruri de curte nu au fost întotdeauna platonice. În cercurile înaltei aristocrații se nășteau puzderie de copii nelegitimi. Erau progeniturile contelui cutare și ai prințesei cutare. Și acest lucru a creat o mulțime de dificultăți. Așa încât, pentru păstrarea ordinii conștiente, biserica a decretat că bărbații trebuie să-și dedice armele și faptele lor eroice Fecioarei Maria, și nu unei anumite doamne.

Cultul marianic a început să se propage din momentul în care biserica a început să combată dragostea de curte fiindcă lucrurile îi scăpau de sub control. Iar în momentul abolirii dragostei curtenești și al înfloririi cultului Fecioarei, a început prigoana vrăjitoarelor. Jung explică acest lucru prin faptul că, în dragostea curtenească, anima bărbatului și individualitatea femeii erau recunoscute. Era o relație individuală. Era vorba de *acest* cavaler și de *această* doamnă. Bărbatul putea învăța ceva despre anima lui, întrucât el o alesese pe doamnă, fusese alegerea lui, iar ea putea să-și dezvolte individualitatea ei. Dar prin înlocuirea alegerii personale cu un simbol arhetipal colectiv, cu Fecioara Maria, elementul personal s-a pierdut. Nu a rămas decât imaginea feminină colectivă. Iar în mediile protestante, în care nu exista nici măcar această imagine colectivă, dar unde individualitatea femeii era la fel ignorată, lucrurile stăteau și mai prost. Atunci a început persecuția vrăjitoarelor. Dacă citiți rapoartele

---

[1] CW 6, par. 399. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete*, vol. 6, par. 399, Ed. Trei, București, 2004 (n. tr.).]

proceselor vrăjitoarelor, veți vedea că, în general, erau acuzate de vrăjitorie femeile care se remarcau printr-o oarecare originalitate. Celelalte erau doar niște biete creaturi deficiente mintal. Ultimele vrăjitoare din Elveția, spre exemplu, erau în mod evident schizofrenice: erau niște bătrâne care mormăiau neostenit ceva în sinea lor și se purtau ciudat, ceea ce a atras asupra lor proiecția de vrăjitoare. În epocile trecute însă, au fost persecutate femei frumoase sau care erau, într-un fel sau altul, atrăgătoare pentru bărbați. Firește, persecuția lor se datora geloziei celorlalte femei și fricii pe care aceste femei o stârneau în bărbați. Așa încât, femeile care erau mai deosebite, care ieșeau întru câtva din comun, sunt cele care au suportat proiecția de vrăjitoare și au fost executate.

Cu timpul, prigoanei vrăjitoarelor i s-a adăugat persecutarea elementului individual al femeii. Și odată cu ea, posibilitatea ca bărbatul să-și poată realiza calitatea individuală a animei sale a fost distrusă, bărbații urmând să se mulțumească doar cu o schemă arhetipală precum cea a Fecioarei. Din punct de vedere istoric, vânătoarea vrăjitoarelor a coincis cu diabolizarea pisicii, care a început să fie privit drept un animal vrăjitor, necurat, piază rea etc. Proiecția s-a axat cu precădere pe pisica neagră, despre care încă se mai crede că atunci când îți taie drumul îți aduce ghinion. Pisica are așadar multe în comun cu individualitatea și independența elementului feminin.

Faptul că pisica reprezintă umbra Fecioarei Maria devine acum mai clar. Pisica este acel aspect al naturii feminine pe care Fecioara nu îl reprezintă, dar care face parte din natura totalității feminine; de aceea, am putea spune că Fecioara Maria are ea însăși o umbră pisică. Mușcând din măr, împărăteasa din povestea noastră pătrunde în misterul binelui și al răului din domeniul feminin. Aici, nu tensiunea dintre rău și bine prevalează, ci opoziția dintre imaginea sublimă, impersonală și colectivă și elementul personal, individual, vital și natural. Aceasta constituie o altă polaritate tipică domeniului feminin. Maica Domnului blestează deci copilul încă nenăscut, și anunță că el se va preschimba mai târziu în pisică.

În povești, puterile cerești – Dumnezeu, Sfânta Treime, Fecioara Maria și îndeosebi diavolul din infern acționează întotdeauna

împotriva copiilor. Ceea ce înseamnă că ei vor să blocheze o dezvoltare viitoare și această inerție e ceva tipic. Imaginile colective ale lui Dumnezeu, imaginile arhetipale ale religiilor și sistemelor instituționalizate au puterea să împiedice desfășurarea unei evoluții; de aceea, blestemul Maicii Domnului nu cade asupra împărătesei. Ea ar fi putut să o blesteme pe împărăteasă fiindcă a furat mărul, dar în loc de asta, l-a blestemat pe copilul pe care îl purta. Acest lucru înseamnă că Fecioara Maria vrea să împiedice dezvoltarea unei noi forme de feminitate. Și cu toate acestea, fata se preschimbă în pisică, ceea ce corespunde exact unei forme noi de feminitate.

Aruncând acest blestem, Maica Domnului decretează că prințesa se va preschimba odată cu toți slujitorii ei și nu își va recăpăta înfățișarea omenească decât atunci când va apărea un prinț care îi va tăia capul și coada. Vom reveni asupra semnificației cozii în momentul în care va fi tăiată. Mi se pare însă interesant că puterea „stă în coada pisicii", ca să spunem așa. Firește, nu numai în cea a pisicii: și coada vulpii sau cea a lupului sunt înzestrate cu puteri magice; cozile multor animale au asemenea puteri.

Dar în pofida acestui blestem, prințesa noastră pisică nu se simte nefericită. Nu e constrânsă să ducă o viață mizerabilă. Locuiește cu toți slujitorii ei într-un palat în mijlocul pădurii; e vie, dar e lipsită de forma ei omenească, de contactul uman, e dezumanizată. E exilată în natură. În prezent putem înțelege mai bine la ce corespunde acest lucru. Această situație exprimă ceea ce s-a petrecut în secolele al XII-lea și al XIII-lea: elementul feminin a fost expulzat din viața oficială și a dispărut, într-un fel, sub pământ.

Împărăteasa se întoarce deci acasă și văzând-o însărcinată, împăratul e încântat. Ea naște o fetiță atât de frumoasă, încât toată lumea se minunează de frumusețea ei. La soare te puteai uita, dar la ea, ba, atât era de frumoasă. Fetița crește normal ca orice copil, dar în ziua în care împlinește șaptesprezece ani și stă la masă cu părinții ei, se preschimbă subit în pisică și dispare cu toți servitorii ei.

Această temă se regăsește în multe povești. Am studiat cu câțiva ani în urmă un basm grecesc în care prințesa fusese blestemată ca la șaisprezece ani să fie răpită și dusă în deșert. Acolo trece

prin tot felul de încercări și în final e salvată, dar până la împlinirea vârstei fatidice totul se desfășurase normal. Era vârsta la care, în epocile trecute, fata era bună de măritat. Acesta e momentul în care se transformă prințesa noastră în pisică. Dacă o fată e dotată cu o personalitate și un eros independent, aceste trăsături ies la iveală în momentul în care trebuie să se mărite; faptul că e blestemată să se preschimbe în pisică ar însemna că ea e menită să devină o femeie individuată, o persoană care își afirmă drepturile.

Firește, o fată de împărat nu putea să se mărite cu cine și-ar fi dorit ea; la vremea aceea, căsătoriile erau aranjate de familie. Prințesa se simte prinsă într-un conflict și atunci dispare. Nu poate fi constrânsă să se supună planurilor de căsătorie ale părinților ei întrucât ea e destinată să joace un rol în procesul de individuare al femininului, proces care nu se conformează unui tipar convențional. Desigur, toate acestea au de asemenea de-a face cu problema sexualității. În ultimă instanță, dacă ne-o imaginăm pe prințesă ca pe o ființă umană reală, a se preschimba în pisică nu înseamnă altceva decât a deveni o adolescentă nesofisticată, naturală și plină de feminitate, care crește într-un cadru convențional în care se simte bine, până în momentul în care apare problema dragostei. Atunci ea realizează că dragostea reprezintă ceva individual.

Dragostea este, într-adevăr, o problemă de destin personal, rău sau bun. Nu este un aranjament convențional și colectiv, ci un destin personal, chiar dacă alegerile sunt nepotrivite. Atunci se produce conflictul în poveste. Prințesa e, așadar, reprezentată ca o figură simbolică, una care, la fel ca pisica, își urmează sau e forțată să-și urmeze propria sa înclinație individuală și dispare de pe tărâmul omenesc. O regăsim într-un palat, în pădure. Dispare în inconștient.

Pădurea e asociată în primul rând cu inconștientul corporal. După cum arată Jung în *Spiritul Mercur*[1], pădurea este în relație cu domeniul psihosomatic al psihicului. În interpretarea poveștilor trebuie să privim cu atenție simbolul, întrucât, dacă un personaj

---

1 *Alchemical Studies*, CW 13. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete*, vol. 13, *ed. cit.* (n. tr.).]

dispare în mare, el dispare în inconștientul colectiv. Dar și când dispare în cer sau se îneacă într-un râu tot în inconștient dispare. Trebuie deci să interpretăm fiecare imagine într-un mod specific și să ne întrebăm: „Despre ce aspect al inconștientului se vorbește?"

Pădurea este îndeobște asociată cu vegetația. Așa cum remarcă Jung în eseul despre Mercur, vegetația este o formă de viață care ia naștere spontan din natura anorganică și se hrănește cu ea. Este prima formă de viață și simbolizează, de regulă, zona vegetativă a psihicului, în care procesele psihice se întrepătrund cu cele fizice, zonă pe care o numim psihosomatică; manifestările ei nu sunt nici pur psihice, nici pur fizice. Este un domeniu intermediar încă neîndeajuns explorat. Te afunzi în corpul tău și te mulțumești să vegetezi. Dacă prințesa ar fi o ființă umană reală – ceea ce ea nu este, este un arhetip –, ar cădea într-o stare de apatie inaccesibilă și depresivă. Dar, întrucât este vorba de un arhetip, înseamnă că el dispare într-o stare vegetativă. Într-un fel, se cufundă în corpul oamenilor și trăiește acolo fără a fi răscumpărat.

5
ÎMPĂRĂȚIILE

În momentul în care prințesa se preschimbă în pisică și dispare cu tot alaiul ei de servitori, acțiunea se deplasează fără tranziție într-o împărăție masculină, unde apare o nouă temă:

> „Într-o țară îndepărtată trăia un împărat care avea trei fii. Nevasta lui murise, iar el a căzut în patima băuturii. Voind să scape de fiii săi, i-a chemat la el și le-a spus: Vă poruncesc să-mi aduceți o pânză de in atât de fină, încât să pot sufla prin ea și să o pot trece printr-o gaură de ac, și pe lângă asta, fiecare dintre voi să-mi aducă câte un dar. Așa voi afla care dintre voi e cel mai bun."

Împăratul îi trimite deci pe cei trei fii ai săi în căutare. Să vedem acum ce înțeles ar putea avea această împărăție, această cuaternitate masculină în care împărăteasa a murit și împăratul a început să bea. De regulă, un împărat întruchipează atitudinea conștientă colectivă a unei anumite epoci, principiul dominant al conștientului colectiv. Dar aici apare un al doilea principiu dominant. Am văzut că existența mai multor regate în povești dovedește o fragmentare a civilizației în mai multe sectoare care, la rândul lor, au fiecare propria lor atitudine conștientă colectivă. Așadar, putem spune că în epoca în care a apărut povestea noastră exista o a doua concepție dominantă a

vieții colective în care femininul nu era steril, ca în prima împărăție, ci lipsea cu desăvârșire.

Împărăteasa a murit. Ce ar putea însemna acest lucru? Prezența Maicii Domnului situează în mod clar povestea în epoca creștină. A doua împărăție ar putea fi biserica protestantă, dar aceasta nu a jucat un rol important în România. În aceste zone, protestantismul nu s-a implantat niciodată cu adevărat. Așadar, pe de o parte e vorba de sterilitatea elementului feminin, iar pe de alta, de eliminarea lui. Cred că ar putea fi vorba de o mișcare din sânul bisericii catolice care era ostilă femininului chiar și sub forma cultului Fecioarei Maria. Cultul marianic a întâmpinat, într-adevăr, în unele cercuri ecleziastice, o puternică rezistență; numeroși prelați considerau că s-a făcut deja prea mare vâlvă în jurul Fecioarei și că acest cult mistic nu trebuia încurajat. Mulți dintre profesorii scolastici, precum iezuiții, erau împotriva devoțiunii mariane. Existau două tendințe radical opuse cu privire la acest subiect, așa încât, în povestea noastră, aș interpreta cea de a doua împărăție ca fiind dominanta conștientului religios masculin care s-a îndepărtat și mai mult de feminin.

Constatăm această tendință în teologia scolastică, teologie care avea un caracter pur masculin. Nu exista în ea nicio formă de eros feminin. Scolasticii au devenit un organism al puterii asemenea ordinelor religioase care i-au persecutat pe eretici. S-au separat complet de eros. Și mai mult decât atât, s-au angajat într-o politică pur masculină pentru putere sau în dispute intelectuale. Chiar și proclamarea dogmei Înălțării cu trupul la cer a Fecioarei a declanșat o mișcare de revoltă printre teologi. Unii cardinali și episcopi s-au ridicat împotriva Papei exprimându-și nemulțumirea că această dogmă a fost promulgată, afirmând cu severitate că: „Nu de asta avem nevoie în biserică. Ne slăbește poziția. Noi trebuie să rămânem un bloc de granit."

Cea de a doua împărăție ar fi așadar o lume din care femininul lipsește și împăratul bea. Pe vremea Inchiziției, spre exemplu, persecutorii ereticilor și vrăjitoarelor „se îmbătau" cu o spiritualitate falsă.

Rapoartele Inchiziției arată că ei se simțeau îndreptățiți. Aveau profunda convingere că stârpesc răul din lume. Această falsă

spiritualitate – și alcoolismul e legat în primul rând de pierderea relației cu adevăratul spirit, ceea ce aduce după sine căutarea disperată a unui spirit de substituție – ne dă o imagine adecvată a situației: beția e în relație cu puterea și cu degradarea animei.

Ați observat poate că, în ultimele stadii de alcoolism, bărbații devin sentimentali, efeminați, plini de resentimente, se autocompătimesc, fac observații înțepătoare și sfârșesc prin a se distruge mintal.

Prezintă tabloul unei posedări de către anima, sunt complet la dispoziția stărilor lor, și când nu beau, sunt deprimați și amari. La acestea se adaugă și sentimentul de abandon: „Nimeni nu mă iubește, beau fiindcă nimeni nu m-a iubit vreodată, beau de tristețe" etc. și toată harababura de sentimente insuflate de o anima perversă. Bineînțeles, toate acestea nu se produc decât în cazurile tragice, extreme, dar ele ne permit să observăm modul în care se degradează anima sub efectul băuturii. Fără anima, ei nu pot însă relaționa, și astfel își pierd toate relațiile. E dificil de spus dacă degradarea animei este cauza sau efectul alcoolismului, dar oricum ar fi, ele merg întotdeauna împreună.

Deci împăratul vrea să scape de copii. În povești, se întâmplă frecvent ca regele sau împăratul să le impună fiilor săi o sarcină pentru că nu știe cui să-i lase împărăția. O face, așadar, pentru a desemna succesorul la tron. Și împăratul nostru va lua această decizie, dar mai târziu.

La început probabil e atât de beat, încât nu are niciun plan în cap. De aceea, în basm se spune că el voia să scape de fiii săi. Împăratul nu mai are nevastă și nici nu mai e un tată bun. Pesemne fiii lui îi spuneau să nu mai bea și îi aruncau băutura, așa încât îi alungă. El ar reprezenta acel principiu care îmbătrânind devine rigid și refuză să coopereze cu ceea ce reprezintă viitorul, vrând să blocheze și să suprime tot ceea ce se îndreaptă spre viitor. I-a mai rămas însă o fantasmă originală, și anume ca fiii lui să-i aducă pânza de in cea mai fină.

Inul este o fibră pur vegetală și de aceea, în Antichitate, era folosit la confecționarea hainelor preoților și magicienilor. În Norvegia și în regiunile galice, spre exemplu, inul era utilizat ca substanță

apotropaică. Se credea că inul e spălat și albit de spiritele apelor. În unele povești, piticii și zânele din pădure sunt îmbrăcate în tunici de in, ori pânza de in este un dar apreciat de ei, ori bucata de in se transformă în monede de aur. Oferită de un spirit feminin al apei, pânza de in nu poate fi folosită în întregime, întrucât pe o bucată din ea stă un spirit mic cu înfățișare de broască. Inul este asemănat uneori cu un nor luminos care are, la rândul lui, calități spirituale. În Irlanda se crede că inul are proprietăți tămăduitoare, și înainte de a fi aplicate, unele leacuri trebuie înfășurate în pânză de in. Bucățile de pânză de in pot fi un leac prin ele însele sau pot transfera boala. Pe negi sau pe alte părți inflamate din corp se aplică un tampon de pânză de in, care e apoi pus deoparte într-un sipet. În ținutul Brandenburg, pruncul trebuie înfășat în pânză de in, și nu în altceva, fiindcă altfel va umbla mai târziu după femei sau după bărbați!

La cehi, ca să devină inteligent, copilul e înfășat în pânză de in și așezat sub masă. În Germania de Nord, în noaptea Anului Nou, se ia o țesătură de in moștenită din bătrâni sau o bucată dintr-un linţoliu și în ea se citește viitorul. În vise, hainele albe și deci și pânza de in indică uneori moartea. În tradiția românească, pânza de in înseamnă în vis călătorie și e important să-ți amintești dacă pânza era întinsă sau strânsă într-un sul.

Putem spune așadar că pânza albă de in este o țesătură ce aparține spiritului, e legată de lumea spirituală. Acest lucru e subliniat de accentul pus pe transparența și pe finețea ei. De in sunt legate cu precădere spiritele feminine, așa încât am putea considera că inul aparține zeiței-mame. E suficient să evocăm torsul și țesutul, activități proprii Marii Mame, sau pe cele trei Norne sau Parce care țes destinele. În povestea noastră, inul alb desemnează de asemenea un destin particular, un destin țesut în domeniul spiritului și într-un scop spiritual, care, sub forma acestui fir atât de fin, e capabil să tămăduiască relele epocii.

În basmul fraților Grimm intitulat *Cele trei pene*[1], regele le cere fiilor săi să-i aducă un covor de in și regatul va reveni celui ce i-l va

---

[1] *The Complete Grimm's Fairy Tales*, p. 319.

aduce pe cel mai prețios. Dar când i-l aduc, regele le spune că acesta nu era decât începutul, acum trebuie ca ei să-și găsească cea mai frumoasă nevastă. În acest basm, inul nu reprezintă decât legătura inițială cu femininul. Nu reprezintă decât firul ce conduce la figura feminină. Dar în povestea noastră, procesul e întrerupt și nu merge până la capăt, pentru că, în cele din urmă, împăratul ar vrea să-și păstreze nora pentru el.

Cum am putea interpreta faptul că acest împărat văduv și bețiv își dorește in? Am văzut că inul este în relație cu soarta, cu destinul și cu femininul. Contrar lânii, care este un produs animal, inul e vegetal. Aceasta subliniază puritatea lui. Pitagoricienii, de exemplu, nu se îmbrăcau decât în haine de in, nu purtau nimic din lână. Inul este permeabil, poți să transmiți prin el o boală sau poți să vindeci un bolnav. Aceasta înseamnă că ceea ce este foarte pur este, totodată, foarte lesne de contaminat. Regăsim această idee în folclor: în credința populară, mieii, animalele cele mai inocente, sunt cel mai ușor de deocheat etc. În regiunile agricole, cel mai deocheat aliment este laptele, simbol al inocenței și al gândirii inocente.

Prin urmare, pe de o parte, inul este legat simbolic de inocență, iar pe de alta, în mod ciudat, de riscul de a fi contaminat sau deocheat. Aceasta confirmă ceea ce gândeam, și anume că fantasma împăratului bețiv despre anima sa este prea pură. E prea îndepărtată de realitate, prea rafinată, prea idealizată, prea frumoasă, nu e atinsă de rău, ceea ce merge mână în mână cu Inchiziția, cu prigoana vrăjitoarelor și tot ce a urmat. Dacă am fi stat de vorbă cu reprezentanții Inchiziției, ei ar fi susținut cu siguranță că o femeie trebuie să fie pură, să fie castă, să se supună bărbatului – ideal absolut și inuman – și că femeia care nu corespunde acestui model e o vrăjitoare. Aceasta demonstrează deopotrivă că o asemenea fantasmă, o fantasmă atât de exaltată a purității, cu cât e întreținută mai mult, cu atât crește primejdia de a fi contaminată de diavol, de moarte și de rău. Fantasma purității nu aparține în exclusivitate bisericii creștine medievale. Exista, spre exemplu, în clasele aristocrate engleze și anglo-saxone ale secolului al XIX-lea, acel ideal feminin de „lady". O „lady" nu înjura și nu se înfuria, ignora chiar că are un

pântec și un sex. Nu vorbea despre asemenea lucruri; cuvântul „pântec” era proscris, o „lady” nu folosea un asemenea cuvânt etc. Acesta este inul. Este o fantasmă masculină a animei care devine foarte neplăcută atunci când femeile sunt obligate să i se conformeze. Multe dintre noi am mai fost educate în ideea de a fi niște „doamne”, ceea ce e un lucru cât se poate de deprimant.

Și în spate se află un bătrân nerușinat și un bețiv împătimit, care, atunci când vede o noră frumoasă, nu știe să facă altceva decât să și-o dorească pentru el. Se potrivește cu fantasma concepției despre „lady” pe care o aveau acești gentlemeni, dar ale căror gânduri erau murdare. E concluzia de la sfârșitul poveștii, când împăratul, cu toate fantasmele lui sentimentale, se poartă ca un bătrân nerușinat. Nu cred că acest fapt mai necesită vreun comentariu. Fantasma „doamnei” pure și ideale a prevalat în toată perioada târzie a creștinismului. În același timp, a existat o întreagă cultură subterană a prostituției în care bărbații își trăiau celălalt aspect al animei. Se căsătoreau cu o lady și apoi se duceau la bordel! Fiindcă, bineînțeles, cu o lady nu se pot face astfel de lucruri! În civilizația noastră există deci o fisură absolută a imaginii feminine, cât și a animei bărbaților. Anima bărbatului e scindată și la fel este și femeia, care nu poate fi ea însăși atât timp cât trebuie să se supună acestor criterii colective.

Orice țesătură poate fi prin ea însăși un tipar. În germană există expresia „urzeala destinului”.

Vorbim despre „firul destinului” sau „firul vieții”: ce ar putea însemna în termeni psihologici acest lucru? Erosul țese relații între noi și ceilalți, dar aceste relații pot fi deopotrivă interioare. „Relație” e un cuvânt adecvat, exprimă foarte bine aceste legături. Vorbim, de pildă, despre o rețea de asociații în care toate amplificările unui arhetip formează o țesătură. Ele sunt legate fiecare una de alta și sunt întrețesute. De aceea, Jung spune că toate arhetipurile sunt contaminate. În latină, *contaminare* înseamnă „a întrețese”. Procesele noastre mentale sunt deci un fel de țesătură, o țesătură de asociații. Procesele afective sunt și ele o țesătură. Stabilim legături cu ceilalți, mai ales prin fantasmele noastre. Țesutul e în mod special legat de lucrarea fanteziei, care este, la rândul ei, un mod de a crea asociații

și de a stabili relații. Fantezia creatoare este o țesătură. Când efectuați o imaginație activă, țeseți o pânză și aceasta e legată de destin, întrucât fantasmele inconștiente sunt cele ce țes destinul oamenilor.

Pânza destinului nostru este cu adevărat lucrarea fantasmelor noastre inconștiente. Se poate observa acest lucru, de pildă, când persoanele în analiză se plâng că nu au niciodată noroc: întâlnesc persoana nepotrivită, ajung în situații dificile și fac alegeri proaste. Dacă cercetați mai adânc, descoperiți că aceste persoane își repetă neîncetat în sinea lor: „Știam eu că o să se termine prost, o știam." Animusul sau anima lor au tors deja fantasma lipsei de noroc și a soartei de-a pururea potrivnice. E ca un fel de blestem, un destin care le împinge să facă totul pe dos. Când trec de la o situație proastă la alta, acest gen de persoane au întotdeauna înlăuntrul lor același simțământ de zădărnicie: „Știam că va fi așa. Cu mine nu ar putea fi altfel, așa va fi mereu." Dacă reușiți să extrageți din fundul minții lor o astfel de fantezie distructivă și să o faceți să devină conștientă, veți putea câteodată să îndepărtați blestemul și să rupeți lanțul nenorocului. Țesutul are așadar de-a face cu fantasmele inconștiente care ne influențează și ne sugestionează. Și acest lucru se aplică la toate amplificările pe care le-am făcut.

Revenind la povestea noastră, înainte de a porni la drum, cei trei fii se reunesc și chefuiesc împreună pentru ultima oară, apoi fiecare își alege drumul lui. Cel mai mare dintre frați alege drumul pe care el va flămânzi, dar calul său va avea ce mânca. Regăsim această temă și în alte povești. Într-un basm rusesc[1], cei trei fii ai țarului pleacă la drum și ajung în dreptul unei inscripții: „Cine va merge pe drumul din dreapta va fi sătul, dar calul său va flămânzi. Cine va merge pe drumul din stânga va rămâne flămând, dar calul său va avea ce mânca. Cel care va merge pe drumul din mijloc va înfrunta moartea."

Fiul cel mare merge la dreapta, îi aduce tatălui său un șarpe de aramă și e alungat de la curte. Al doilea fiu o ia la stânga și ajunge într-un bordel unde cade în mâinile unei prostituate și nu se mai

[1] *Die Märchen der Weltliteratur, Russische Volksmärchen,* nr. 41, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf–Köln, 1959.

întoarce acasă niciodată. Mezinul merge înainte, trece prin încercări îngrozitoare, dar, în final, devine țar. El este eroul poveștii. Moartea pe care o traversează este, firește, o moarte simbolică, nu moare cu adevărat.

Tema din basmul nostru este identică celei rusești, dar aici e ceva mai complicată. Fratele mare a flămânzit pe drum, dar calul lui a avut ce mânca, deci și-a continuat drumul și nu a găsit decât un biet cățel. Al doilea frate a mâncat, dar calul a rămas flămând. El a găsit o pânză de in care trecea printr-o gaură de ac, dar numai dacă trăgeai de ea cu putere. Mezinul s-a rătăcit în pădure în toiul unei furtuni. El ar corespunde celui de-al treilea fiu din basmul rusesc care trece prin situații primejdioase, dar o găsește în final pe prințesă, pe frumoasa Maria.

Calul și cavalerul simbolizează persoana care se lasă purtată de forțele instinctive vitale. Infrastructura noastră, corpul, este un animal. Calul este legat de vitalitatea acestei infrastructuri. Se întâmplă frecvent ca după un vis în care calul e vlăguit sau rănit, persoana să cadă bolnavă: ceva e în neregulă în corpul ei, întrucât, simbolic, corpul-cal este cel ce poartă sufletul. Calul reprezintă așadar forța vitală: continuăm să măsurăm, spre exemplu, forța vehiculelor în cai-putere, iar în visele moderne, calul este deseori înlocuit de mașină. La sfârșitul unui semestru universitar, într-un moment în care mă simțeam epuizată, am visat că *la volanul bătrânei mele mașini se afla altcineva, în timp ce la orizont urcau nori negri pe când eu îmi spuneam: „Oh, biata mașină, ar trebui dusă la un garaj să fie reparată.”* Mi-am dat seama că trebuie să-mi iau o vacanță; dacă aș fi continuat să lucrez, m-aș fi îmbolnăvit de gripă sau mi s-ar fi întâmplat ceva. Inconștientul a ales așadar mașina pentru a reprezenta calul.

Când se merge spre dreapta, se merge în direcția conștientului. Fratele cel mare nu are ce mânca pe drum, dar calul său are. El se lipsește în mod conștient de hrană și își mână calul mai departe. Cred că alegerea drumului corespunde alegerii unui mod de a trăi începând din acel moment. Faptul că fratele cel mare a ales ca el să nu mănânce, dar calul să-i fie bine hrănit mă face să cred că el a ales latura materială a vieții. Se preocupă de bunăstarea materială și de

sănătatea lui, se îngrijește să-și satisfacă calul, adică ființa fizică, corpul, dar își lasă spiritul să flămânzească. Potrivit zicalei: *Ubi bene, ibi patria,* unde-i bine, acolo e patria mea. Asta e ceea ce contează pentru el, lucrurile spirituale nu sunt importante. În cele din urmă, nu găsește decât un cățel, ceea ce îi corespunde perfect.

Fratele mijlociu are ce mânca, dar calul său, ba. Ar putea fi vorba de un estet. Pentru un estet, numai lucrurile spirituale și relațiile umane au valoare și de aceea își neglijează nevoile fizice și materiale. El găsește o țesătură de in, dar mai puțin fină. Acest lucru confirmă ideea că inul este în relație cu idealul înalt, aristocratic al animei, un ideal estetic și ascetic, idealul ce corespunde unei „adevărate lady". Când un bărbat se însoară cu o lady, calul lui nu are ce mânca, dar ce plăcut e să le-o prezinți celorlalți pe lady într-un salon. Așadar, această latură a personalității sale primește ceva, deși calul îi rămâne flămând.

Mezinul se mulțumește să meargă înainte, și astfel rămâne între contrarii. Nu se lasă atras în mod exclusiv de vreuna dintre părți, fizică sau spirituală, nu alege nici alb, nici negru. Merge drept înainte pe drumul lui care îl conduce în pădurea întunecată unde va descoperi palatul pisicii.

El pătrunde adânc în inconștient, în zona vegetativă a inconștientului. Acolo se abate asupra lui o ploaie diluviană și nu se mai vede nimic. E disperat. Timp de trei zile și trei nopți plouă neîntrerupt și e beznă totală. În dimineața celei de a treia zi, începe să fulgere, și la lumina fulgerelor vede un palat. Atunci își spune: „Nu mai pot să-mi continui drumul, mă opresc la palat. Fie ce-o fi, mă duc acolo."

Să vorbim acum despre simbolismul ploii. Ploaia cea mai faimoasă și mai năprasnică pe care o cunoaștem e potopul descris în Biblie: în mânia sa, Dumnezeu a vrut să distrugă omenirea. Când cineva visează o inundație ar putea trage concluzia că Dumnezeu e mânios, dar ce înseamnă acest lucru în termeni psihologici? Ce se întâmplă când cineva visează că Dumnezeu e mânios?

Mai întâi, voi numi imaginea lui Dumnezeu Sine. Aș spune că inconștientul colectiv în ansamblul lui este într-o stare de tumult,

că există o dizarmonie în comportamentul conștient colectiv și inconștientul se pregătește să răspundă printr-o catastrofă. Este situația noastră actuală. Inconștientul se joacă cu ideea de a ne distruge și de aceea întâlnim atâtea vise extrem de distructive despre explozii atomice și sfârșitul lumii atunci când analizăm un număr mare de persoane.

Acest gen de vise trebuie luate în serios, întrucât, în caz contrar, ar putea deveni profetice însemnând că sfârșitul se apropie sau cel puțin, în cazul în care vom scăpa și de această dată, că inconștientul colectiv a fost atât de maltratat de lipsa noastră de înțelegere, încât a devenit distructiv atât pentru noi, cât și pentru colectivitate. Deoarece nimeni nu mai acordă atenție inconștientului colectiv, acesta e cuprins de mânie. Aceasta e mânia lui Dumnezeu, acesta e tipul de mânie care a izbucnit aducând potopul atunci când poporul evreu nu a mai respectat comandamentele divine. Dacă traducem această idee în limbajul actual, am putea spune că oamenii nu au ținut cont de indicațiile pline de semnificație ale inconștientului. Nu au mers în sensul energiilor inconștientului colectiv. Au păcătuit față de inconștient, și atunci au fost trași la fund. Când acționezi împotriva inconștientului, inconștientul te copleșește. Când cineva visează o inundație înseamnă că persoana riscă să cadă într-o stare de depresie sau de dezorientare, altfel spus, să se înece ori să se lase posedat de o ideologie, de o obsesie ideologică, de un „ism" – ceea ce se întâmplă la fel de des. Și aceasta este un fel de înecare. Khomeini, de pildă, era un om înecat, un om care avea capul sub apă.

Am vrut să subliniez mai întâi aspectul negativ al ploii, dar ea are și asociații pozitive în înțelesul de *solutio*. În acest caz, ploaia e interpretată mai ales ca fiind fertilizantă, precum Nilul care se revarsă în fiecare an aducând cu el mâl fertil și recolte abundente. Pentru greci, ploaia era îmbrățișarea drăgăstoasă a lui Zeus cu Demeter, a zeului cerului cu zeița pământului, o uniune a contrariilor. Iar în *I Ching*, de pildă, multe oracole spun, „Când cade ploaia, e semn bun", adică, ploaia chiar aduce soluția. Urmând un joc de cuvinte, soluția alchimică, adică disoluția, este totodată și soluția

unei probleme: dezintegrarea contrariilor care s-au împotrivit unul altuia și dispariția tensiunii dintre ele. De aceea ne simțim atât de bine după o furtună. Când te plimbi în natură după o furtună, te simți ușurat. Înainte să înceapă, ești nervos, câinele se agită, te doare capul etc. și deodată începe să plouă. Apoi iese soarele, iar când ieși să te plimbi, totul pare să revină din nou la viață. Te simți renăscut și ți se pare că întreaga natură reînvie.

Furtuna din povestea noastră e însoțită de tunete și fulgere, așa încât, aici, eliberarea de tensiune este chiar mai mare: contrariile se unesc, se dezintegrează și tensiunea dispare.

Lumina unui fulger sugerează o iluminare. Această iluminare ar putea reprezenta percepția structurii globale a universului sau a naturii divinității; într-o străfulgerare, vezi tot. Jakob Böhme a avut o asemenea experiență fulgerătoare, dar i-au trebuit câțiva ani să descrie tot ce a văzut într-o singură clipă, într-un *flash*[1]. Fulgerul este, așadar, asociat cu revelația, cu o intuiție care urcă în mod subit din inconștient, ceea ce explică legătura dintre șamani și fulgere. La unele triburi de eschimoși, când cineva e trăsnit de fulger, dar supraviețuiește, sau dacă e cât pe-aci să fie trăsnit, sau fulgerul cade chiar lângă el, e semn că este ales să devină un șaman.

Când ești atins de fulger sau când fulgerul cade lângă tine înseamnă așadar că spiritele, fantomele sau zeii te aleg pe tine. Zeus-Jupiter arunca adesea fulgere. Fulgerul său era un semn divin, o manifestare a puterii sale, și mulți oameni o mai privesc așa chiar și în zilele noastre. Când Jung se afla în vacanță la Sarnen, în Oberland, biserica din sat a fost lovită de trăsnet. Locuitorii au început să facă o chetă pentru o nouă biserică, dar un țăran a refuzat, spunând: „Nu-I dau eu bani pentru o biserică nouă, după ce El și-a dat foc la casa lui!" Credința că trăsnetul și fulgerul sunt forme de manifestare ale lui Dumnezeu, semnele mâniei sau

---

[1] Vezi „A Study in the Process of Individuation", *The Archetypes and the Collective Unconscious,* CW 9I, par. 534 și urm. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete*, vol. 9/1, par. 534, Ed. Trei, București, 2014 (n. tr.).]

binecuvântării lui, ale elecției sale sau ale iluminării pe care o provoacă e, așadar, încă vie.

În povestea noastră, fulgerul are în mod evident înțelesul iluminării, deoarece fiul cel mic vede deodată palatul pisicii. Mai târziu, pisica sosește la curtea împăratului într-un car de fulgere sau de foc; apare întotdeauna în timpul furtunii. Când e furtună, blana pisicii se electrizează. Marinarii luau pe vapoare pisici, și când se întâmpla ceva rău, când izbucnea o furtună, spuneau că pisicile au adus-o. Când în vise apar tunete, spunem că cineva mânios a început să tune și să fulgere prin casă sau că tatăl a strigat cu o voce tunătoare la masă etc. Furtuna înseamnă explozia unui afect, iar aceasta este în relație cu iluminarea. De regulă, când cineva se află într-o stare de tumult interior, are intuiții subite. Ele sunt corelate. În ce măsură pisica, latura întunecată a femeii, e legată de acest aspect? Și ce ar trebui să facă femeile pentru a-i ajuta pe bărbați să evolueze?

Într-unul din miturile favorite ale triburilor Hopi se povestește că ei trăiau altădată sub pământ, dar la un moment dat nivelul la care se aflau a devenit suprapopulat. Bărbații Hopi nu au reacționat, însă femeile au început să fie atât de arțăgoase, încât bărbații au decis să se mute la nivelul superior. S-au instalat acolo, și totul mergea bine, până în momentul când problema s-a repetat. Bărbații nu au făcut nimic și n-ar fi făcut nimic niciodată dacă femeile nu ar fi devenit din nou insuportabile, luându-i la harță de dimineață până seara. Atunci bărbații s-au trezit.

Acesta e un lucru valabil și azi. Femeia-lady care nu trebuie să ridice niciodată glasul și care trebuie să fie aidoma Fecioarei Maria este aceea care îl face de fapt pe bărbatul ei să nu deschidă ochii la problema animei lui. Dacă ea nu provoacă din vreme în vreme o furtună, el nu se trezește, întrucât pur și simplu nu vede problema.

Așadar, eroul nostru vede deodată palatul pisicii grație furtunii, într-un moment de zbucium, și își dă seama că trebuie neapărat să se ducă acolo. Pe zidul palatului descoperă ceva foarte curios: o bucată de carne atârnată, poate o pulpă de cerb sau ceva de acest fel. Or, în realitate, nu era carne, ci un obiect compus din

pietre prețioase. Fiindu-i foame, se cațără pe zid pentru a fura presupusa pulpă, dar e prins de picior: era de fapt o capcană. În acel moment sună un clopot și de teamă cade la pământ. Poarta se deschide și intră în palat. Așadar, fiind înfometat, e atras de o bucată de carne falsă făcută din pietre nestemate. Crede că va găsi carne, dar dă peste pietre prețioase. Își prinde piciorul în ele, cade și apoi intră în palat.

Nu am plasat încă acest pasaj în lumina înțelesului lui. Putem interpreta motivele dintr-o poveste „de sus", ca să spun așa, și putem găsi toate relațiile care există între ele; s-ar părea că am urmărit firul narațiunii, însă apoi trebuie să ne întrebăm „Ce ar putea însemna acest lucru în viața practică?", „Ce s-a întâmplat de fapt?" Dar, mai întâi, aș vrea să vorbesc despre această bucată ciudată de carne, un fel de momeală care îl face pe erou să cadă în cursă când ajunge la palat, și după aceea ne vom întoarce să examinăm împrejurările care au generat această temă bizară și unică pe care nu am întâlnit-o în nicio altă poveste. Așadar, eroul nostru e înfometat și se cațără pe zid să ia carnea, dar, când se apropie, constată că nu e carne, ci un fel de conglomerat de nestemate. Atingându-le cu piciorul, e prins în capcană și rămâne atârnat ca un pește în cârligul undiței. Apoi cade, poarta se deschide și el intră în palatul pisicii.

E regretabil că în limba engleză se face o distincție între carnea vie, *flesh*, și carnea pe care o mâncăm, *meat*. În limba germană nu există decât un singur cuvânt, *fleisch,* așa încât e evident despre ce e vorba. Biblia vorbește tot timpul despre dorințele cărnii, ispita celor trupești etc. Anglo-saxonii numesc porcul *pig*, dar când îl mănâncă, el devine *pork*, carne de *porc,* și numesc oaia, *sheep*, dar când o mănâncă, mănâncă carne de *mutton*. Mi se pare o ipocrizie, pentru că astfel ei încearcă să ascundă faptul că mănâncă *pigs* și *sheeps*, porci și oi. Dar *mutton*-ul e mort, obiectiv, nu conține în el omorul. Francezii fac și ei această diferență, folosesc cuvântul *viande* pentru carnea animalului, și *chair* pentru carnea vie. Nemții folosesc același cuvânt pentru amândouă și, în fond, ele reprezintă *același* lucru. E o bucată de carne, e carnea unui animal, e carnea

din care trăim. E unul din alimentele noastre de bază. La un anumit moment, strămoșii noștri maimuțele s-au transformat din vegetariene în omnivore, mâncând din toate, iar noi ne-am menținut la acest nivel.

Cât despre amplificarea acestei teme, nu cred că e nevoie să spunem prea multe. Carnea ascunde însă un mister, nu e ceva atât de simplu. Dar dacă luăm în considerație înțelesul ei cel mai aparent, carnea exprimă realitatea noastră fizică, carnală, corpul uman. Iar prințul nostru este foarte dornic de așa ceva. Dacă ne gândim că povestea noastră se referă la salvarea femininului și, în special, a umbrei feminine a Fecioarei Maria, faptul că momeala este carnea este cât se poate de interesant. Fecioara Maria nu are nicio legătură cu carnea. Imaginile sacre nu ne-o prezintă niciodată goală. E întotdeauna învăluită cu grijă și corpul ei nu e vizibil. Carnea îi e ascunsă într-un mod discret. Dintr-un punct de vedere creștin, aceasta este așadar o parte a umbrei Fecioarei care nu a fost răscumpărată. Eroul nostru e naiv și, firește, cât se poate de dornic de această carne, ceea ce e lesne de înțeles. Am putea spune că pisica îl atrage la ea stârnindu-i dorințele fizice, ceea ce, din punct de vedere masculin e ceva firesc, întrucât anima îi apare mai întâi bărbatului sub forma unei dorințe fizice, spre exemplu, ca fantezie sexuală. Or, când eroul nostru vrea să apuce pulpa, își dă seama că nu e nicidecum carne, ci doar o iluzie a cărnii, că de fapt e un obiect făcut din pietre prețioase.

E un pasaj foarte dificil de interpretat, dar am să vă spun dinainte că din punct de vedere psihologic masculin, în poveste este vorba de asimilarea animei, de salvarea ei, iar din cel al femeii, de salvarea femininului. Carnea moartă nu este decât o amăgire, un miraj pe care inconștientul îl folosește drept momeală, apoi îl retrage. Trebuie să punem accentul pe aspectul ei mort. Anima și corpul feminin nu au nicio valoare dacă bărbatul le consideră drept carne moartă bună de consum. Un bărbat care o tratează pe femeie ca pe o bucată de carne nu va ajunge să-și întâlnească anima. Întrucât fiul cel mic al împăratului e destinat să salveze figura animei, inconștientul retrage momeala, a folosit-o doar pentru a-l

atrage, apoi o ia înapoi. L-a ispitit, pentru a-i arăta că asta părea a fi ceea ce și-ar fi dorit el, dar, de fapt, nu era. E ca și cum inconștientul i-ar fi spus: „Uită-te bine, lucrul real e o comoară prețioasă", însă, fiindu-i foame și vrând cu tot prețul să mănânce, eroul nostru nu s-a uitat, ci s-a simțit mai degrabă furios. Apoi apare detaliul bizar al piciorului prins în nestemate. Ne putem imagina că văzându-le, fiul cel mic și-a spus, în mod firesc: „Ducă-se naibii pietrele astea, nu-mi servesc la nimic, plec de aici!" Dar nu se poate desprinde, căci a fost capturat prin magie. Să dezvoltăm acum această temă.

În povestea fraților Grimm, *Gâsca de aur*[1], fiul cel nătâng al împăratului primește în dar o gâscă de aur. Se duce cu ea la hanul din sat și fetele hangiului vor să smulgă câte o pană din ea: sunt atrase de aur.

Mai întâi se duce sora mai mare, dar rămâne cu mâinile lipite de gâscă; la fel pătesc și surorile ei, apoi vine preotul care o ia de mână pe fata mai mică și rămâne și el lipit acolo, și lipiți rămân și toți ceilalți care îi ating. Ei merg unul după altul legați într-un mod magic de gâsca de aur. Ajung la curtea unui rege care avea o fată atât de mohorâtă, încât hotărâse că acela care va izbuti să o facă pe fata lui să zâmbească o va primi de nevastă. Iar când apare fiul cel nătâng cu șapte persoane înșirate după gâscă, prințesa izbucnește în râs, și astfel e salvată de soarta ei. E o poveste hazlie, fără prea mare semnificație. E importantă însă pentru interpretarea noastră deoarece introduce tema legăturii magice.

În limbaj psihologic, atașamentul este o fascinație inconștientă care te face să-ți pierzi libertatea de alegere, întrucât, în anumite împrejurări, te poți atașa de lucrurile cele mai ciudate și doar atunci poți pricepe înțelesul profund a ceea ce poate face anima. Anima este zeița Maya, iluzia, care l-a subjugat pe erou printr-o fascinație inconștientă. El nu se poate elibera, piciorul îi e prins în capcană. Cu toate că găsise ceea ce nu își dorea, nu reușește să se desprindă imediat. El se află în situația ilustrată de cartea de Tarot

---

[1] *The Complete Grimm's Fairy Tales*, p. 322.

„Spânzuratul"; aceasta înseamnă că punctul său de vedere ferm este: „Fiind cu picioarele pe pământ, vreau acum o bucată de carne fiindcă mi-e foame." Însă în locul ei dă peste pietre prețioase și se găsește subit confruntat cu ceva care nu îi place, dar de care nu se poate desprinde.

În acel moment se aude un clopot, și atunci se lasă să cadă pe pământ; se deschide o poartă și o mână îl trage în interior. Intră, nu vede pe nimeni, se uită împrejur și vede o cameră cu o masă pe care e pusă o lumânare și un pat. Își spune: „Am să stau să mă usuc puțin, sunt ud până la piele." Atunci încep toate torturile inițiatice care îl apropie de prințesa-pisică.

După ce am parcurs acest pasaj, aș vrea să mă întorc din nou la începutul basmului și să reluăm sensul întregului ansamblu. Am văzut că împăratul bețiv cere fiilor săi să îi aducă un in atât de fin și de subtil încât să-l poată trece prin urechea acului. Iar noi am mers până acolo încât am spus că o asemenea țesătură e în raport cu fantezia inconștientă, cu acea fantezie creatoare inconștientă care este țesătura destinului, căci destinul este țesut în realitate de propriile noastre fantasme lăuntrice. Or, acest împărat are o fantasmă cât se poate de sublimă: o pânză de in care să treacă prin urechea acului reprezintă o fantasmă sublimă, foarte subtilă. Inul este un simbol feminin, așadar, această țesătură de asociații, de imaginație creativă este un simbol feminin precum vălul Mayei din religia hindusă. Să nu uităm totuși că împăratul nu are el însuși această fantasmă, ci doar tânjește după ea, el tânjește după fantasma potrivită. În pofida acestui lucru, după cum vom vedea la sfârșit, el se poartă în cele din urmă într-un mod rușinos și va trebui să fie învins: iar dacă nu va fi ucis, va fi măcar redus la neputință. Așadar, să ai o fantasmă pozitivă nu e deloc suficient. Dar aceasta i-a stârnit pe cei trei fii să plece în căutare.

Prin urmare, cu toate că vechiul principiu – regele fiind vechiul principiu dominant al conștientului colectiv – are o fantasmă pozitivă, el nu o poate realiza și nici nu își poate duce la bun sfârșit misiunea: cum am putea interpreta oare acest fapt? Înțelesul e clar, dar ce s-ar întâmpla în viața reală când sistemul conștient dominant

ar avea dorințe îndreptățite, dar când ele i se împlinesc, el nu se poartă cum ar trebui? Aș putea spune că, în momentul actual, ne aflăm într-o astfel de situație.

Cred că toate puterile guvernante din lume sunt de acord că ar trebui să protejeze natura și să acorde mai multă grijă mediului înconjurător pentru a nu epuiza resursele planetei, că între oameni ar trebui să existe mai multă înțelegere, și tot felul de idealuri de acest fel. Tehnologia noastră e prea inumană. Citim zilnic în presă că ar trebui să revenim la o viață mai austeră. Ar trebui să reevaluăm relațiile umane, să dăm mai multă valoare fanteziei creative individuale și să avem mai multă libertate personală. Statul nu ar trebui să fie atotputernic. Or, asemenea fantezii sunt cât se poate de sterile. Toată lumea le are, chiar și sistemele precedente le aveau. Când analizați persoane de optzeci de ani, ele vor susține aceleași idei. Persoanele în vârstă sunt pline de fantasmele unor dorințe rezonabile, dar nu știu ce să facă cu ele. Problema bătrânului împărat este aceea că atunci când trebuie să treacă la fapte nu știe cum să o facă, întrucât soția lui a murit.

Ce înțeles psihologic ar putea avea faptul că nevasta împăratului a murit? Ce ar putea reprezenta latura feminină? Dacă înțelegem prin ea moartea animei ar însemna că avem de-a face cu o societate masculină, în care femininul e deficitar. Înainte de orice, aș vrea să spun că anima bărbatului și femeia sunt cele care transpun lucrurile în realitate. Dacă împăratul nu are nevastă, aceasta înseamnă că el poate să aibă cele mai minunate fantezii cu putință, dar nu va fi în stare să le ducă la îndeplinire. Femininul e ceea ce permite exteriorizarea lor, la fel cum bărbatul e cel care depune sământa copilului, dar femeia e cea care îl poartă și îl aduce pe lume. Deci, dacă anima unui bărbat e moartă, dacă el nu e conectat la feminitatea sa lăuntrică, nu va fi în stare să-și ducă la îndeplinire planurile, oricât de idealist ar fi și oricât de minunate ar fi proiectele sale de reformă mondială. E cazul acestui bătrân împărat care disperă că și-a pierdut nevasta și începe să bea. Precum un idealist dezamăgit, am putea spune.

Când un bărbat și-a dezvoltat relația cu anima sa, el va fi capabil să discearnă ocaziile de a-și pune idealurile în practică, pentru că e legat personal de realitate. Nu vede doar grupurile, vede și persoanele, vede cu cine are de-a face. Nu se pot realiza lucruri decât prin indivizi, nu prin comitete și articole de jurnal. Aceasta înseamnă a-și dezvolta latura feminină, iar cel ce o face va avea fantasma potrivită. Va remarca ocaziile concrete care vor putea da naștere unor relații personale.

Oricât de perfect ar fi un sistem, dacă indivizii care-l compun nu sunt în relații bune unii cu alții, dacă, spre exemplu, toți membrii unei echipe strălucite de cercetători științifici se disprețuiesc unul pe altul, ei nu vor produce niciodată nimic. O anima deficitară conduce întotdeauna la sterilitate. Să ne amintim povestea citată mai sus, *Cele trei pene*, în care regele le cere fiilor să-i aducă un covor din inul cel mai fin. Când îl aduc, le spune: „Voi da împărăția celui care o va aduce pe cea mai frumoasă nevastă." În acest basm, împăratul își transpune fantasma în realitate. E ca și cum ar fi spus: „Trebuie mai întâi să plăsmuim o fantasmă creativă, apoi să o transpunem în realitate." Acest basm se încheie într-un mod armonios, spre deosebire de basmul nostru, în care împăratul, văzând prințesa, și-o dorește pentru el, ceea ce compromite întreaga situație. Dar vom reveni mai târziu asupra acestui aspect.

Dacă privim această țesătură de in râvnită de împărat drept fantasma unui ideal pe care nu o poate însă realiza pentru că și-a pierdut nevasta, atunci vom înțelege ce i se întâmplă fiului cel mare care nu găsește decât un câine și celui mijlociu care aduce o pânză grosolană de in. După aceea, acești doi frați nu mai joacă un rol important în poveste. Ce ar putea însemna faptul că unul dintre frați găsește o pânză mai groasă de in, adică ceva corespunzător dorinței tatălui său, dar nu de aceeași calitate, și de ce găsește celălalt un câine?

Să ne reamintim că scopul acestei povești este salvarea femininului. Aș spune că această țesătură grosolană – în comparație cu inul ideal al împăratului – se referă doar la aspectele triviale ale vieții. Să luăm ca exemplu un politician care ar avea o viziune

extrem de frumoasă a felului în care ar trebui să stea lucrurile, dar care își spune: „În politică, trebuie să fim realiști: facem ce putem." Ideile sale vor fi atunci aplicate într-un mod grosolan și își vor pierde adevărata valoare, pentru că și-au pierdut sufletul. Viziunea lui a murit. E o pânză de in ordinară. Ceva complet banal care sfârșește în banalitate. De exemplu, a ajuns la ceva care seamănă într-un mod foarte aproximativ cu ceea ce își dorea și se mulțumește cu atât, gândindu-se: „Poate că asta e realitatea. Nu poți pretinde mai mult."

Compania unui câine ar putea reprezenta o fidelitate oarbă și lipsită de simț critic. Jung spunea întotdeauna că bărbații sunt cei care cred în instituția căsătoriei, nu femeile. Femeile se îndoiesc tot timpul de căsătoria lor, pentru că, în realitate, ele sunt pasionate doar de relația de cuplu, asta e ceea ce își doresc. Bărbații au deseori o idee foarte sentimentală despre căsătorie: chiar dacă nu se înțeleg deloc cu soțiile lor, sunt soțiile lor. Am observat acest lucru într-unul din acele cazuri tragice în care un bărbat însurat cu o femeie complet nepotrivită pentru el se îndrăgostește de o alta, cu care se potrivește mai bine. Dar după aceea, e cuprins de acest gen de sentiment: „Nevasta mea e nevasta mea, nu pot să divorțez de ea." Chiar dacă nu au copii. Are un fel de loialitate de câine, din obișnuință.

Am cunoscut un bărbat care s-a dus de zece ori la avocat să discute în amănunt procedura de divorț, dar nu putea să-i vorbească nevestei sale despre asta, era cuprins de panică. A șovăit așa vreo cincisprezece ani. Nu se mai iubeau. Și nici nu se putea spune că el ar fi nutrit încă o dragoste secretă pentru ea. Era pur și simplu o formă de atașament canin și de sentimentalism. „Din punct de vedere social divorțul e rușinos, nu se face să divorțezi." Aceasta e tot o formă de atașament, un atașament de vechile principii. Femeile sunt mai aventuroase în acest domeniu. Ele pot iubi instituția căsătoriei doar dacă sunt fericite cu bărbatul lor. Dacă nu sunt, încep imediat să aibă fantasme neconvenționale. Femeile renunță mai ușor la considerațiile legate de poziția socială, de persona.

Putem spune așadar că și de-o parte, și de alta, stânga sau dreapta, există trivialitate, resemnare, loialitate din obișnuință și înlocuirea unei relații veritabile printr-o reflecție de genul: „Ne dăm toată silința…" Inul grosolan ar fi: „Ne înțelegem destul de bine. Nu e dragostea pe care am visat-o în tinerețea mea, dar mergem mai departe." Un bărbat care reacționează astfel îngroapă, într-un fel, idealul său de anima sau ceea ce anima ar vrea să realizeze în el. Renunță la el. Atunci apare câinele.

Pisica, *schiță de Edvard Munch*
(Achenbach Foundation for Graphic Arts,
California Palace of the Legion of Honor)

6

PALATUL PISICII

Înainte de a cădea în capcana cărnii din pietre nestemate, fiul cel mic a fost surprins de o furtună: am interpretat-o ca fiind o ciocnire a contrariilor din care se ivește soluția, fulgerul reprezentând ciocnirea elementelor contrarii, iar ploaia, elementul dizolvant. Acum vom putea fi mai preciși și vom putea defini aceste contrarii. Fantasma inului care l-a împins pe fiul cel mic să pornească la drum se izbește de o realitate care nu corespunde deloc acestei fantasme. Atunci își dă seama că urmând idealul tatălui său nu a ajuns nicăieri și s-a pierdut. Rătăcind în zona vegetativă a psihicului, trăiește lăuntric experiența ciocnirii contrariilor și ajunge la această problemă a cărnii. Dar chiar în momentul în care e prins în cursă, sună un clopot, ceea ce îl face să recadă pe pământ, ca și cum clopotul l-ar fi trezit sau l-ar fi eliberat din capcană. Apoi pătrunde în interiorul palatului.

Clopotele sunt prezente în multe ceremonii religioase: clopotele bisericilor creștine și clopoțelul utilizat la mesă, sau clopotele folosite în ceremoniile tibetane, budiste și altele. Ele au o conotație specifică în fiecare religie, dar credința pe care o regăsim peste tot este aceea că ele alungă demonii. Diavolul urăște sunetul clopotelor, nu îl suportă. Pe de altă parte, sunetul clopotelor concentrează atenția credincioșilor asupra unui eveniment important. În mesa catolică, clopoțelul marchează momentul de tranziție. Marchează momentul

iminent al transubstanțierii, ca o alarmă care avertizează: „Atenție, evenimentul transcendental e pe cale să se producă." Sunetul clopoțelului are rolul deci de a concentra sau de a trezi atenția.

Clopotele suspendate pe turlele bisericilor noastre care bat la fiecare oră marchează diviziunile timpului, ceea ce este o consecință a desacralizării timpului. Când pendulele au fost inventate și au început să fie folosite în mod curent în secolele XV, XVI, XVII, ele nu existau în realitate decât în mănăstiri și biserici. Dacă îl citiți pe Nicolaus Cusanus, spre exemplu, veți afla că în acele vremuri orologiul era considerat o imagine a cosmosului și chiar a lui Dumnezeu, pentru că orologiul este o mandala, o mandala a timpului. El marca momentele sacre. Existau ore și evenimente sacre precum înmormântările, botezurile etc. Mai târziu, dar mai ales după Descartes, imaginea orologiului univers s-a redus treptat la cea a unui mecanism care își urmează programul în mod mecanic; de aceea Einstein s-a opus la început mecanicii cuantice. În universul unui orologiu în care totul este predeterminat, libertatea divină nu mai are niciun loc. Descartes îi mai lăsa puțin loc lui Dumnezeu, dar adăuga: „Dumnezeu a făcut aceste legi și nu le va mai schimba niciodată." Așadar, Dumnezeu a creat într-o zi un mecanism în care a fost prins chiar El și nu mai poate face nimic pentru a-l schimba. Dar în Evul Mediu, Dumnezeu putea interveni în mersul orologiilor după bunul său plac. Iar în Biblie se spune că Iosua a oprit soarele pe cer pentru a lungi ziua. Dumnezeu sau miracolul divin puteau schimba oricând scurgerea timpului; ceasul nu era doar un tic-tac mecanic care nu făcea altceva decât să înșire orele la nesfârșit. Așadar, evoluția ceasului modern a suferit un lung proces de desacralizare.

În înțelesul lor originar, clopotele vorbeau în sate despre moarte, căsătorie, naștere, vestind celorlalți că ceva ieșit din eternitate, ceva arhetipal e pe cale să se producă pentru ca fiecare, în acel moment, să se oprească din lucru și să facă o scurtă rugăciune, să se gândească la cel decedat sau la femeia care a născut; clopotul le atrăgea așadar atenția asupra evenimentului.

E dificil de tradus acest lucru în limbaj psihologic. Am putea spune că reprezintă exteriorizarea unei voci sau a unui semnal

dinlăuntru. Ni se întâmplă câteodată, în anumite momente, să avem impresia că totul e banal și plictisitor; atunci sună telefonul și ceva din tine îți spune deodată: „Atenție! Se întâmplă ceva!"

Și dacă nu răspunzi, pierzi ceva important. E ca și cum am avea înlăuntrul nostru un clopot care sună și ne previne: „Un lucru important e pe cale să se producă!" L-aș numi „vocea Sinelui" care ne avertizează: „Nu uita că e un eveniment arhetipal." În general, trecem cu ușurință pe lângă evenimentele arhetipale. Mai ales dacă am avut o zi agitată și multe de făcut. Doar seara, în pat, ne gândim: „Ce s-a întâmplat azi? Ah, da, telefonul de azi-dimineață era important!" Dar l-am ratat.

La fel se întâmplă atunci când moare cineva. Durata lui de viață a ajuns la termen, și deseori, în acel moment, ceasurile se opresc și ele. E un fapt parapsihologic. Unul dintre cei mai buni prieteni ai tatălui meu, un militar foarte sobru care nu credea în miracole, a constatat el însuși acest lucru când nevasta lui a murit. În camera nevestei se afla o pendulă mare. Fiind într-o stare de semicomă, ea a fantasmat pe cadranul pendulei un chip și a început să-i vorbească, iar în momentul în care și-a dat duhul, din interiorul pendulei s-a auzit un zgomot puternic și pendula s-a oprit. După câteva luni, el s-a dus cu pendula la ceasornicar, care i-a spus: „Dar ce i s-a întâmplat? Nu mai are nicio piesă întreagă în ea. Nu pot să v-o repar. Parcă cineva a luat un ciocan și i-a zdrobit tot mecanismul." Și-a cerut scuze, nu putea face nimic. Povestindu-mi asta, prietenul tatălui meu s-a mulțumit să-și aprindă pipa și să-mi spună: „Nu am nicio explicație, dar așa s-au întâmplat lucrurile."

Întâmplările de acest gen sunt foarte frecvente. Ceasul posedă acest aspect magic. Mulți oameni au acest raport cu ceasurile lor. Eu însămi am făcut în mai multe rânduri această experiență: de câte ori mi s-a întâmplat ceva de ordin arhetipal sau ceva foarte important, am constatat, câteva ore mai târziu, că ceasul se oprise exact în acel moment. E ceea ce Jung descria ca fiind, într-un fel, o pătrundere a infinitului sau a eternității în timpul orologiului, ca să spunem așa. Eternitatea îl întrerupe. Totul se petrece ca și cum ar exista un plan în care se află timpul ceasului și unde eternitatea

intervine pentru o clipă. În acel moment trăim o experiență arhetipală. Simțim ceea ce Jung numea „infinitul", iar un ceas reacționează la așa ceva.

Să ne întoarcem la povestea noastră. Prin forma sa, clopotul unește opusele: este un simbol de totalitate, pentru că reunește limba de clopot, element masculin, cu corpul clopotului, feminin. Se aseamănă cu *yoni*-ul și *lingam*-ul din India. Pare exagerat să spunem despre clopot că ar simboliza unitatea femininului cu masculinul, dar cred că e o afirmație legitimă. Se poate spune acest lucru. Și se poate adăuga că el reprezintă un moment de eternitate în care se produce ceva important. E interesant de observat că în povestea noastră, clopotul îl trezește pe erou din fascinație. Atunci se desprinde el de nestemate, de carnea din pietre prețioase de care rămăsese legat. Sunetul clopotului l-a dezlegat. Cade pe pământ și intră în palat. Dacă interpretăm clopotul drept un obiect capabil să alunge diavolul înseamnă că atunci când fiul cel mic rămâne atârnat de picior, el e fascinat într-un fel oarecum diabolic. A căzut pradă acestei fascinații, ceea ce reprezintă o stare negativă, iar clopotul îl eliberează ca și cum i-ar spune: „Acesta nu e decât un preludiu, lucrul important se va petrece mai târziu." Atunci, într-un fel, el se trezește și devine mai conștient.

Grație acestei experiențe, e eliberat de fascinație și revine la veritabilul său destin. De fapt, el trebuie să intre în palat. Acolo, găsește o cameră în care se află o masă, o lumânare și un pat și își spune: „Am să intru să mă usuc de ploaie." Dar când se așază pe pat, apar deodată zece mâini fără corp, doar mâini care îl apucă, îl bat și îi smulg hainele de pe el. El nu știe de unde vin aceste mâini. Nu vede pe nimeni și disperat începe să strige: „O Doamne, cine mă bate?" Loviturile încetează doar în momentul în care e complet despuiat, nu mai are pe el niciun petic de veșmânt. Atunci masa se umple deodată de bucate îmbelșugate și de undeva apar haine noi pe care le îmbracă. După ce mănâncă, se simte mai bine și uită de bătaie. A doua zi, intră în altă cameră, în care se repetă exact același lucru. În schimb, în cea de a treia zi, se petrece ceva diferit. Timp de două zile a fost bătut de mâinile fără corp; pesemne că erau slujitorii pisicii, fiindcă

în a treia zi pisica le poruncește acestora să-l conducă pe erou într-o sală mare unde totul era făcut din aur curat.

Cea mai apropiată paralelă pe care am găsit-o este în legenda Graalului; în povestirile lui Chrétien de Troyes și Robert de Boron regăsim tema patului periculos. Când Sire Gauvain se așază pe pat, zeci de clopote se pornesc dintr-odată să sune și un leu se năpustește în cameră și îl atacă. Firește, Gauvain îl învinge, doamnele palatului vin să-i mulțumească că le-a salvat, și astfel el devine un mare erou[1]. Unii vrăjitori au și ei un asemenea pat. Când te întinzi în el, patul se înalță deodată în zbor și te conduce în infern sau sub mare. Sunt paturi diabolice.

Să ne oprim asupra înțelesului simbolic al patului. Există, spre exemplu, un proverb german care spune: „Cum îți așterni, așa vei dormi" sau cel englez: „Tu ți-ai așternut patul, tu trebuie să te culci acum în el", ceea ce înseamnă că fiecare primește ceea ce merită. În pat facem dragoste, dormim, ne odihnim. Pentru mulți dintre noi, patul e locul în care ne destindem lăsându-ne pradă fanteziei, viziunilor hipnagogice etc. Este locul în care se produce un *abaissement du niveau mental*[2], în care ne conectăm cu inconștientul, cu instinctele și cu corpul nostru.

Desigur, aceste paturi miraculoase din legenda Graalului sunt în relație mai ales cu problema dragostei. Dacă un leu se năpustește asupra cavalerului atunci când se întinde în pat înseamnă că în momentul în care atinge patul izbucnește în el o dorință sexuală. El e copleșit de dorință, de dorință animală, de instinctele lui, își pierde controlul – acesta ar fi leul. Patul e locul în care se desfășoară toată viața noastră instinctivă – nașterea, sexul, moartea –, locul în care intrăm în contact cu instinctele noastre și cu inconștientul. Când nu faci curat sub pat, se adună acolo straturi întregi de praf. De aceea, dedesubtul patului simbolizează de regulă locul unde viețuiesc demonii inconștientului personal. Am întâlnit deseori în

---

[1] Emma Jung, Marie-Louise von Franz, *The Grail Legend*, trad. Andrea Dykes, Hodder and Stoughton, Londra, 1971, p. 230.

[2] „O diminuare a conștiinței" – *în lb. fr. în orig.* (n. tr.).

vise demoni care trăiesc sub pat, alături de șopârle, păianjeni, șoareci și alte creaturi de acest fel și ele sunt întotdeauna în relație cu inconștientul personal situat chiar dedesubtul suprafeței conștientului. În momentul în care vă destindeți, șoarecii de sub pat se pun pe treabă: complexele obsesive încep să vă chinuiască.

Lumânarea de pe masă arată că situația începe să se lumineze. Există multe povești în care eroul, pentru a-și salva anima, e torturat în întuneric, dar nu aici, aici e puțină lumină. Așadar dorința sexuală îl chinuie din nou pe erou, la fel cum a făcut-o mai devreme carnea din nestemate. El are nevoie de lumină și i se dă, dar are nevoie și de carne, însă asta nu i se mai dă. I se oferă din nou sublimul, în timp ce el ar avea nevoie să-și satisfacă dorințele fizice.

Acest lucru se întâmplă în mod frecvent în realitate. Îmi amintesc de cazul unui tânăr care voia să aibă o relație sexuală cu o femeie, dar alegea întotdeauna fete cuminți și bine educate care nu ieșeau din vorba mamei și care se mulțumeau să flirteze. Toate erau fete drăguțe, mergeau cu plăcere să se plimbe sau să mănânce împreună, dar în momentul în care el voia ceva mai mult, se retrăgeau. Acest lucru i s-a întâmplat de cinci ori, cu cinci fete diferite, așa încât am sfârșit prin a-l întreba: „De ce oare alegi acest gen de fete? Cred că în spatele acestei alegeri se ascunde ceva, fiindcă astăzi există destule fete disponibile."

Bietul de el resimțea toate astea ca și cum ar fi fost chinuit de inconștient cu cruzime. Când nu înțelegem o astfel de problemă, trebuie să ne întrebăm care e atitudinea conștientă a persoanei pe care inconștientul o torturează în acest fel, și ce anume compensează el. Acest tânăr era în mod evident ambivalent și nevrozat. Disprețuia relația carnală. Voia o femeie senzuală, dar în același timp, prin educația sa, o disprețuia. Anima lui era scindată. Anima lui avea o latură romantică și prin urmare era atras de tinere fete drăguțe și încă netrezite la viață, pentru că și el era, la rândul lui, un tânăr drăguț și bine crescut.

Era, firește, cuprins de dorințe trupești arzătoare, dar le dezaproba. Era genul de bărbat care după ce a reușit să seducă o fată o disprețuiește fiindcă i-a cedat. Mulți bărbați sunt așa. Obțin de

la femei ceea ce vor, iar după aceea își spun „E o desfrânată". Așadar, într-un fel, acest tânăr nu prețuia carnea la modul cuvenit. O dorea, dar fără să-i recunoască valoarea. Nu avea față de ea atitudinea potrivită. Era încă victima prejudecății creștine împotriva cărnii. Nu e suficient ca un bărbat să-și spună: „Nu cred în chestia asta creștină idealistă, vreau să am în pat o femeie adevărată, o femeie reală", deoarece, dacă îi disprețuiește în mod secret corpul, corpul fizic, va rămâne în continuare prizonierul vechii prejudecăți. Dar dacă îi e dat să depășească acest stadiu, inconștientul său îl va hărțui fără încetare până când își va da seama că se poartă într-un mod contradictoriu. E cuprins de dorință, dar se disprețuiește pe el însuși pentru asta, sau disprețuiește femeia și se îndoiește de ea. Își spune: „În mod sigur, se culcă și cu alții, e o prostituată" și așa mai departe, dar, bineînțeles, toate astea după ce s-a culcat cu ea. Cu o asemenea atitudine contradictorie, el cade în mod firesc peste niște fete la fel de ambigue ca el și se potrivesc perfect.

În povestea noastră, această disociere nu este încă vindecată, și de aceea eroul nostru continuă să fie chinuit. Chinul rezultă în parte din bătaie, dar accentul e pus îndeosebi pe faptul că veșmintele îi sunt smulse în mod sălbatic până rămâne gol-goluț. Goliciunea este o altă temă unică a acestei povești, dar bătaia este un motiv foarte răspândit. Poartă numele de „cele trei nopți de tortură". În numeroase povești și legende, eroul trebuie să suporte să fie torturat de spirite rele, de oameni negri sau de pisici negre timp de trei nopți pentru a o salva pe prințesa preschimbată în șarpe, broască sau altceva, de forma ei animală. Acesta e motivul celor trei nopți de tortură. De regulă, bărbatul e cel care îndură toate aceste suplicii. Femeile pot fi și ele torturate, dar în alt fel, nu fizic. Doar eroii sunt torturați fizic, și după câte știu eu, acest lucru se petrece întotdeauna în scopul salvării femininului.

Această tortură compensează conștientul masculin care crede în acțiune. Bărbatul trebuie să sufere adoptând o atitudine feminină pasivă, mulțumindu-se să suporte situația, fără să se arunce în acțiune. Pentru un bărbat viril e foarte dificil să îndure lucrurile într-un mod pasiv, întrucât temperamentul său natural îl face să-și

spună: „Trebuie să fac ceva. Trebuie să ies din această situație. Mă voi bate. Unde e dușmanul meu? Vreau să-l înfrunt." Am observat că atunci când trebuie să-i spun unui bărbat: „Ei bine, nu puteți face nimic, trebuie pur și simplu să suportați conflictul", urmează mereu întrebarea: „Da, dar nu aș putea face *ceva*?" Îi răspund: „Nu puteți face nimic, absolut nimic." E ceva foarte dificil pentru un bărbat, dar numai așa își poate salva latura sa feminină.

Aceeași atitudine li se cere femeilor atunci când ele sunt chemate să-și răscumpere propria feminitate. Animusul lor va reacționa imediat spunând: „Ce am de făcut?", „Ce să fac?", în loc de a-și recâștiga feminitatea prin suferință. Jung a mers până acolo încât a spus: „Când o femeie întreabă: «Ce pot să fac?» înseamnă că ea se află deja în animus, și nu îi răspund." Acest lucru pare exagerat, dar există în el un oarecare adevăr. O femeie cuprinsă de o atitudine masculină vrea să acționeze, să se bată, să facă ceva, ceea ce o îndepărtează de natura ei. De aceea, când e în joc răscumpărarea propriei sale feminități, femeia trebuie să învețe să sufere, fără să se gândească tot timpul la ce e de făcut.

Firește, această atitudine de pasivitate compensează de asemenea viziunea patriarhală virilă și activă asupra vieții specifică Occidentului. Observăm îndeosebi acest lucru în practica analitică, unde e și mai rău: multe persoane nu înțeleg necesitatea acestei atitudini. De aceea, abandonează uneori terapia jungiană și se adresează unui psihiatru care le va da niște pilule. Când le întrebi de ce fac asta, îți răspund: „Fiindcă el face măcar ceva! Nu-mi spuneți altceva decât că trebuie să sufăr. Dar cred că trebuie să se întâmple ceva. Trebuie făcut ceva!" Firește, ca toate adevărurile psihologice, și această pasivitate e doar pe jumătate adevărată, căci există situații în care trebuie în mod efectiv făcut ceva. Dar în multe alte cazuri, munca veritabilă, actul eroic veritabil este acela de a suporta suferința și de a nu face nimic.

Să ne oprim acum asupra motivului foarte puțin întâlnit în povești, și anume cel al mâinilor care îl bat pe erou smulgându-i toate veșmintele până rămâne gol. Apoi i se dau haine noi și hrană. Hainele reprezintă o atitudine culturală, iar goliciunea înseamnă,

de regulă, adevărul gol-goluț. În multe rituri primitive participanții sunt goi. În misteriile antice și în anumite ritualuri de botez, oamenii trebuiau să intre goi în apă și să iasă din apă tot goi. Ideea era pretutindeni aceea de a ajunge la ființa veritabilă prin înlăturarea atitudinilor căpătate prin educație sau prin cultură, ca și a concepțiilor inoculate de societate. Eroul nostru trebuie să ajungă la „a fi el însuși" și nimic altceva. Și atunci, în disperarea lui, el sfârșește prin a striga: „Cine mă bate în halul ăsta?" El pune o întrebare personală: „Cine e acela?": mâinile se retrag și deodată vede apărând hrană și haine noi. Dar acesta nu e decât un scurt răgaz, a doua zi totul o ia de la capăt, și e din nou chinuit.

Aceste scene ne amintesc unele ritualuri tipice de inițiere. Știm foarte puține lucruri despre ritualurile antice de inițiere și despre misterii, dar aceia dintre voi care au fost, spre exemplu, la Pompei și au vizitat Villa dei Misteri au putut să constate că aspiranții la inițiere erau biciuiți și că trebuiau să fie goi. Tortura fizică făcea parte din inițiere și probabil, în misteriile mithraice, era la fel. Aceste practici sunt fundamental de același ordin cu torturile riturilor de inițiere din societățile primitive în care tinerii sunt bătuți sau mutilați, trebuie să îndure mari suferințe și deseori sunt înfășurați goi în piei de animale pentru a renaște.

Nuditatea este așadar asociată de asemenea cu renașterea, cu faptul de a fi redus la starea în care ai venit pe lume. În Germania se spune: „Gol ca un nou născut." În Germania, în organizațiile studențești existau rituri asemănătoare: tinerii se loveau unul pe altul, ceea ce reprezenta un mod de inițiere masculin. Aceste obiceiuri mai există, deși nu într-un mod oficial, la cercetași. În multe grupuri de cercetași, cei mari obișnuiesc să îi terorizeze pe cei mici nu atât bătându-i, cât împingându-i sau zvârlindu-i noaptea în lacul înghețat sau prin tot felul de inițieri masculine de acest gen. Părinții nu știu nimic despre toate astea sau le aud, îngroziți, zece ani mai târziu. Pare a fi o schemă instinctivă arhetipală care, în grup, se activează de la sine. Și în unele școli există astfel de practici și, uneori, destul de perverse.

În a treia zi, eroul nostru primește ceea ce-i lipsea: poate, în fine, să se îndestuleze. A început prin a fi chinuit, dar în final e răsplătit. Am spus mai devreme că foamea lui însemna nevoia de carne: avea nevoi trupești, și la început era chinuit de ele, dar acum primește tot ce și-a dorit pentru că a fost purificat, grație probabil noilor veșminte. Acestea i-au înlăturat, pesemne, disprețul său patriarhal pentru carne, dispreț care, de altminteri, este o atitudine culturală obișnuită și colectivă. El pare acum să primească și ceea ce și-a dorit fizic, și nu numai la nivel oral. Cu toate acestea, cei dintre noi care au avut întotdeauna ce mânca nu pot înțelege importanța hranei.

Știm din etnologie că în toate civilizațiile primitive, plantele și animalele care constituie hrana principală a tribului sunt considerate divine. Sunt sacre. Caribuul pentru eschimoși sau grâul pentru cultivatori sunt niște zei. Cunoșteam acest lucru, dar nu l-am experimentat pe pielea mea decât în momentul în care am plecat cu o prietenă pe munte, în drumeție. Dormeam pe căpițe de fân, făceam baie în ape reci și, din economie, nu mâncam decât o dată pe zi. Pe atunci eram tânără și fără bani. Într-o seară, la sfârșitul celei de a treia zi, m-am simțit atât de înfometată și de murdară încât m-am decis să merg cu niște prieteni la un han unde am comandat un platou de spaghete. Mi-am pierdut cunoștința. Am leșinat, și când mi-am revenit, am resimțit o senzație de căldură și de extaz. Ceilalți mă priveau surprinși pentru că înghițisem mâncarea ca un animal, într-un mod complet inconștient, într-o stare de sincopă mentală. M-am trezit ca dintr-un vis, și simțind mâncarea caldă coborându-mi în stomac, mi-am spus: „Sunt din nou vie, murisem și am înviat."

Această întâmplare a fost pentru mine – și așa o resimt și azi – ca un ritual de moarte și de înviere, și de atunci știu ce înseamnă să-ți fie foame și să trăiești experiența zeului care îți redă viața lăsându-se mâncat de tine. Popoarele primitive trăiesc de obicei la limita foametei, și atunci când ești atât de înfometat, simți, într-un fel, cum pătrunde moartea în tine. Nu mai ai puterea să te târăști, nu mai poți merge, ești prea slăbit. Și dintr-odată, acest enorm flux de energie revine în tine, și ai impresia că un zeu ți-a redat viața. Aș fi putut oferi un cult acestui platou de spaghete, sau mai

degrabă zeului grâului din care erau făcute. Acum pot să-l venerez. El este viața. Este misterul vieții. Și acest lucru m-a făcut să înțeleg vorbele pe care Jung le-a spus cândva: „Freud se înșală. Nu cred că instinctul sexual e cel mai puternic instinct al omului. Cred că foamea este. Foamea este problema numărul unu, sexul vine numai după ce foamea a fost potolită."

Într-a treia zi, împărăteasa – în poveste, pisica e numită acum împărăteasă – poruncește servitorilor săi să-l conducă pe erou într-o sală mare decorată în întregime cu aur. Tot ce se află acolo e din aur curat.

Apoi fiului cel mic i se aduce un veșmânt de aur. Când îl îmbracă, o sută de pisici se așază în jurul lui și încep să cânte cât se poate de frumos. Apoi fiul cel mic e așezat pe un tron din aurul cel mai curat, iar el își spune că nu își dă seama cine domnește în acest palat. Atunci vede o pisică frumoasă tolănită într-un coș de aur. Împărăteasa îl desfată în toate chipurile, până ce, într-o noapte, după banchet, iese din coșul ei la miezul nopții și anunță întregii adunări: ,,De acum înainte eu nu mai sunt stăpâna voastră. Stăpânul vostru va fi acest tânăr." Toate pisicile se înclină în fața lui și îl recunosc drept stăpânul lor. Cu alte cuvinte, fiul cel mic devine împăratul pisicilor.

Întrucât am studiat deja simbolistica importantă a pisicii, să aruncăm acum o privire asupra simbolisticii coșului rotund de aur. Acest coș e o mandală, un simbol al Sinelui, așadar, împărăteasa-pisică reunește în ea Sinele și anima. În cartea sa *Psihologie și alchimie*, Jung relatează vise în care capul unei figuri a animei strălucește ca soarele, ceea ce înseamnă, spune el, că în acest prim stadiu figurile animei și Sinelui sunt contopite, nu se disting între ele[1]. Așadar, dacă ne referim la psihologia masculină, avem aici un simbol care reunește simbolul totalității, Sinele, cu cea mai înaltă expresie a animei. Dintr-un unghi feminin, acest simbol arată că aspectul pisică al femeii, al principiului feminin, este veritabila imagine a totalității. Fecioara Maria nu posedă un asemenea coș, pisica îl posedă. Ea reprezintă

[1] CW 12, par. 107 și urm.

în această poveste totalitatea potențială, și prin aceasta le e superioară tuturor.

Așadar, după o mare sărbătoare, eroul devine domnitorul sau stăpânul împărăției pisicii și, firește, în mod indirect, soțul doamnei pisică. Aceasta este o *coniunctio*; acum, femininul i-a lăsat un loc masculinului. De aici se mai poate vedea că latura obscură sau instinctivă a femininului nu îi este nicidecum ostilă masculinului. Se cuvine să le atragem atenția acelora care aderă la mișcările feministe, că atunci când femininul este eliberat, când aspectul reprezentat de pisică este eliberat, el se unește pașnic și iubitor cu masculinul și nu îi este câtuși de puțin ostil. Deci pisica reprezintă principiul dragostei și ea îl acceptă pe erou sub aspectul lui viril, pe când el, fiind prințul, întruchipează apariția unei forme noi de conștiință masculină care va fi acceptată și adoptată de către feminin. Cu alte cuvinte, marea ostilitate dintre masculin și feminin e depășită.

Jung a spus odată că majoritatea romanelor și filmelor – cu excepția celor moderne – se sfârșesc în mod fericit, asemenea celor mai multe dintre basme, întrucât în viață lucrurile nu se petrec deloc așa. În viața reală, bărbații și femeile sunt perechi conflictuale de contrarii, așa încât uniunea plină de dragoste și pace a masculinului cu femininul reprezintă o împlinire. Este o împlinire a individuației, a conștientizării. Căsătoriile din epocile trecute nu aveau în general nimic de-a face cu dragostea. Erau aranjamente de familie sau de clan, iar înțelegerea și cooperarea dintre soți în ceea ce privea gospodăria, creșterea copiilor etc. excludeau dragostea. Un bărbat și o femeie erau uniți prin căsătorie în acord cu regulile și tabuurile clanului, dar felul în care se descurcau între ei era problema lor. Căsătoria nu era o chestiune de dragoste romantică, ci o înțelegere cumpătată a unuia cu celălalt. De aceea, în multe societăți primitive, bărbații și femeile de abia își vorbesc. Bărbații își văd de treburile lor – de război, de cirezile de vite, de vânătoare –, iar femeile stau acasă, cresc copiii, stau la taclale între ele și se îngrijesc de cămin. Din când în când, bărbatul vine acasă, se odihnește, face un copil și se reîntoarce la treburile lui, dar arareori schimbă o vorbă cu nevasta lui.

Când studiem basmele africane observăm că în multe dintre ele o fată și un băiat se iubesc, însă dragostea lor încalcă legile clanului. E situația complicată din *Romeo și Julieta*: ei nu iubesc potrivit normelor comunității, ci se îndrăgostesc de cineva dintr-un alt clan, ceea ce este interzis. Aceste povești se termină tragic. De exemplu, cei doi se îneacă, și câteodată, în nopțile cu lună plină, fantomele lor se pot vedea plutind deasupra apei. E întotdeauna vorba despre o dragoste nefericită. Sentimentele personale profunde, romantice sunt total descurajate de asemenea povești. E ca și cum tinerii care voiau să trăiască acest gen de dragoste și-ar fi dorit ceva imposibil. E ca și cum li s-ar fi spus: „Sunteți pe cale de a transgresa domeniul zeilor. O dragoste împlinită e apanajul zeilor. Pe pământ trebuie să respectați regulile clanului și să vă înțelegeți cu soțul vostru sau cu soția voastră, oricum ar fi."

Prin urmare, ceea ce noi încercăm să facem azi, când ne dorim o relație bazată pe sentimente între bărbați și femei, este o situație cu totul nouă. În Evul Mediu, dragostea curtenească a fost prima tentativă în acest sens, dar, după cum am văzut, a fost repede descurajată. Am putea spune că ne aventurăm astăzi pe tărâmuri cu desăvârșire noi, tărâmuri ale sentimentului pe care poezia și religia le-au socotit până acum tragice și inaccesibile și unde dragostea nu se termină niciodată cu bine. Este cu adevărat o sarcină nouă pentru ambele sexe. Nu trebuie uitat că Jung a fost primul care a deschis și a promovat această cale, cu mult înaintea mișcărilor feministe și a ideilor de acest fel. După opinia lui, trebuie să încercăm, pentru prima oară în istorie, să construim o relație reală între bărbați și femei, dincolo de atracția oarbă care se produce prin proiecția animusului și a animei. La început, orice atracție este în mod firesc contopită cu aceste proiecții, întrucât nimeni nu își poate asimila anima sau animusul până-ntr-atât încât să le evite. Dar a fi capabil de a rezista și de a depăși acest stadiu, de a-l transforma într-o adevărată relație de dragoste, oricare ar fi ea, este marele mister, anticipat, în povestea noastră, de întâlnirea fiului cel mic cu pisica.

După sfârșitul serbării și după plecarea celorlalți, împărăteasa pisicilor îl ia pe prinț de mână, îl sărută și îl întreabă: „Spune-mi

dragul meu, de ce ai venit aici?" Și el răspunde: „Draga mea pisică, nebănuite sunt căile Domnului. Tatăl meu m-a trimis în căutarea unei pânze de in care să fie atât de fină, încât să poți sufla prin ea și să o poți trece prin urechea acului și ca să o găsesc am venit aici."

Ne-am fi așteptat la un altfel de răspuns sau am fi dorit o *coniunctio* mai bună, dar la acest stadiu, eroul nostru e încă prea masculin, așa încât pentru moment se străduiește să dea întrebării seducătoare a pisicii un răspuns obiectiv. Remarcăm că el e încă foarte atașat de tatăl său, de trecut, și că proiectul, idealul tatălui său, i-a rămas încă viu în minte. Cum am mai spus, fantezia animei ideale după care tânjește tatăl său nu e rea în sine, și prin urmare, într-un sens, nici faptul că el nu a uitat-o și că ar vrea să o ducă la bun sfârșit, dar ceea ce nu vede este că pisica care se află chiar în fața lui ar putea să o împlinească. El nu vede legătura.

În continuare, firul poveștii se îndreaptă acum în altă parte. Cei doi frați ai săi s-au întors acasă. L-au așteptat pe fratele lor până ce s-a încheiat anul, și închipuindu-și că nu mai vine, s-au întors la tatăl lor. Cel mare i-a adus tatălui un câine mic, și tatălui i-a plăcut. Cel mijlociu i-a adus o țesătură de in ce putea trece prin urechea unui ac gros, dar tatăl a întrebat unde e fiul său cel mic. Așadar, împăratul e mulțumit, dar nu pe deplin, căci nu a primit încă ce-și dorea. În mod vădit, ar vrea ceva mai bun pentru că întreabă: „Unde e cel mic?" și unul dintre frați răspunde: „Tată, de când ne-am despărțit, nu l-am mai văzut. Pesemne nu se va mai întoarce." Atunci îl cred mort, îl plâng și sunt copleșiți de tristețe. Aici e o altă aluzie la faptul că tatăl nu e pe de-a-ntregul rău: ține cât de cât la fiul lui, dar e un om slab. Asemenea alcoolicilor, plânge ușor.

În acest timp, fiul cel mic duce un trai liniștit la palat alături de pisică. Într-o bună zi, pisica îl întreabă: „Dragul meu, nu ți-ai dori oare să te întorci acasă? Trebuia să te întâlnești cu frații tăi după un an, și anul a trecut." – „Nu, nu vreau să mă mai întorc acasă. Ce să mai fac acolo? Sunt fericit aici și aici vreau să rămân până la sfârșitul zilelor." Pisica îi răspunde: „Așa nu e bine. Dacă vrei să rămâi aici, trebuie mai întâi să te întorci acasă și să-i duci tatălui tău ceea ce i-ai făgăduit." – „Unde să găsesc o pânză de in atât de

fină?" a întrebat-o el. Pisica i-a spus să nu-și facă griji pentru asta, o va găsi ea. Apoi el o întreabă: „Spune-mi, draga mea pisică, să fie oare adevărat că trei zile petrecute lângă tine sunt cât un an?" – „Ba chiar mai mult", i-a răspuns ea. „Nouă ani au trecut de când ai plecat de acasă." Eroului nostru nu-i vine să creadă. „Cum ar putea un an să fie cât nouă? Și atunci, cum mă voi întoarce la tatăl meu? Nouă ani mi-ar trebui să ajung la el." Cu alte cuvinte, el consideră timpul o distanță, ca și cum i-ar trebui nouă ani să se întoarcă. Dar pisica nu spune decât: „Dă-mi biciul": cu acest bici magic ea strunește carul și problema spațiu-timp e rezolvată.

Aici avem de studiat două teme. Prima e aceea că eroul dorește să rămână în împărăția pisicii și să nu se mai întoarcă acasă niciodată. Ce ar putea însemna psihologic acest lucru? Dacă vă reamintiți începutul poveștii, un împărat și o împărăteasă au o fată care se preschimbă în pisică, iar pisica fuge în pădure. De cealaltă parte, se află un împărat cu cei trei fii ai săi, fiul cel mic o întâlnește pe pisică în pădure, și la sfârșit, rămân amândoi acolo. Aceasta e o nouă împărăție. Nimic nu mai revine la situația dinainte care dispare de parcă n-ar fi fost. Deci împărăția pisicii e noua împărăție, acesta e locul în care vor trăi ei. Ea reprezintă soluția definitivă, orice semnificație ar avea ea. Dar ce înțeles ar fi avut această împărăție dacă eroul ar fi rămas în ea fără a se mai întoarce vreodată acasă?

E o situație ambiguă care ar putea fi interpretată în două feluri. Faptul că palatul se află în pădure ne sugerează că el se află în inconștientul colectiv, și de aceea, dacă ei vor rămâne în el pe vecie, înseamnă că vor dispărea definitiv în inconștientul colectiv. Dar acest lucru nu se aplică aici, întrucât eroul nostru se întoarce acasă, ca și din alte motive. „A se întoarce acasă" are un înțeles profund. În cele mai multe dintre basme, eroul se întoarce acasă, și deseori, pe drumul de întoarcere, trece printr-o nouă serie de încercări dificile. Și în basmul nostru apare o piedică, dar în alte povești, frații sunt geloși și îl atacă pe erou sau îi fură comoara pretinzând că au găsit-o ei. E o temă frecvent întâlnită. Ori la întoarcere, eroul își sărută mama și o uită pe nevastă, sau tot felul de alte întâmplări.

După ce ai coborât în adâncuri trebuie să te întorci și să te reconectezi la realitatea conștientă. Dacă nu o faci, experiența ta va rămâne un fel de vis în afara timpului, va rămâne în inconștient. Noua cunoaștere trebuie adusă în viața conștientă. Spre exemplu, dacă ați citit biografia lui Jung, știți că după ce s-a separat de Freud, a început un experiment cu sine însuși de „confruntare cu inconștientul" care a durat ani și ani. A transcris toate fantasmele avute de-a lungul acestei confruntări în ceea ce a numit *Cartea roșie*[1].

Știa că nu ar fi putut să le publice, și de altfel, *Cartea Roșie* nu a fost publicată până azi.[2] Dar mai târziu, și-a spus: „Acum va trebui să prezint oamenilor descoperirile mele. Trebuie să găsesc forma sub care să le pot transmite celorlalți." A căutat timp îndelungat forma sub care să-și exprime experiențele trăite, vasul capabil să le conțină. L-a găsit în momentul în care a descoperit alchimia. Și-a spus: „Iată forma prin care le pot transmite. Alchimia este o formă obiectivă, istorică și colectivă ce conține mii de texte exemplificatoare. Îmi voi traduce experiențele în limbajul alchimiștilor, întrucât ei au trecut prin aceleași experiențe." Acesta a fost modul în care Jung „a adus acasă" descoperirile făcute, dar până atunci a trecut printr-o lungă agonie, întrucât nu știa cum să le reconecteze la viață. Firește, în ședințele analitice le vorbea pacienților despre experiențele lui, dar nu putea să le publice. Știa foarte bine că dacă le-ar fi prezentat așa cum le-a trăit și cum apar ele în *Cartea Roșie*, ar fi fost luat drept un mistic confuz, drept nebun etc. Îi era clar că nu putea să facă așa ceva. Nu putea expune privirilor unor oameni nepregătiți comorile pe care le găsise în străfundurile psihicului. Pentru a o face, trebuia mai întâi să găsească forma potrivită.

---

[1] *Memories, Dreams, Reflections*, ed. Aniela Jaffé, trad. Richard și Clara Winston, Vintage Books, New York, 1989, capitolul 6. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții (Consemnate și editate de Aniela Jaffé)*, trad. Daniela Ștefănescu, ed. a 4-a, Humanitas, București, 2010 (n. tr.).]

[2] *The Red Book* a fost editată abia în 2009. În limba română, vezi *Cartea Roșie*, trad. Viorica Nișcov, Ed. Trei, București, 2011 (n. tr.).

Să aduci experiențele lăuntrice „acasă", în domeniul conștient, este un lucru foarte greu. Dar de fiecare dată când descoperim ceva prețios înlăuntrul nostru, de fiecare dată când trăim experiența Sinelui, pare să se impună necesitatea de a transmite aceste descoperiri, într-un fel sau altul, colectivității. Nu știu de ce e așa, dar regăsim același lucru în poveștile șamanilor. După ce șamanul și-a încheiat marea călătorie la Steaua Polară sau în lumea subpământeană, el trebuie să se întoarcă la ai săi și să „șamanizeze".

Aceasta înseamnă că el trebuie să dea tribului său ceva din experiența pe care a trăit-o. Există o povestire despre un șaman care era vânător de reni. Nu îi plăcea să fie șaman, se eschiva de câte ori putea și pleca să vâneze reni, era ocupația lui favorită. Dar de fiecare dată când pleca să vâneze, cădea bolnav. În cele din urmă a renunțat și și-a spus: „Trebuie să-mi servesc tribul. Cu experiența pe care o am, trebuie să-i ajut pe oameni. Nu mai pot să duc o viață separată de vânător fericit."

Această necesitate se face simțită și în povestea de față. Fiul cel mic este chemat să schimbe ordinea colectivă existentă și de aceea trebuie să „aducă acasă" experiența lui. Este interesant de observat că pisica e cea care insistă ca el să se întoarcă acasă pentru a-i da tatălui țesătura de in sau, altfel spus, că el nu poate rămâne cu ea într-un mod legitim decât după ce s-a reconectat cu lumea conștientului colectiv din care a ieșit.

Urmează apoi acea discuție amuzantă în care eroul o întreabă pe pisică: „E oare adevărat că trei zile petrecute lângă tine sunt cât un an?", iar ea îi răspunde: „Ba chiar mai mult. Nouă ani au trecut de când ai plecat de acasă." Acesta e un exemplu al relației spațiu-timp în inconștientul colectiv pe care Jung, în cartea sa despre sincronicitate[1], nu a făcut decât să o presupună sau să o menționeze: în straturile cele mai profunde ale inconștientului colectiv,

---

[1] „Synchronicity: An Acausal Connecting Principle", în *The Structure and Dynamics of the Psyche*, CW 8. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete*, vol. 8, capitolul XVIII „Sincronicitatea ca principiu al corelațiilor acauzale", Ed. Trei, București, 2013 (n. tr.).]

spațiul și timpul devin complet relative. Povestea de față ne oferă o frumoasă ilustrare a acestei relativități și pe lângă ea, mii de alte povești ne spun că atunci când te afli pe meleaguri magice, în adâncuri, timpul este distorsionat. Devine mai lung sau mai scurt, dar în general mai lung. În povestea bine cunoscută a lui Rip van Winkle, acesta urcă într-o seară pe munte, întâlnește niște uriași și joacă cu ei popice. La întoarcere, nu-și mai recunoaște satul, casa lui a dispărut și el însuși e un om bătrân, neputincios și cu părul alb. Nimeni nu își mai aduce aminte de el. El crede că a lipsit doar o seară, dar lipsise douăzeci de ani. Sau în alte povești eroul se duce în Rai pentru o zi, dar când se întoarce, nimeni nu îl mai recunoaște, satul lui nu mai există, iar când i se spune: „Se pare că acum trei sute de ani locuia aici un om care a dispărut", el se preface în pulbere și cenușă. Se dezintegrează subit. Raiul e, așadar, în afara timpului. În Irlanda, toate acestea se petrec pe colina zânelor. Cineva se duce pe colină câteva ore, după socoteala lui, sau la o serbare nocturnă; când se întoarce, totul a dispărut și s-au scurs câteva secole.

Această relativitate spațiu/timp explică de ce timpul ceasului nostru obișnuit nu e valabil în profunzimile arhetipale. Precum și faptul că avem uneori vise telepatice atunci când coborâm mai profund în inconștient: visăm despre ceea ce va fi, sau despre ceea ce a fost demult, sau visăm lucruri care se petrec chiar în acel moment, dar la o mare distanță. Basmele vorbesc deseori despre atare fenomene parapsihologice. Așadar, putem spune că în împărăția pisicii, eroul nostru nu a coborât la un nivel animal, în înțelesul curent al acestui cuvânt, ci se află pe un tărâm supranatural și arhetipal al psihicului care este în relație cu instinctul, și care are, în același timp, un aspect spiritual real.

Pisica ia apoi biciul, îl învârtește în trei direcții și atunci apare un „car de fulgere" – cuvânt care în germană sună amuzant, un *Blitzwagen*. Mai târziu, când pocnește iar din bici, carul e numit *Feuerwagen*, car de foc. Deci ei se suie în car, și ajung într-o clipă la palatul tatălui. Nu în nouă ani.

Să studiem acum tema carului de fulgere sau de foc al pisicii. În mitologia greacă, zeul soare Helios are un car de foc. Phaeton i-l fură și se prăbușește cu el, fiindcă un astfel de car e rezervat zeilor.

În mitologia germanică, fulgerele și tunetele se produc numai atunci când Donar sau Thor pornesc să străbată cerul în carul lor tras de doi țapi. În toate mitologiile, carele de fulgere, de foc, carele solare sau de acest fel sunt conduse de zei. În India, în procesiunile religioase, zeii sunt deseori purtați pe car prin orașe, și deci carul este, în mod simbolic, vehiculul care îl poartă pe zeu.

În *Mysterium coniunctionis*, Jung citează în acest sens un foarte frumos comentariu extras dintr-un text alchimic: „Ia un șarpe și pune-l pe un car cu patru roți și împinge-l rotindu-l în pământ până când e înghițit în profunzimile mării... Și carul cu roțile sale va rămâne acolo până când din șarpe vor ieși atâtea fumuri încât întreaga suprafață... va seca."[1]

Elementul important al carului sunt cele patru roți. Carul cu patru roți în jur este o mandala, și poate fi comparat cu cel din viziunea lui Iezechiel. Carul simbolizează întreaga structură a conștiinței, întrucât e un obiect făcut de mâna omului; nu are mult de-a face cu instinctul. Ca și structura conștiinței, carul îi servește pe zei. Zeii sunt incarnați sau actualizați de vehiculul conștiinței ego-ului. Ei nu ar putea mișca un deget dacă nu ar fi purtați de conștiința omenească. Acesta este rostul profund al procesiunilor în care zeii sunt purtați pe car, prin mulțime; le amintește oamenilor că în templu zeul e oarecum exilat și nu poate face nimic dacă e uitat acolo. Oamenii trebuie să-l poarte pe zeu în conștiința lor. E motivul pentru care și astăzi, în India, oamenii se aruncă sub carul zeului. Acest gest inconștient pare să spună: „Îmi sacrific viața pentru a servi o conștiință care îi slăvește pe zei" sau altfel spus: „Trebuie să renunț la egoul meu. Mă sacrific pe mine însumi pentru ca zeii să poată acționa, pentru ca ei să continue să trăiască."

---

[1] CW 14, par 260. [În limba română, vezi C.G. Jung, *Opere complete*, vol. 14/1, par. 260 (n. tr.).]

Această credință există în multe religii. Oamenii știu că zeul în care nu mai crede nimeni, de care nimeni nu mai ține cont, e un zeu mort. Un zeu căruia nimeni nu i se mai roagă, la care nimeni nu se mai gândește, e un zeu inexistent. Spre exemplu, egiptenii duceau în mod regulat statuile zeilor lor la Nil, le spălau, le ungeau cu cremă, apoi le duceau înapoi în templu. Era felul lor de a spune: „Dacă nu am face asta, dacă nu i-am reînnoi pe zei prin devotamentul nostru, ei ar rămâne uitați într-un ungher din templu și ar putrezi acolo. Nu ar mai însemna nimic." Zeii au nevoie de conștiința noastră. De aceea este atât de important să fim conștienți de existența arhetipurilor: dacă nu suntem conștienți de viața lor autonomă în psihic, ele par să nu existe și, în acest caz, pot deveni chiar distructive. Aceasta e rațiunea pentru care, într-o societate în care arhetipurile nu mai sunt recunoscute în niciun fel, în care ele nu mai au credibilitate și nu li se mai acordă nicio atenție conștientă, apar surogate, idei politice morbide, „isme" de tot felul sau droguri. Toate puterile distructive năvălesc peste oameni, pentru că fără oameni, zeii nu se pot mișca. Dacă nu îi purtăm, sunt paralizați.

Întorcându-ne acum de foarte departe la pisica noastră, putem spune că dacă ea e capabilă să producă fulgere și dintr-o pocnitură de bici să facă să răsară un car de foc, ea se revelează a fi o ființă divină și nu doar o pisică. Ea este o zeiță și este umbra Fecioarei Maria, nu este o femeie. Și acum putem vedea mai bine ce reprezintă nestematele cu aspect de carne. Eroul nostru voia să consume carne, dar în loc de carne, găsește nestemate, simboluri ale eternului și ale divinului. Așadar, el va trebui să devină conștient de aspectul divin al cărnii.

Nu e suficient ca un creștin care până acum disprețuia carnea, să-și spună: „De acum înainte mă voi dezbăra de prejudecățile mele sexuale; vreau relații sexuale și vreau să mă bucur de ele." Acest gen de a gândi reduce sexualitatea la un consum de carne. Dacă un bărbat gândește astfel, el nu a depășit nici cu un milimetru vechea prejudecată, e încă prizonierul ei. Nu a făcut decât să-i adauge dimensiunea pretinsului păcat. Nimic nu s-a schimbat. Trebuie ca el să devină conștient de faptul că această carne

reprezintă o formă de divin, că este o revelație divină, că sexualitatea înseamnă ceva de ordin divin.

Acesta e unul din subiectele asupra cărora Jung și Freud nu au căzut de acord. Jung accepta total faptul că sexualitatea trebuie să fie eliberată și trăită și nu reprimată în numele unei virtuți ipocrite, dar susținea ideea că sexualitatea este o experiență religioasă, așa cum e practicată în Tantra. Dacă trăiți sexualitatea spunându-vă: „E bună pentru hormonii mei și mă face să mă simt fizic mai bine", pierdeți esențialul. În acest caz, nu faceți decât să consumați carne moartă, carne putrezită. Răscumpărarea femininului nu înseamnă răscumpărarea cărnii, ci recunoașterea divinității cărnii, a aspectului divin, arhetipal al cărnii, iar implicațiile acestui aspect sunt dificil și complicat de explicat în limbaj curent.

Interpretând o poveste ca aceasta ne dăm seama cât de important este să o amplificăm în detaliu. V-ați putea spune cu ușurință: „Povestea pisicii este pur și simplu povestea integrării laturii obscure a femininului și tinde să compenseze prejudecata creștină colectivă contra femininului și nevoilor trupești." Spunând acest lucru, nu vă înșelați de tot, dar acesta nu este decât un adevăr aproximativ. Omiteți punctul esențial al poveștii, pe care nu îl puteți atinge decât dacă intrați în fiecare detaliu – de ce e carnea transformată în nestemate, de ce are pisica un car pe care doar zeii îl folosesc etc. Veți putea ajunge la trama reală care se află în fundalul acestui basm doar studiind aceste detalii cu multă atenție și amplificându-le. Fără ele, nu veți avea decât o vedere de ansamblu intuitivă, un fel de schemă a ceea ce deja știați – și anume faptul că religia creștină are o atitudine greșită față de feminin și față de instinctele fizice. Ar fi o concluzie banală. Nu aveți nevoie de un basm ca să descoperiți acest lucru, e ceva bine cunoscut. Dar acest basm ne oferă detalii minunate care ne îngăduie să avem asupra lor o viziune mult mai profundă.

Dezvrăjire: tăierea capului și cozii pisicii (Din Pisica albă *de Madame d'Aulnoy, Edinburgh, 1847)*

7

ÎNTOARCEREA

Pe drumul spre palatul împăratului, pisica îi spune: „Ia cu tine această nucă, dar să nu o spargi decât în momentul în care tatăl tău îți va cere inul." Când îl văd pe eroul nostru coborând din cer în carul său de foc, tatăl și frații săi sunt mai întâi speriați. Apoi tatăl îl întreabă: „Fiule, mi-ai adus ce ți-am cerut? Mi-ai adus pânza de in?" – „Da tată", i-a răspuns el și, spunând asta, sparge nuca. Găsește în ea un bob de porumb, iar în bobul de porumb, un grăunte de grâu, și atunci se înfurie și se gândește că pisica și-a bătut joc de el. Strigă: „S-o ia dracu' pe mâța asta!", dar se simte deodată zgâriat de gheare invizibile și vede cum sângele îi picură pe mâini. Zdrobește bobul de grâu, însă în el se află o sământă de buruiană. Îl sparge și pe ăsta și găsește, în fine, sute de metri de in fin pe care i le dă tatălui său.

Deci pisica îi dă ceea ce trebuie să-i aducă tatălui, dar o face într-un fel cât se poate de ciudat. Mai întâi e nuca, apoi bobul de porumb, apoi bobul de grâu, și în cele din urmă, sământa de buruiană din care iese la iveală inul. Patru forme diferite și apoi inul, ca o chintesență. Să amplificăm mai întâi simbolul nucii și să vedem ce înțeles general ar putea avea.

Nucile apar în mod frecvent în scrierile mitologice. Caracteristica lor e coaja dură și necomestibilă și dacă nu știi cum să o spargi

rămâi nemâncat, dar miezul ei e bogat în vitamine și grăsimi cât se poate de hrănitoare. Nuca face parte din fructele care pot fi păstrate timp îndelungat. Putem să culegem nucile toamna și să mâncăm din ele toată iarna. Este unul dintre cele mai vechi alimente ale omenirii. În Evul Mediu, nuca era considerată simbolul lui Christos și al învățăturilor sale, pentru că în exterior e tare și greu de deschis, dar când pătrunzi în interior, miezul e dulce și hrănitor. Așa o interpretau părinții bisericii din Evul Mediu. Aceeași idee arhetipală se aplică la tot ceea ce, privit din exterior, pare impenetrabil, dar care ascunde în interior o valoare pozitivă.

Porumbul este produsul pământului mamă și este asociat cu fertilitatea. Pentru că are culoarea soarelui, porumbul ilustrează simbolic o uniune a contrariilor: are o calitate solară, dar crește din pământ, și precum grâul, aparține Marii Mame. În mitologia indiană a Americii de Nord, porumbul joacă în mare măsură același rol ca și grâul, care în mitologia greacă îi aparținea lui Demeter. În tradițiile indienilor din America nu am întâlnit însă însușirea atribuită grâului în cultura noastră, și anume asocierea lui cu moartea și renașterea.

Și în Biblie se spune: „Dacă grăuntele de grâu căzut pe pământ nu moare..." etc.[1] Aceasta face aluzie la misterele din Eleusis: se credea că morții se reîntorc în sânul pământului mamă pentru a renaște, precum boabele de grâu semănate. Grecii păstrau în casă vase cu miere în care erau puse boabe de grâu. Aceste vase reprezentau un fel de simetrie față de lumea celor vii, întrucât erau simbolurile lumii subpământene și ai morților din ea. Grecii descopereau aceste vase în cursul unei sărbători de genul Fastnacht-ului elvețian, având credința că, în acest fel, deschid accesul spre lumea inferioară, și atunci, timp de trei zile, spiritele celor morți puteau să circule liber printre cei vii. Apoi, casele erau purificate cu ramuri sacre, morților li se spunea: „Întoarceți-vă în lumea voastră", iar vasele erau din nou acoperite.

---

[1] *Ioan*, 12:24: „Adevărat, adevărat zic vouă că, dacă grăuntele de grâu, când cade în pământ, nu va muri, rămâne singur; iar dacă va muri, aduce multă roadă."

Așadar, vasele cu boabe de grâu reprezentau cu adevărat lumea subterană în care morții se odihnesc la sânul mamei lor. Erau simbolul ei concret. Iar morții mai erau numiți *Demetrioi*, poporul lui Demeter, sau cei ce îi aparțin lui Demeter. Aspectul spiritual al grâului este mult mai dezvoltat decât cel al porumbului, dar grâul și porumbul au aceleași caracteristici esențiale: aparțin Marii Mame, sunt alimentele de bază ale omului, reprezintă fertilitatea pământului și viața oamenilor. Însă grâul are în plus acest înțeles transcendent al resurecției.

Fiul cel mic credea că pisica l-a mințit, însă vom studia acest detaliu mai târziu. Când sparge bobul de grâu, găsește în el o sămânță de buruiană, adică ceva fără niciun folos. Nu am găsit nici o amplificare cu privire la buruieni, dar furia eroului nostru mă face să presupun că e simbolul unui lucru fără nicio valoare, ceva de care vrem să scăpăm cu orice preț, o adevărată pacoste. Însă când o deschide, găsește ceea ce și-a dorit, inul pe care trebuia să i-l aducă tatălui său.

Ce vor să însemne toate astea? Pare ceva complet absurd. De ce îi dă pisica o asemenea înșiruire de simboluri: nucă, porumb, grâu, buruiană și în ultimă instanță, comoara chintesenței?

Nuca poate fi într-un fel asociată cu Sinele, cu un aspect al Sinelui sau cu un aspect al totalității inconștientului; în limba germană și engleză, a sparge o nucă înseamnă a găsi soluția unei probleme. „O nucă greu de spart" înseamnă o problemă dificilă, greu de gestionat și de soluționat, o problemă care trebuie într-un fel despicată pentru a o pătrunde. Orice conținător, tot ceea ce conține ceva, are o conotație feminină. Conținătorul e coaja de nucă, dar în ansamblul ei nuca nu e doar feminină. Este un simbol al totalității, un conținător feminin cu un conținut hrănitor. Urmează apoi porumbul, aliment de bază născut din pământul mamă, legat de tot ce am spus despre hrană și semnificația ei divină. Apoi grâul, și el aliment de bază, dar care are în plus o conotație spirituală și transcendentă, iar apoi, ceva fără folos – al patrulea e întotdeauna ceva ce pare să nu servească la nimic, și așa și trebuie să fie – și în cele din urmă, chintesența, obiectul căutării.

Cred că aceste patru aspecte sunt comparabile etapelor procesului de individuație care conduc la funcția transcendentă. Când ne aplecăm prima oară asupra inconștientului, acesta ni se pare impenetrabil, un fel de nucă greu de spart. Nu-l putem pătrunde, nu pricepem tâlcul viselor; trebuie să-l despicăm pentru a ne tălmăci visele, și ne vom simți respinși până în momentul în care vom reuși să-l străpungem și să descoperim că există în el un mesaj, ceva care ne hrănește. Constatăm deseori acest lucru în analiză. Persoanele care au trecut printr-o lungă depresie sau prin alte probleme dificile și care au întreprins înainte un alt gen de analiză sau nu au fost niciodată în analiză, sunt derutate la început de metodele noastre jungiene. Noi le întrebăm: „Ce vise aveți?" și apoi începem să spargem nucile în care sunt închise simbolurile viselor lor; ele se miră că visele ar putea avea ceva de-a face cu depresia sau cu problemele lor conjugale, până când descoperă ele însele că inconștientul conține cu adevărat un mesaj aducător de viață: din acel moment încep să înțeleagă că inconștientul îi poate ajuta. Spre exemplu, după ședința de analiză pleacă într-o stare mai bună: au venit deprimate și nu au priceput încă mare lucru, dar acum se simt mai bine și și-au recăpătat speranța. Au intrat în contact cu aspectul hrănitor al inconștientului, simbolizat de nucă și de porumb, și acest contact le-a revitalizat și le-a dat încredere. Grâul reprezintă stadiul următor.

Aspectul său transcendent de reînviere, aspectul spiritual și transformant al grâului ar corespunde simbolic stadiului în care oamenii încep să realizeze că în inconștient există o spiritualitate numinoasă și că visele nu se ocupă doar de problemele conjugale, profesionale sau sexuale.

Și apoi, în mod neașteptat, apare grăunța de buruiană. Este o enantiodromie. La început, există un progres de la un element la altul, apoi apare deodată ceva fără nicio valoare. Buruiana e pusă în același rang cu celelalte grăunțe, ca și cum ar urma să apară ceva și mai prețios, dar în fond ea nu are nicio valoare. Însă, după sentimentul meu, ea ar trebui să aibă una, tocmai prin faptul că nu folosește la nimic. Dacă ne punem în locul țăranilor români, această iarbă nu e bună la nimic, dar tocmai această netrebuință

o face să fie prețioasă. În ce caz s-ar putea dovedi inutilitatea inconștientului valoroasă?

Am văzut că la început inconștientul e greu de pătruns, e greu de ajuns în miezul lui; apoi, te hrănește, iar mai târziu poți să profiți de luminile lui spirituale care îți produc o anumită reînviere spirituală. Și în cele din urmă, ajungi la experiența inutilității inconștientului. Aceasta ar însemna că la acest stadiu trebuie să renunți la ideea de a te servi de inconștient în folosul ego-ului tău. Este vorba de sacrificiul relației cu inconștientul pentru a trage un profit. Acest stadiu apare destul de târziu într-o analiză, fiindcă firește, fiecare analizând învață mai întâi să intre în relație cu inconștientul pentru a putea să profite de luminile lui pentru a-și vindeca nevroza, a primi indicații cu privire la problemele lui și așa mai departe. Dar după un lung contact cu inconștientul, vine ziua în care trebuie să renunți la toate astea și să nu mai tratezi inconștientul ca pe o mamă care îți spune la fiecare pas ce să faci. Dacă vei continua să te gândești: „Nu pot să mă decid, mă voi adresa inconștientului", vei primi răspunsuri cât se poate de ambigue și atunci îți vei spune că inconștientul te-a trădat sau că te-a decepționat.

Jung atrăgea atenția persoanelor care fuseseră în analiză mai mult de zece sau cincisprezece ani, să nu persevereze în această direcție, întrucât visele vor deveni tot mai dificile și mai complicate. De pildă, unii dintre vechii mei colegi mă vizitează din când în când și sunt încântată să-i revăd, dar în același timp îmi displace, pentru că îmi aduc niște vise extrem de întortocheate (firește, pe celelalte și le-au interpretat singuri). Ei bănuiesc oarecum ce vor ele să spună, dar visele lor sunt atât de anevoios de interpretat în detaliu, încât dacă nu aș avea la îndemână această explicație plauzibilă: „După ce le-ați analizat atâția ani, visele devin atât de complexe, încât analiza nu mai e de mare ajutor", nu m-aș descurca. Cred că această dificultate se datorează în parte faptului că inconștientul ar vrea să „înțarce" pacientul din atitudinea copil-mamă sau copil-părinți pe care o are față de visele sale, așteptându-le mereu acordul. Visele devin în acest caz niște criptograme. Dar când ajungeți să pătrundeți tâlcul acestor vise aparent inutile, descoperiți că ele

au mai puțin de-a face cu lumina lăuntrică decât cu simplul fapt de a exista; ele nu îi mai învață pe oameni nici cunoașterea interioară, nici cum să realizeze ceva, ci îi învață pur și simplu să trăiască.

Cea mai bună paralelă sau ilustrare a acestei teme pe care o cunosc se află în budismul zen, în faimoasa serie a celor zece stampe ale „Îmblânzirii taurului". Ultima stampă este cea a stării de *satori*: îl vedem pe bătrân cu un bol în mână cerșind în piață, iar comentariul spune: „l-a uitat pe zei, a uitat de iluminare, a uitat de tot, dar cireșii înfloresc în fața lui.»[1] Ceea ce înseamnă că a redevenit inconștient. Un maestru Zen a spus cândva: „După o iluminare, poți la fel de bine să intri într-un han și să te îmbeți, să umbli ca un vagabond și să duci un trai obișnuit, să uiți iarăși totul." Dar, firește, uitarea aceasta nu înseamnă o regresie. Nu este o întoarcere la inconștiența dinainte. Ai ajuns la un nivel mai ridicat. E un pas către inutilitatea taoistă, către „a te mulțumi doar să exiști". Atunci întregul aspect intelectual al analizei, căutarea neîncetată a instrucțiunilor și luminilor inconștientului dispar în mare măsură. Acesta ar fi țelul cel mai înalt, așa încât cred că această inutilitate a inconștientului e perfect justificată, întrucât corespunde unei împliniri la un nivel superior.

După ce mezinul i-a dat pânza de in, împăratul spune că acela dintre fiii săi care își va găsi cea mai frumoasă soție va fi moștenitorul tronului. Fiii lui acceptă, iar fiul cel mic se suie în carul de foc și se reîntoarce cu pisica lui la palat.

Să ne întoarcem acum la detaliul pe care mai devreme l-am lăsat deoparte, și anume la momentul în care eroul nostru e cuprins de furie la spargerea nucii. Găsește în nucă un bob de porumb și strigă: „Mâța asta blestemată și-a bătut joc de mine." Atunci se simte zgâriat de gheare invizibile și descoperă deodată că îi sângerează mâna. Pisica este așadar prezentă, cu toate că e invizibilă. Este alături de el, dar sub o formă invizibilă, ceea ce dovedește,

---

[1] J. Marvin Spiegelman, Mikusen Miyuki, *Buddhism and Jungian Psychology*. Falcon Press, Phoenix, 1985, p. 113; Marie-Louise von Franz, *An Introduction to the Symbolism and the Psychology*, Inner City Books, Toronto, 1980, p. 161.

precum carul de foc, natura ei divină. Ea posedă omniprezența invizibilă a unui factor divin. Nu este o pisică obișnuită, toate atributele ei subliniază acest lucru. Bastet ar putea face asta, o zeiță ar putea face asta, dar nu o pisică obișnuită.

Când ajung înapoi acasă, pisica îl întreabă: „Ei bine, spune-mi, cum a fost?" El îi povestește totul de-a fir a păr și îi spune că acum va trebui să-și găsească o mireasă, căci coroana va reveni aceluia dintre frați care va aduce nevasta cea mai frumoasă. Pisica ascultă cu atenție, dar nu scoate un cuvânt. Ei mai petrec o vreme împreună, până când într-o zi pisica îl întreabă: „Nu ai vrea să te întorci acasă?" – „Nu, nu vreau să mă întorc, nu am ce să caut acolo", răspunde el. Încet, încet, prinseseră drag unul de altul. Într-o zi eroul o întreabă pe pisică: „Cum se face că ești pisică?" „Nu mă întreba acum. Întreabă-mă altă dată. Urăsc această lume. Hai să ne întoarcem împreună la tatăl tău." Ea a luat din nou biciul, l-a pocnit în trei direcții, carul de foc a apărut și au plecat amândoi din nou la împărat.

Încă o dată, pisica e cea care face să avanseze lucrurile. Eroul e cât se poate de mulțumit de situație așa cum e ea, dar pisica nu, fiindcă, așa cum ne putem da seama din răspunsul ei, condiția ei de pisică o face nefericită. Forma ei animală o face cu adevărat să sufere și acum o arată. Înainte părea foarte veselă și satisfăcută de viața ei, însă acum mărturisește că nu-i place să trăiască în această lume. Faptul că în poveste se spune pentru prima oară: „Au început să prindă dragoste unul de altul" ne face să înțelegem de unde vine nemulțumirea ei. Înainte, pisica trăia în pădure unde părea să se simtă foarte bine. Apoi îl acceptă pe erou, îl face să devină împăratul ei, își duc traiul împreună și deodată se simte nefericită. Între ei se dezvoltă un sentiment personal, un atașament omenesc, se creează o relație omenească, ceea ce constituie o problemă pentru pisică. Înainte ea nu știa că ar putea exista așa ceva, sau în orice caz nu îi ducea lipsa, dar îndrăgostindu-se de erou și el de ea, începe să-și dorească să redevină umană.

Divinul tinde spre întrupare, impulsul spre incarnare este inerent divinului. Dacă anima unui bărbat este încă proiectată pe o căprioară,

o pisică sau un alt animal, ea are calități magice, dar e lipsită de calități omenești. Un bărbat a cărui anima este o pisică divină, o ursoaică sau o căprioară este îndrăgostit de o fantasmă, e victima unei fascinații, întrucât aceste animale sunt cu adevărat fascinante. Divinul e numinos, și numinosul e întotdeauna fascinant. Ar însemna că eroul nostru e copleșit, e fermecat de feminin, dar nu are o relație omenească cu el. El este, într-un fel, prea fascinat și prea captivat de feminin pentru a putea stabili cu el o relație adevărată. Adoră femeia și aleargă după ea; o urmărește ca pe o căprioară, ca pe o pradă, dar nu știe încă ce este ea ca ființă umană. Acum, și pe bună dreptate, figura arhetipală aspiră să devină mai puțin divină și mai mult umană; pisica vrea să capete o formă omenească pentru a putea stabili relații omenești.

Apoi fiul cel mic și pisica se întorc, pentru a doua oară, la împărat. Când ajung în fața lui, împăratul își întreabă fiul: „Nu ai nevastă? Nu te-ai însurat? Unde e soția ta?" și fiul cel mic i-o arată pe pisică în coșul ei de aur: „Iat-o!" Împăratul începe să strige: „Pentru Dumnezeu, ce să faci cu o pisică? Nici măcar nu poți să vorbești cu ea." Atunci pisica sare din coș, se dă peste cap și se preschimbă din nou în fata frumoasă care fusese, „atât de frumoasă încât la soare te puteai uita, dar la dânsa, ba".

Expresia pare să fie un stereotip propriu basmelor pentru a descrie o frumusețe supranaturală. E un mod minunat de a desemna numinosul: nu poți decât să închizi ochii în fața lui, nu îl poți privi, e prea strălucitor. Așadar, chiar și acum când și-a recăpătat înfățișarea omenească, pisica este la fel de frumoasă ca altădată, de o frumusețe divină, copleșitoare. Fiindcă remarca împăratului o rănește, ea se dă peste cap și redevine o făptură umană, cel puțin pentru moment.

După cum am mai spus, împăratul întruchipează atitudinea creștină convențională a conștientului colectiv care are o atitudine disprețuitoare față de animale și de aceea nu vede în ea decât o pisică. Între erou – respectiv noua atitudine a conștientului colectiv – care trăiește experiența divinității propriei sale laturi animale, a misterioasei spiritualități divine a instinctului animal și bătrânul

împărat care nu recunoaște divinitatea instinctului se naște un conflict. El reprezintă vechea mentalitate și vechile ei prejudecăți: „Nu e decât o pisică. Ce să vorbești cu o pisică."

În Italia, spre exemplu, dacă îi certi pe cei care sunt pe cale să chinuiască un animal, să-și bată măgarul sau să dea cu piciorul într-o pisică, ei îți răspund adesea: „Non è cristiano", el nu e creștin. Aici se vede adevăratul dispreț pentru animale inoculat de anumite învățături creștine. Disprețul creștin își are începutul în vremurile antice la epoca în care animalele erau divinizate, iar aceste practici se cereau contestate. Zeii păgâni trebuiau smulși de pe piedestalul lor. Nu ura față de animal i-a determinat pe părinții bisericii să vorbească cu atât dispreț despre ele, ci faptul că au fost martorii cultului consacrat animalelor, cult ce trebuia discreditat. Ca urmare, animalul a început să fie desconsiderat. Era o reacție ascetică și spirituală împotriva unei vieți prea inconștiente, prea indulgente a lumii păgâne târzii care își pierduse spiritualitatea și începuse să decadă. S-a produs, așadar, într-un mod compensatoriu, o accentuare a spiritualității care a rănit lumea instinctuală și animală.

Nefiind capabil să perceapă divinitatea pisicii, împăratul își exprimă în prezent tot disprețul, ceea ce pe ea o înfurie și o împinge să se transforme. El o provoacă pentru ca ea să-și arate puterea. Am putea spune așadar că această remarcă disprețuitoare nu e complet negativă, întrucât o face pe pisică să-și scoată la iveală cealaltă față a ei. Insultând-o, disprețuind-o, împăratul o obligă să reacționeze. „Îți arăt eu cine sunt!", își spune ea, și atunci se dă peste cap și se arată așa cum e. Ceea ce dovedește că mișcarea creștină împotriva animalelor avea un oarecare sens: a creat o tensiune care putea să conducă la un nivel mai înalt de umanizare. Tumba ei reprezintă o răsturnare completă a punctului de vedere inițial. Capul în jos, picioarele în sus și iar înapoi.

Am cunoscut cazul unui tânăr ce suferea de o nevroză compulsivă. Era fiul unui teolog, și avusese o educație religioasă foarte represivă și negativă. Avea tot soiul de obsesii și simptome nevrotice și era insomniac. Când nu putea să adoarmă executa următorul ritual:

se băga în pat, spunea rugăciunea, stingea lumina, apoi făcea o tumbă într-un sens, și pe urmă alta, în celălalt sens. Nu reușea să adoarmă fără acest ritual. Într-o carte dedicată lui C.A. Maier, Dr. Sonia Marjasch prezintă într-un articol[1] o mulțime de amplificări despre aceste tumbe care ne fac să înțelegem că tumba reprezintă în esență o răsturnare cu capul în jos. Compulsia îi arăta acestui tânăr că, de fapt, trebuie să abdice de la punctul lui de vedere actual, să-l răstoarne complet, apoi să-l inverseze din nou, și astfel va fi vindecat.

Deși sub forma ei concretă este negativă și distructivă, orice manifestare compulsivă conține în ea un mesaj simbolic. Dacă cineva se simte împins să se spele cu nervozitate pe mâini tot timpul înseamnă că, în realitate, el ar trebui să-și curețe felul său de a acționa, dar la nivel psihologic, și nu spălându-și mâinile de zeci de ori pe zi până i se cojește pielea. Tumba tânărului de mai sus este un ritual absolut stupid și morbid, însă ea exprimă ce ar trebui el să facă în plan psihologic. Trebuie să-și schimbe de două ori punctul de vedere pentru a fi în stare să trăiască normal. Ar trebui, de exemplu, să meargă la început în sens contrar educației creștine stricte a părinților săi, apoi să o reia la nivelul său personal regăsind același punct de vedere, dar într-un mod diferit. Atunci se va însănătoși. Când întâlnim asemenea simptome compulsive, trebuie să ne întrebăm întotdeauna ce vor să spună ele în mod concret. În cazul acestui tânăr, indicau exact ce trebuia făcut.

În basme, saltul peste cap reprezintă în mod frecvent un mijloc de transformare. Tumba este și un ritual de renaștere, ca de pildă, în funeraliile egiptene. În picturile mormintelor faraonilor sunt reprezentați pitici care execută tot felul de mișcări, dar mai ales tumbe. Se credea că renașterea era un fel de salt peste cap. Cobori, și apoi urci din nou sub o nouă formă. Această credință ar putea fi deopotrivă legată de faptul că, după cum știm, înainte de a se naște, copilul se întoarce în burta mamei pentru a ieși cu capul înainte. Tumba poate așadar să indice procesul nașterii, și poate

[1] „Eine Freundesgabe", în *Der Purzelbaum Spectrum Psychologiae,* Rascher Verlag, Zürich, 1965, pp. 91–96.

acest înțeles simbolic e ceea ce i-a condus pe egipteni să înșire pe drumul urmat de procesiunea funerară pitici care făceau tumbe – probabil prizonieri pigmei – care, după cum spun textele, îl ajutau pe faraon să renască.

Pisica execută, așadar, acest ritual de renaștere sau de transformare și apare sub înfățișarea unei fete extrem de frumoase; fiul cel mic se duce să o sărute. La vederea ei, tatăl și ceilalți frați rămân încremeniți. Împăratul e foarte mulțumit de ceea ce vede și îi spune fiului cel mic: „Cu adevărat nevasta ta e cea mai frumoasă și a ta va fi împărăția!" Dar fata-pisică nu poate să mai stea sub forma asta, și pe când fiul cel mic îi spune tatălui: „Nu tată, am deja o împărăție și o coroană, lasă împărăția ta fratelui cel mare", ea se dă peste cap, își reia înfățișarea de pisică și se așază în coșul ei. Împăratul îi dă atunci coroana fiului cel mare.

Eroul nostru se întoarce iar cu pisica lui acasă. Dar pe drum, îi reproșează că s-a transformat din nou în pisică și nu a rămas frumusețea de fată pe care o văzuse. Și acum să vedem de ce nu a putut pisica să rămână definitiv preschimbată într-o fată frumoasă. Ea trebuia să se întoarcă la forma ei de pisică pentru că fiul cel mic nu a făcut încă nimic pentru transformarea ei. Împăratul a provocat-o să se transforme, și de ciudă, a făcut-o, dar eroul nu a întreprins nimic pentru a o elibera de soarta ei. Dimpotrivă, vrea să se întoarcă cu ea în împărăția pisicilor. Am putea spune că el suferă de inerție. Îi reproșează că nu a rămas prințesa încântătoare pe care o văzuse, dar până acum, nu a făcut niciun gest să o ajute în acest sens; or, pentru a se preschimba de tot, ea ar avea nevoie de ajutorul lui. Dar cum fiul cel mic e deja destul de chinuit, se mulțumește pentru moment să-i spună: „Îți voi explica mai târziu de ce trebuie să rămân pisică. Pe capul meu apasă un blestem." Și apoi și-au văzut mai departe de viața lor ca înainte.

Într-o zi, când fiul cel mic era plecat la vânătoare, pisica ascute trei iatagane. La întoarcerea lui, ea pretinde că e bolnavă. Și apoi, dacă vă mai amintiți, îl roagă să-i taie coada, apoi capul, și numai după aceea se preface definitiv în femeie. Putem observa că pisica înaintează pas cu pas. Nu îi vorbește despre felul în care ar putea

fi salvată atunci când se întorc acasă, ci o face doar după ce mai petrec o vreme împreună. Apoi pregătește cu grijă iataganele și pretinde că e bolnavă pentru a-l împinge să se ocupe de ea. Și numai atunci îi cere să-i taie coada și capul.

De ce oare își ia pisica atâtea măsuri de precauție? Trebuie să ne imaginăm situația eroului și să nu uităm că pisica este, într-un fel, o psiholoagă care trebuie să îl pregătească psihologic. El nu e capabil nici să ascută săbiile. Pisica trebuie să aranjeze lucrurile, pentru că el nu o va face. Dacă ea i-ar fi cerut în mod direct să-i taie coada, el ar fi refuzat, iar să-i taie capul, cu atât mai puțin ar fi făcut-o. El o iubește prea mult sub forma ei de pisică, și de aceea, ea trebuie să-l pregătească, să ascută armele și apoi să-l facă să sufere prin boala ei, până în momentul în care simte că e suficient de disperat încât să facă ce vrea ea. Vedem așadar cât de superioară îi este ea eroului. Dar nu vom putea înțelege de ce această pregătire trebuie să fie atât de lungă decât după ce vom vedea ce semnificație au tăiatul capului și al cozii.

Pisica pretinde deci că e bolnavă, și el o întreabă: „Draga mea, ce-i cu tine?" Ea răspunde: „Sunt foarte bolnavă. Dacă mă iubești și vrei să faci ceva pentru mine, taie-mi coada. E prea groasă și prea grea. Nu mai pot să o târăsc după mine." Fiul cel mic începe să se tânguie: „Nu vreau să mori, aș prefera să mor eu în locul tău. Am o alifie cu care te pot vindeca." Dar cum ea insistă să i se taie coada, în cele din urmă el o face, și atunci ce se întâmplă? Ea se preface în femeie, dar numai pe jumătate, până la șold, în partea de sus rămâne pisică. El se va împotrivi în același fel când pisica îi va cere să îi taie capul. Dar să vedem mai întâi care e simbolismul cozii.

Câinii, dar mai ales pisicile își exprimă stările cu ajutorul cozii. Cea mai mare parte dintre animale au două fețe, una în față, capul, și cealaltă în spate, coada. Konrad Lorenz a scris mult despre această „față din spate" prin care animalele își exprimă starea lor de dispoziție și acest lucru le este îndeosebi caracteristic pisicilor[1]. Când sunt

[1] Konrad Lorenz, *Man Meets Dog*, trad. M.K. Wilson, Penguin Books, Harmondsworth, 1969.

fericite, ele se plimbă cu coada în sus, puțin încovoiată la capăt, apoi se trântesc mulțumite pe undeva; când sunt iritate, dau nervos din coadă cu bătăi scurte, și deodată sar la atac. Nu ar trebui să fiți niciodată mușcați de pisici, întrucât prin aceste bătăi de coadă nervoase, ele vă avertizează dinainte de pericol. Pisicile își exprimă emoțiile, dragostea, agresivitatea, nervozitatea cu coada. Ce ar putea însemna atunci în termeni psihologici tăiatul cozii?

Avem în această poveste o anima pisică divină, o zeiță, căreia trebuie să i se taie coada pentru a se umaniza. De regulă, dacă un conținut inconștient capătă un aspect omenesc, el va putea fi asimilat. Dacă ceva se prezintă în vis sub forma unei personificări umane, puteți spune analizandului că el va fi în stare să îl asimileze, dar atât timp cât acest lucru apare sub o formă neumană, să nu vă așteptați că o va face. Nu poate. Poate să îl vadă și să devină conștient de existența lui, dar nu îl va putea asimila. Așadar, faptul că pisica își recapătă forma umană indică posibilitatea de a-și integra anima. Pentru asta, trebuie mai întâi să devină complet umană. Coada fiind expresia emoțiilor inconștiente, a o tăia înseamnă a analiza, a discrimina și a diferenția aceste emoții pentru a izola feluritele lor aspecte, ceea ce înseamnă că un bărbat trebuie mai întâi să-și separe emoțiile, emoțiile lui animale, iar apoi să le examineze, spunându-și: „Acum trebuie să văd *despre ce* e vorba."

Să luăm exemplul unui bărbat care se simte dintr-odată agasat de prietena lui. Dacă nu-i va tăia coada animei-pisici dinlăuntrul său, își va vărsa cu siguranță nervii pe parteneră. Dacă, dimpotrivă, își va reține enervarea și se va întreba la un nivel uman: „De ce sunt atât de enervat? Ce m-a apucat? De ce mă enervez oare atât de tare când face ea asta sau asta?" el va tăia coada animei punând deoparte iritarea și analizând-o. Așa poate să analizeze un bărbat coada propriei sale anima: întrebându-se pe sine însuși de ce anima sa reacționează, în mod subit, atât de violent, și de ce cade el în asemenea stări.

Descoperim, în general, probleme foarte profunde și complexe în spatele unei iritări de acest fel. Pentru un bărbat, mijlocul cel mai bun „de a pune mâna", ca să spunem așa, pe anima sa și de a

începe să o asimileze este aceea de a-și examina stările lui de dispoziție, stările de dispoziție autonome. De pildă: „De ce m-am trezit prost dispus de dimineață?" Te trezești prost dispus, cafeaua s-a răcit și îți vine să țipi, dar dacă te oprești să analizezi toate astea, întrebându-te: „De ce m-am trezit în starea asta? De unde-mi vine? Când a început? Ce vrea să exprime asta de fapt?" atunci vei ajunge să înțelegi ce se întâmplă înlăuntrul tău.

Pisica noastră s-a prefăcut în femeie până la brâu, dar mai sus a rămas pisică. Ea se aseamănă acum cu zeița Bastet din unele reprezentări. Nu mai are aspectul unui animal, ci al unei zeițe. În mod vădit, coada nu are de-a face cu aspectul ei divin, ci cu partea ei animală. Ea se referă la reacțiile fizice, instinctuale, animale. Coada este extremitatea animală, iar capul extremitatea divină. Eroul trebuie să taie mai întâi extremitatea animală. Înseamnă că el trebuie să-și analizeze toate reacțiile sale fizice și emoționale, incluzând, firește, reacțiile sexuale – respectiv, tot ceea ce corespunde naturii sale animale. Trebuie să analizeze de ce anima lui dă din coadă în toate direcțiile, și atunci ea se va umaniza.

Dar acum trebuie să observăm un fapt interesant. Nu l-am mai întâlnit în altă parte. În povestea noastră, pisica se umanizează de jos în sus. Nu de sus în jos, ci începând de la coadă. Ceea ce înseamnă că atunci când un bărbat vrea să-și conștientizeze anima sa pisică, trebuie să înceapă cu coada, cu reacțiile lui animale. Nu voi reduce aceste reacții la sex; ele includ toate reacțiile lui animale, toate reacțiile lui fizice instinctive precum agresivitatea, fantasmele sexuale, stările de iritare, fascinațiile, tot ceea ce urcă din corp, ca și senzațiile și stările pe care le are în raporturile sexuale. Numai așa poate deveni conștient de figura animei și a fanteziilor care o însoțesc. Dar, pentru moment, pisica nu este decât pe jumătate umanizată. Ea este „dez-animalizată", dar păstrează un caracter divin, întrucât acum a luat aspectul zeiței Bastet pe care egiptenii au înfățișat-o sub forma unei femei cu cap de pisică.

Revenind la poveste, pisica începe din nou să se plângă de soarta ei și îi cere eroului să îi taie capul, iar când el o face, ea devine pe deplin umană. Să vedem ce înțeles psihologic are acest lucru.

Capul înseamnă pentru noi centrul inteligenței, al cunoașterii, al cunoașterii interioare, al conștiinței. În cazul animalelor, nu se poate vorbi de gândire rațională, ci de centrul simțurilor, al mirosului, văzului și auzului, al cunoașterii lumii exterioare. Noi nu intrăm în contact unii cu alții privind și adulmecând posteriorul congenerilor noștri, așa cum o fac animalele, o facem privindu-le chipul. Intrăm în relație cu psihicul ființelor umane și al animalelor privindu-i în ochi și observându-le expresia feței. Ce ar putea să însemne faptul că prințul trebuie să-i taie acum capul pisicii?

Vedeți, acesta e un mare mister. Latura noastră animalică posedă totodată un aspect divin și un aspect instinctiv. Tăind coada pisicii, bărbatul devine conștient de aspectul său instinctiv, însă va trebui să devină conștient și de aspectul divin al „gândirii" pisicii. Nu știm ce se petrece în realitate în capul unei pisici obișnuite, dar ce proiectăm noi oare în capul unei pisici divine, în capul lui Bastet? Oare Bastet gândește? Amintiți-vă ce am spus mai devreme despre Bastet, și anume că ea se gândește la sărbători, la fertilitate, la muzică, la magie – magia este foarte importantă, întrucât e o activitate spirituală. Mai putem adăuga plăcerea, principiul plăcerii, comuniunea cu cei din sat de sărbători și așa mai departe. Acestea sunt gândurile lui Bastet, acesta e conținutul lor spiritual. Poate aș putea rezuma toate astea spunând că în capul lui Bastet rezidă magia vieții.

Or, pentru un bărbat, magia vieții este anima sa pozitivă. De aceea, un bărbat care nu e în contact cu anima sa este sec, plictisitor, intelectual și destul de lipsit de viață. Mi s-a întâmplat chiar să definesc anima drept stimulul vieții. Tot ceea ce stimulează sau fascinează un bărbat provine de la anima sa pozitivă. De aceea, bărbatul care are o relație negativă cu anima sa e îndeobște deprimat, nu mai găsește nicio plăcere în nimic și critică tot. Îi cunoaștem cu toții pe acei bărbați care se așază la masă, își critică nevasta – supa nu e destul de sărată, carnea nu e suficient de fragedă etc. – și apoi se cufundă într-un jurnal. Aceasta e anima negativă. Ei nu sunt în contact cu pisica lor.

Anima pozitivă, anima divină Bastet, e stimulul, magia vieții. Dar pentru a-și umaniza anima, un bărbat trebuie să se separe de ea,

să-i taie capul și să o analizeze. De ce? Fiindcă altminteri, el va proiecta acest lucru asupra femeilor și va aștepta ca ele să îl stimuleze și să îi procure magia vieții, întrucât el însuși e incapabil. Există bărbați care nu pot fi fericiți decât atunci când o femeie călduroasă, prietenoasă, frumoasă se ocupă de ei, și în momentul în care ea pleacă, sau are altceva de făcut, sau e gripată, cad într-o gaură neagră. Sunt într-o dependență infantilă față de proiecția animei lor. Deci, pentru a-și umaniza anima, un bărbat nu trebuie să aștepte magia vieții de la partenera lui, ci trebuie să o găsească în sinele său. El trebuie să afle că această magie este aspectul divin al animei sale lăuntrice. Acest aspect al animei trebuie separat de cel uman care îi permite să intre în contact cu femeile. Doar în acel moment va fi capabil să aibă o relație cu o femeie așa cum e ea în realitate, întrucât nu va mai fi posedat de o anima subumană sau supraumană. Astfel, tăindu-i capul și coada, eroul nostru taie, separă într-un fel, aspectele subumane și supraumane ale animei, aduce anima la o dimensiune umană. În acest fel își asimilează sentimentele și poate să și le exprime în relația cu partenera sa.

Fiul cel mic ia, așadar, al doilea iatagan, retează capul pisicii, și ea se preschimbă într-o fată foarte frumoasă. Pisicile din palat își redobândesc forma umană, iar orașul își recapătă vechiul aspect. Toți îl aclamă pe fiul cel mic ca fiind eroul lor. El își ia prințesa în brațe, o sărută, și sunt foarte fericiți. Ea îi spune: «De acum înainte, ești soțul meu. Am fost blestemată de Maica Domnului să rămân pisică, până în ziua când fiul unui împărat îmi va tăia capul. Acum, hai să mergem la tatăl tău, dar păzește-te de frații tăi. Vor să te omoare».

Și se întorc la palatul bătrânului împărat."

Acest lucru pare cât se poate de bizar. Dacă știu că frații vor să-l omoare, de ce se mai întorc acolo? Văzându-i, împăratul e cât se poate de fericit și se îndrăgostește pe loc de frumoasa soție a fiului său cel mic. Se gândește chiar să-l ucidă, pentru a o păstra pentru el. Dar întâi îi spune fiului său să se ducă să vâneze, fiindcă îi e poftă să mănânce vânat. Îndată ce fiul său pleacă, împăratul se îndreaptă spre camera norei lui și pe drum întâlnește în mod neașteptat o pisică. Când îi cere norei sale să-l iubească, ea îi trage o palmă strigând:

„Ce vrei, bătrân nerușinat?” Fiul cel mic se întoarce, prințesa pisică îi povestește tot, și apoi îi spune: „Trebuie să plecăm imediat de aici. Hai să ne întoarcem acasă.” Este evident că pisica nu și-a pierdut calitățile ei divine, magice, pentru că știa dinainte că situația va fi primejdioasă, și ea e cea care ia decizia să plece după ce a fost agresată de împărat. Continuă să acționeze cu instinct și știință magică, dar s-ar părea că una spune și alta face. Știa că există o primejdie și că trebuie să se păzească de ea, dar cu toate astea se duc la curtea bătrânului împărat și îl lasă pe soțul ei să plece la vânătoare, deși știe foarte bine că bătrânul ei socru ar vrea să o bage cu forța în patul lui. Cum ar trebui înțeles acest comportament ciudat?

Am sentimentul că pisica vrea să arunce o provocare bătrânului împărat pentru a putea justifica apoi faptul că i-a declarat război și l-a învins. Dacă eroul și pisica ar fi trăit fericiți pe veci în palatul lor dezlegat de vrajă, în pădure, împăratul și ceilalți doi fii ai săi ar fi continuat să domnească în cealaltă împărăție. Dar în final, împăratul e înfrânt. Cred că aceasta e expresia unei mentalități tipice de pisică. Ceva a împins-o să-și spună „e foarte periculos” și în același timp să se ducă chiar acolo pentru a provoca sau pentru a căuta o confruntare. Îl pălmuiește pe împărat din același motiv. Să vedem acum ce înseamnă faptul că împăratul ar vrea să o păstreze pe noră pentru el.

Există paralele la această temă, dar mai puțin frapante decât aceasta. De exemplu, în basmul fraților Grimm *Ferdinand cel credincios și Ferdinand cel necredincios*[1], împăratul îl trimite pe erou să-i găsească o mireasă frumoasă și el i-o aduce la Curte. Dar ea nu îl iubește pe împărat, ci pe cel care a cucerit-o, pe erou, și îl omoară pe împărat printr-un șiretlic magic. Și aici există o rivalitate între monarh, care o vrea pentru el pe frumoasa prințesă, pe această animă nouă, și erou. Acest împărat nu este însă de condamnat, fiindcă în numele lui o cucerise eroul pe prințesă. Pe când în povestea noastră prințesa este nevasta legitimă a propriului său fiu și, cu toate astea, împăratul încearcă să i-o ia.

---

[1] *The Complete Grimm's Fairy Tales,* p. 566.

După cum am spus, bătrânul împărat reprezintă vechea atitudine conștientă creștină. Și faptul că vechea atitudine conștientă dorește să păstreze pentru ea acest feminin nou răscumpărat ne face să ne gândim la bătrânii libidinoși din episodul biblic *Suzana și bătrânii*. E o temă frecvent întâlnită în artă și literatură, și, precum știm cu toții, și în viața curentă. Reprezintă simbolic vinul nou în burdufuri vechi. Împăratul simbolizează vechiul principiu al conștiinței care vrea să-și însușească o reînnoire de viață apărută altundeva și să profite de binefacerile ei. Ar vrea să o asimileze, dar dacă ar putea să o facă, ar ucide-o. Dacă s-ar fi măritat cu bătrânul împărat, pisica ar fi ajuns într-un an o biată babă nefericită.

Vedem câteodată oameni de cincizeci sau șaizeci de ani care se îmbracă la fel ca tinerii hippie, se droghează și adoptă tot ce au adus anii '60–'70. Asemenea bătrânului împărat, ei încearcă să trăiască aceste lucruri într-un mod naiv și, după părerea mea, sunt complet ridicoli. Dar există moduri mai subtile de a-și apropria o nouă formă de viață. Mi s-a întâmplat să fiu uneori invitată, spre exemplu, de asociații creștine de teologi seci și fără succes în congregațiile lor, cerându-mi-se să vorbesc despre psihologia jungiană pentru a readuce credincioșii în strane. Dar când biserica s-a umplut, teologii m-au dat la o parte, au atacat psihologia jungiană și au rostit o lungă predică pe stil vechi; e ca și cum ar fi încercat să utilizeze noua formă de viață pentru a umple din nou bisericile. Ei predicau aceleași învățături pe care le-au predicat dintotdeauna, ceea ce nicio pisică nu ar putea tolera vreodată.

Un profesor bătrân de teologie s-a dus într-o zi la Jung și i-a cerut o întrevedere privată. Jung l-a primit și teologul i-a spus: „Toate femeile vă admiră. Spuneți-mi și mie care e metoda dumneavoastră. Aș vrea să o cunosc." Jung i-a răspuns: „Nu e altceva decât multă cunoaștere și o muncă susținută. La revedere, domnule profesor!" Dar teologul nu s-a lăsat convins. S-a gândit că Jung avea o rețetă anume, așa că le invita pe studente în biroul lui unde el apărea într-o ținută neglijentă, sau în picioarele goale, sau ceva de acest fel, crezând că poate asta o fi rețeta. Acesta e bătrânul împărat.

Așadar, împăratul încearcă întâi să o seducă pe prințesa pisică, dar pentru că ea refuză, vrea să îi arunce pe amândoi în închisoare. Fiul cel mic și pisica reușesc să fugă, apoi adună o armată numeroasă și declară război împăratului. Știm că pisicile au fost preschimbate din nou în oameni, dar în poveste sunt numite în continuare pisici, poate pentru a diferenția armata lor de cea a împăratului. Fiul învinge armata tatălui și o distruge în întregime, doar tatăl său mai rămâne în viață. Când se vede complet doborât și fără nicio putere, el îi spune fiului său: „Iartă-mă. Nu am făcut niciun rău în viața mea. Judecă-mă cu dreptate și vei conduce împărăția cu înțelepciune." Și apoi urmează propoziția de încheiere: „Și pe-aici mi-e drumul." Este ritul de ieșire, care nu mai are nimic de-a face cu povestea.

Redevenită umană, pisica este în continuare plină de înțelepciune și posedă puteri magice, dar eroul nostru rămâne un om slab, nu este încă un bărbat împlinit. Așa se explică de ce ea continuă să exercite asupra lui o putere magică și de ce mijlocește și provoacă, într-un fel ocolit și cu adevărat felin, acea confruntare între tată și fiu. Are intenția de a face din el un bărbat și îl forțează să înfrunte realitatea și să ia o atitudine decisă față de tatăl lui, nu să se mulțumească doar să se retragă. Aceasta corespunde pe deplin sentimentului meu că ceea ce e nou nu poate fi pur și simplu reintrodus în rândul vechilor obiceiuri. Există idei noi pe care trebuie să avem onestitatea de a le recunoaște ca atare și de a le susține, întrucât, altminteri, energia lor se va stinge.

Odată, după ce fusesem în vizită la niște persoane bătrâne din familia mea, am avut un vis catastrofic. Eram perfect conștientă că nu sunt decât niște bătrâni retrograzi și îmi erau indiferenți, dar nu era suficient. Inconștientul mă avertiza că situația era periculoasă, iar Jung mi-a spus: „Da, dacă nu mergi tot timpul înainte, trecutul te trage înapoi. Trecutul este ca un vârtej enorm care te aspiră și te aduce mereu înapoi. Dacă nu mergi înainte, regresezi. Trebuie într-un fel să porți făclia luminii noi tot înainte, fără să te oprești, atât istoric, cât și în propria ta viață. În momentul în care începi să privești înapoi cu nostalgie, sau chiar cu dispreț, trecutul te posedă din nou. Trecutul are o putere formidabilă."

A-l învinge pe bătrânul împărat înseamnă, așadar, a se arăta absolut implacabil, fără milă față de tot ce tinde să distrugă ceea ce este nou și diferit.

Am același sentiment și în ceea ce privește psihologia jungiană. De aceea, spre marea nemulțumire a unora dintre colegii mei, eu nu sunt de acord să se facă un amestec în care se pune câte un pic din Jung, câte un pic din altceva, diluând ansamblul psihologiei jungiene și aducând-o la nivelul psihologiei secolului al XIX-lea, astfel încât ea încetează să mai fie o noutate șocantă așa cum o percep eu. Psihologia jungiană este cu adevărat ceva complet nou, dar poate fi trasă înapoi și absorbită de vechile sisteme. Desigur, ea are o istorie, nu a căzut din cer, și firește, Jung a avut o serie de înaintași. Dar maniera sa de a privi inconștientul, și mai ales modul practic de a trăi cu el în felul în care ni l-a transmis diferă complet de cel al altor școli. E ceva complet nou, care nu ar trebui amestecat cu lucruri vechi.

Asta se întâmplă cu tot ce e nou. Primii creștini, de exemplu, au fost confruntați cu aceeași problemă. Adepții unora dintre misteriile păgâne au început să spună: „Christos e identic cu Orfeu și cu Dionysos." În grota unui cult de misterii s-a descoperit chiar și inscripția „Iisus Dionysius" pe un mozaic cu struguri. Exista o puternică tendință de a lega totul de trecut, de a transpune mesajul nou în mesajul vechi, și nu viceversa. Deoarece mesajul nou avea multe puncte comune cu cel vechi, se năștea întrebarea în ce sens ar trebui tradus. De aceea, părinții bisericii au insistat întotdeauna spunând: „Cu toate că Iisus are trăsături comune cu Dionysos, Orfeu, sau alt zeu, el e diferit. Reprezintă ceva nou. Creștinismul înseamnă un alt mod de a trăi. Nu e o simplă variantă a ceea ce cunoaștem deja." Această atitudine e importantă, întrucât, altminteri, conținutul vital al noii concepții e înghițit de vechiul discurs, și ea se transformă în ceva uzat și plictisitor.

La nivel personal, lucrurile se petrec la fel. Oamenii au tendința să regreseze. Când tinerii care au plecat de acasă revin în vizită instalându-se în orașul lor natal, reluându-și fostele activități și regăsind anturajul de altădată, ei cad pradă unor regresii de acest

fel. Trecutul îi înhață și ei nu au fermitatea sau curajul de a se împotrivi. Dar în unele situații trebuie să tai legătura cu trecutul și să-ți spui: „Am terminat cu toate astea."

În ceea ce mă privește, după ce fusesem un anumit timp în analiză cu Jung, nu mă mai înțelegeam deloc cu unii prieteni de pe vremuri. Nu erau prieteni apropiați, ci mai degrabă cunoștințe cu care îmi plăcea uneori să ies și să mă distrez. Și în mod subit, mă plictiseau de moarte. Înlăuntrul meu, am mers mai departe decât ei. Nu mai puteam comunica cu ei pentru că ei voiau să întreținem aceleași relații ca altădată, în felul superficial în care o făceam pe atunci. În atare situații, să ai fermitatea de a tăia legăturile cu trecutul ar putea părea o cruzime sau o lipsă de sentiment. În câteva rânduri, am trăit conflicte teribile. I-am păstrat, firește, pe vechii mei prieteni, pe cei care îmi erau apropiați. Dar mai erau mulți alții cu care împărțisem lucruri în trecut care nu mai însemnau acum nimic pentru mine.

Înțelesul ultim al acestei povești este acela că pisica este ea însăși inul prețios râvnit de împărat după care i-a trimis pe fiii săi în căutare. Ordinea veche știe, într-un mod oarecum inconștient sau fantasmat, ceea ce îi lipsește, și când are la îndemână acest lucru, vrea să-l înhațe și să-l proclame proprietatea lui, cu toate că între ei s-a scurs o generație. Să-l lăsăm în pace pe împărat. Trecutul trebuie lăsat în urmă, acolo unde îi este locul: „Lasă morții să-și îngroape morții lor", după cum a spus Iisus[1].

---

[1] *Luca*, 9:60.

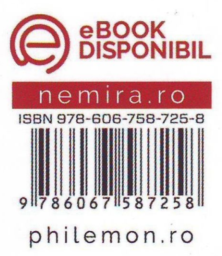
CUPRINS

În basmul românesc *Pisica*, o prințesă e vrăjită și se transformă în pisică, trup în care va rămâne până când un fiu de împărat îi va tăia capul. În cele din urmă, se va găsi cineva care să joace acest rol. De ce și în ce fel?

Marie-Louise von Franz analizează minuțios povestea, cu erudiția și umorul ce o caracterizează. Firele simbolice ale narațiunii sunt supuse unei ample interpretări, ca și teme complexe precum răscumpărarea sau unirea contrariilor, întotdeauna din perspectiva psihologiei individuale și deopotrivă a psihologiei colective.

În acest volum cititorul va descoperi o serie de prelegeri susținute de Marie-Louise von Franz la Institutul C.G. Jung de la Zürich, prelegeri în care spiritul lucid și pătrunzător al autoarei face un cuceritor spectacol de idei.

ISBN 978-606-758-725-8
9 786067 587258
philemon.ro